

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN
BİREYLERİN EBEVEYNLERİNİN
ÇOCUKLARININ EĞİTİMLERİ
KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ**

GÜL ERDİN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İBRAHİM COŞKUN

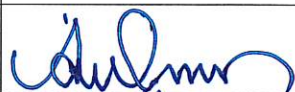

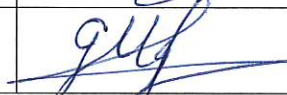
EDİRNE, 2019

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İTERDİSİPLİNER ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gül ERDİN tarafından hazırlanan “Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocuklarının Eğitimleri Konusundaki Görüşleri” konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **05.07.2019** günü saat **9:30** 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin 1 ***Kabul Edilmesine**..... **OYBİRLİĞİ/ÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. İbrahim COŞKUN (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Menekşe ESKİCİ (Üye)	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ILGAZ (Üye)	Kabul Edilmesine	

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

01 / 08 /2019

Gül ERDİN

Tezin Adı: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocuklarının Eğitimleri Konusundaki Görüşleri

Hazırlayan: Gül ERDİN

ÖZET

Bu araştırmada, zihinsel yetersizlik tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşleri incelenmiştir. Ebeveynlerin zihinsel engelli çocuklarının doğumundan günümüze kadar olan ve sonrasındaki eğitim süreci içindeki çeşitli durumlar tespit edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını, İstanbul ilindeki bir özel eğitim-rehabilitasyon merkezinde eğitim görmekte olan zihinsel engelli otuz iki öğrencinin ebeveynleri oluşturmaktadır.

Araştırma, nitel boyutlu çalışma desenlerinden, durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri; iki bölümden oluşan görüşme soruları ve görüşme sırasında yapılan ses kayıtları ile toplanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıkları, çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri gibi durumları ortaya çıkarmaya yönelik sorular sorulmuştur. Veriler; nitel verilerin çözümlenmesinde kullanılan betimsel analiz ve içerik analiz teknikleriyle çözümlenmiştir. Çalışma sonunda elde edilen sonuç, temalar içerisinde düzenlenip, aktarılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, ebeveynlerin çoğunluğu çocuklarındaki farklılığı çocuklarının konuşmalarında, yürümelerinde gecikme olduktan sonra fark ettiği; çocuklarına 4-6 yaş aralığında zihin engelli teşhisi konulduğu, tanı konulmadan önce bu konuda ebeveynlerinin bilgilerinin olmadığı; rehabilitasyon merkezinde çocuklarının eğitiminde kullanılan destek eğitim programını ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını bilmediği; çocuklarının eğitimi için yeterli zaman ayırmadığı; ebeveynlerin tamamının BEP'e uygun çalışma yapmadığı; zihin engelli bireylerin bakımında genellikle annelerin sorumlu olduğu; ailelerinde kendilerinden başka destek olan kişilerin olmadığı; zihin engelli bir bireyin ebeveyni

olmanın en çok sabır gerektirdiği; çocuklarının zihin engelli tanısından dolayı kendilerini suçlu hissettiği; ebeveynlerin büyük çoğunluğunun gelecekte çocuklarını nelerin beklediğine dair korkularının olduğu; zihinsel engellilik konusunda toplumun bilinçli olmadığı; zihinsel engelli bireylerin toplumumuzda dışlandığı; ebeveynlerin neredeyse tamamının çocuklarının rehabilitasyon merkezlerinden aldığı bireysel ve grup eğitiminin süresinin yeterli olmadığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zihinsel yetersizlik, zihinsel engelli birey, özel eğitim, engelli birey ailesi.

Name of Dissertation: The Opinions of Parents Concerned in Educational Subjects Whose Children are Mentally Disabled.

Prepared by: Gül ERDİN

ABSTRACT

This research investigated the opinions of parents whose children diagnosed with mental deficiency. The various situations determined depending on mentally disabled children of parents since their birth and after in training process. The participants of this investigation are parents of thirtytwo mentally disabled children from a special education and rehabilitation center in Istanbul.

The research has been carried out with case study design of qualitative dimension study design. The Data of this research gathered with two parts of questions which were one on one and additionally, the recordings of them.

The questions are concerned the awareness of parents related to their diagnosed children, the life experiences of parents regarding to their disabled children, the revealing of the expectations of parents from the special education and rehabilitation center. These data; which is used for analyzation of qualitative research analysed with descriptive analysis and content analyse methods. The result which obtained after this process, organized and transferred in themes.

According to the obtained results from this research; most of the parents noticed the differences on their children after difficulties in walking and speaking; the diagnosing process on their children's mental disabilities are noticed between 4 and 6 years old, before diagnosing process on mental disabilities the parents were lack of knowledge about this subject, unknowing of the support training program and the individual training program based on children's education in Rehabilitation Center, having lack of time for their children's education, not educating with BEP (Individual Training Program) requirements, being the responsible person on taking care of mentally disabled persons as mothers, being alone in the family without any supporter, feeling guilty because of children's mental disability, how patience it is

needed as being responsible for a mentally disabled person as a parent, as being a great number of parents being scared of future expectations regarding to their mentally disabled children, being lack of public consciousness about mental disability, as a mentally disabled person being excluded from society, according to the results, deficiency of studying period and less private lessons, thus, most of the parents are taking their children from rehabilitation centers.

Key words: Mental disability, Mentally retarded person, special education, family of disabled person.

ÖN SÖZ

Zihin yetersizliği olan bireyler özel gereksinimli bireyler arasında en popüler gruptur. Zihin yetersizliğinin tanımı ve özellikleri konusunda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, bu bireyler genellikle öğrenme güçlüğü çeken ve günlük yaşamlarında başkalarının desteğine ihtiyaç duyan kişiler olarak görülmektedir. Bu araştırma ile bu kişilerin desteğine ihtiyaç duyulan ebeveynlerinin zihinsel engelli çocuklarının doğumundan günümüze kadar geçen ve sonrasındaki eğitim sürecindeki çeşitli durumlarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu araştırmayla, zihinsel engelli bireylerin ebeveynlerinin, çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın zihin engelli çocuğu olan ailelere, bu alandaki eğitimci ve akademisyenlere, alanyazına katkıları olacağı umulmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim ve araştırmanın her aşamasında bilgi, görüş ve desteğini esirgemeyen, her fırsatta motive eden, yönlendiren, ışığıyla aydınlatan, akademik çalışmalara ilgimi daha da yoğunlaştıran çok değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. İbrahim COŞKUN'a; eğitim sürecimde bilgi ve tecrübelerine müracaat ettiğim Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU'na; Prof. Dr. Emine AHMETĞLU'na; Dr. Öğr. Üye. Gökhan ILGAZ'a; Dr. Öğr. Üye. Menekşe ESKİCİ'ye, değerli arkadaşım Hülya AYKUTLU'ya ve araştırmaya katılan ebeveynlere sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Araştırma sürecimin tamamında yanımda olamasa da her konuda destek veren, beni motive eden, hayat arkadaşım, eşim Özgür TATLIGİL'e, eşimin yokluğunda en büyük destekçilerim, motivasyon kaynağım olan evlatlarım, kedilerim Şeftali'ye, Ceviz'e ve bu sürecin ortasında bize sürpriz yaparak dünyaya gelen kızımıza çok teşekkür ederim.

Bugünleri görebilmek için hayatın karşısına çıkardığı irili ufaklı bütün taşlarına göğüs geren, desteğini ve sabrını esirgemeyen, her zaman yanımda olan, dünyada başıma gelen en güzel varlığım, hayat öğretmenim, canım annem İmren ÜZÜM' e çok teşekkür ederim.

Gül ERDİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii

BÖLÜM I

1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi	2
1.3. Amaç	2
1.4. Önem	3
1.5. Sınırlıklar	4

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Zihinsel Engel	5
2.2. Zihinsel Engelin Sınıflandırılması	6
2.2.1. Psikolojik Sınıflandırma	6
2.2.1.1. Hafif Derecede Zihinsel Engelli	6
2.2.1.2.Orta Derecede Zihinsel Engelli	7
2.2.1.3.Ağır Derecede Zihinsel Engelli	7
2.2.1.4.Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelli	8
2.2.2. Eğitsel Sınıflandırma.....	8
2.2.2.1.Eğitilebilir Zihinsel Engelliler	8
2.2.2.2.Öğretilebilir Zihinsel Engelliler	9
2.2.2.3.Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler	9
2.3.Zihinsel Engellilikte Tanı Koyma	9
2.4.Zihinsel Engelin Nedenleri	11

2.4.1.Zihinsel Engelliliğin Oluş Zamanına Göre Nedenleri	11
2.4.1.1. Doğum Öncesi Nedenler	11
2.4.1.2. Doğum Anı Nedenler	11
2.4.1.3. Doğum Sonrası Nedenler	11
2.4.2. Zihinsel Engelliliğin Türüne Göre Nedenleri	13
2.5.Zihinsel Engelli Birey	13
2.6.Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri.....	14
2.6.1.Zihinsel Engelli Bireylerin Öğrenme ve Bilişsel Özellikleri.....	14
2.6.2.Zihinsel Engelli Bireylerin Duygusal ve Sosyal Özellikleri.....	14
2.6.3.Zihinsel Engelli Bireylerin Dil ve Konuşma Özellikleri	15
2.6.4.Zihinsel Engelli Bireylerin Motor/Fiziksel ve Sağlık Özellikleri	15
2.7.Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimleri	16
2.8.Zihinsel Engeli Olan Öğrencilere Yönelik Öğretim Ortamları ve Programları	18
2.9.Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı(ZEDEP)	18
2.10.Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP).....	19
2.11.Kaynaştırma	21
2.12.Zihinsel Engelli Bireyin Aile Üzerindeki Etkileri	22
2.13.Aile Katılımı ve İşbirliği	28
2.14.İlgili Araştırmalar	29

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	38
3.3. Veri Toplama Süreci	42
3.4. Verilerin Toplanması	43
3.5. Veri Toplama Araçları.....	43
3.5.1. Aile Sosyal–Ekonomik ve Demografik Durum Tespit Formu	43
3.5.2. Görüşme Soruları.....	44
3.6. Verilerin Analizi	44
3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	45

BÖLÜM IV

4.	BULGULAR ve YORUM.....	46
4.1.	Araştırmanın birinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıklarına” ilişkin bulgular	46
4.2.	Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimlerine” ilişkin bulgular.....	58
4.3.	Araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerine” ilişkin bulgular	70
4.4.	Araştırmanın dördüncü alt amacı olan “Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine” ilişkin bulgular	76
4.5.	Araştırmanın beşinci alt amacı olan “Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine” ilişkin bulgular	80
4.6.	Araştırmanın altıncı alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine katkısına” ilişkin bulgular	84
4.7.	Araştırmanın yedinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine” ilişkin bulgular	88
4.8.	Araştırmanın sekizinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam kalitesine” ilişkin bulgular.....	98
4.9.	Araştırmanın dokuzuncu alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına” ilişkin bulgular	102
4.10.	Araştırmanın onuncu alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine” ilişkin bulgular.....	106

- 4.11. Araştırmanın on birinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin evlilik uyumlarına” ilişkin bulgular 109

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 114
- 5.1. Sonuç ve Tartışma 115
- 5.1.1. Araştırmanın birinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıklarına” ilişkin sonuçlar 115
- 5.1.2. Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimlerine” ilişkin sonuçlar 116
- 5.1.3. Araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerine” ilişkin sonuçlar 117
- 5.1.4. Araştırmanın dördüncü alt amacı olan “Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine” ilişkin bulgular 117
- 5.1.5. Araştırmanın beşinci alt amacı olan “Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine” ilişkin bulgular 118
- 5.1.6. Araştırmanın altıncı alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitime katkısına” ilişkin bulgular 119
- 5.1.7. Araştırmanın yedinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine” ilişkin bulgular 119
- 5.1.8. Araştırmanın sekizinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam kalitesine” ilişkin bulgular 121

5.1.9. Araştırmanın dokuzuncu alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına” ilişkin bulgular	121
5.1.10. Araştırmanın onuncu alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine” ilişkin bulgular	122
5.1.11. Araştırmanın on birinci alt amacı olan “Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin evlilik uyumlarına” ilişkin bulgular	123
5.2. Öneriler	124
5.2.1. İlgili Kurum ve Kişilere Yönelik Öneriler	124
5.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	125
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	138

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Zihin yetersizliğinde risk etmenleri.....	12
Tablo 3.1.Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveyn grubunu tanımlayıcı özellikler	39
Tablo 3.2. Zihinsel engelli birey grubunu tanımlayıcı özellikler	41
Tablo 4.1.1. Ebeveynlerin çocuklarına konulan tanımlar ile ilgili farkındalıklarına ilişkin bulgular	46
Tablo 4.1.2. Zihinsel engelli bireylerin teşhis sürecine ilişkin bulgular	50
Tablo 4.2. Ebeveynlerin çocuklarının engel durumuyla ilgili yaşam deneyimleri.....	58
Tablo 4.3. Katılımcıların özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ilişkin görüşleri	70
Tablo 4.4. Kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin görüşleri.....	76
Tablo 4.5.Katılımcıların eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine ilişkin görüşleri.....	80
Tablo 4.6. Katılımcıların çocuklarının eğitime katkısına ilişkin bulgular	85
Tablo 4.7. Katılımcıların çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine ilişkin bulgular	88
Tablo 4.8. Ebeveynlerin yaşam kalitelerine ilişkin görüşleri	98
Tablo 4.9. Ebeveynlerin kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgular	103
Tablo 4.10. Ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine ilişkin bulgular.....	106
Tablo 4.11. Ebeveynlerin evlilik uyumlarına ilişkin bulgular	109

KISALTMALAR

BEP : Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

EÜOİEM : Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi

ÖERM : Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

ZEDEP : Zihinsel Engelliler Destek Eğitim Programı

ZYO : Zihinsel Yetersizliği Olan

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çocuk denildiğinde herkesin zihninde canlanan mutluluk, neşe, enerji, hareketlilik iken zihinsel engelli çocuklar denildiğinde ise; algılamada ve algıladığını değerlendirmede güçlük çeken, kavramsallaştırma, düşünme ve öğrenmede zorluk yaşayan ve öğrenilenlerle deneyimler arasında ilişki kurmada problem yaşayan çocuklar akla gelmektedir (Özsoy, Özkahraman ve Çallı, 2006). Zihinsel engelli bireylerin toplumda görülme yaygınlığının % 1 olduğu, bir toplumda görülme sıklığı ve yaygınlığını etkileyen çeşitli etmenler bulunmaktadır. Zihinsel engelin yaygınlığı ve sıklığı cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlere göre farklılık göstermekte; değişen tanı ölçütleri de o toplumdaki sıklığın ve yaygınlığın değişmesine sebep olabilmektedir (Sucuoğlu, 2009). Zihinsel yetersizliği olan (ZYO) bireyler özel gereksinimli bireyler arasında en popüler gruptur. Zihin yetersizliğinin tanımı ve özellikleri konusunda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, bu bireyler genellikle öğrenme güçlüğü çeken ve günlük yaşamlarında hep başkalarının desteğine ihtiyaç duyan kişiler olarak görülmektedir (Çiftçi-Tekinarslan, 2014).

Yapılan araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de 5-6 milyona yakın zihinsel, bedensel ve sosyal engelliler bulunmaktadır. Engellilerin aileleri de dâhil edildiğinde bu durum yaklaşık 20 milyona yakın kişiyi ilgilendirmektedir (Karadağ, 2009). Engelli çocuğu olan ailelerin sayısının fazla olması nedeniyle engellilerle ilgili düzenlemelerde yalnızca engelli bireyin değil; ailelerinin de gereksinimlerinin dikkate alınması gerekmektedir (Tümkiye, 2001). Aileye engelli bir çocuğun katılması diğer aile bireylerinin yaşamlarını, duygu, düşünce ve davranışlarını olumsuz etkileyebilmektedir (Zan ve Özgür, 2004).

ZYO çocuğa sahip ailelerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ile engelli bireyin ve ailenin içinde bulunduğu duruma yönelik sunulacak olan hizmetlerin faydalı olmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle yapılan bu çalışma ile Türkiye’nin İstanbul ilinde bulunan özel eğitim merkezindeki ZYO çocuklara sahip ailelerin en

önemli üyeleri olan ebeveynlerin çocuklarının doğumundan itibaren günümüze kadar olan süreçte çeşitli yönleriyle birlikte onların, eğitimleri konusundaki görüşleri incelenerek, alanyazına katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla zihinsel engelli bireylerin eğitim sürecini olumlu ve olumsuz etkileyen durumların tespitiyle zihinsel engelli çocuğu olan ailelere, bu alandaki eğitimcilere, ilgili mercilere bu sürecin en iyi şekilde nasıl geçirebileceğine dair paylaşımda bulunularak; bu bireyleri topluma kazandırmaya destek olmaya çalışılmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimleri konusundaki görüşleri nasıldır?’ şeklindedir.

1.3. Amaç

Araştırmanın amacı zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimleri konusundaki görüşlerini incelemektir. Bu amaçtan yola çıkarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıkları nasıldır?
2. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimleri nasıldır?
3. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri nasıldır?
4. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri nasıldır?
5. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri nasıldır?
6. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine katkısı nasıldır?
7. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşünceleri nelerdir?

8. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam kalitesi nasıldır?
9. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımlamaktadırlar?
10. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sosyal destek düzeyleri nasıldır?
11. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin evlilik uyumları nasıldır?

1.4. Önem

Özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin sorunları ile eğitim sürecine katılmalarına ilişkin etkinliklerin planlanmasında ve yürütülmesinde ailenin etkin katılımının sağlanmasının gereği ve özel gereksinimli çocukların eğitimden yararlanabilmeleri ve sınırlılıklarının en aza indirgenmesinde bireyin yaşadığı doğal çevrenin önemi üzerine durulmaktadır. Son yıllarda aile kavramı ile birlikte aile araştırmalarında aile, ebeveyn, yakın akrabalar ve öncelikli bakım sağlayıcılar gibi çeşitli kavramların kullanıldığı görölmektedir. Bu durum özel gereksinimli çocukların öncelikli gereksinimlerini gideren kişilerin, onun ailesi olarak görülmesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Aile kurumunun en önemli özelliği, aile işlevlerini düzenli olarak yerine getirmesidir. Bu amaçla ailenin çeşitli yönlerden tanınması, çeşitli özelliklerinin dikkate alınarak ele alınması önem kazanmaktadır. Bu çalışmada ZYO bireylerin onlarla en yakından ilgilenen ebeveynleri ile yapılip; aileyi çeşitli yönlerden ele alarak ZYO olan öğrencilerin eğitim süreçleri konusundaki görüşleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Engelli çocuğu olan ailelerin sayısının fazla olması nedeniyle engellilerle ilgili düzenlemelerde yalnızca engelli bireyin değil; ailelerinin de gereksinimlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Ebeveynlerin hayatlarına zihinsel engelli bir birey girmesi ile onları olumlu-olumsuz etkileyen durumları, karşılaştıkları sorunları, ihtiyaçlarını, beklentilerini tespit etmek ve zihinsel engelli bireyler için düzenlenen eğitim programları ile ailelere yönelik hizmetlerin, nitelik ve niceliğinin artırılması açısından bu çalışmaya gerek duyulmuştur.

Bu araştırmanın, alanyazına, özel eğitim alanındaki eğitimci ve akademisyenlere, topluma ve zihin engelli çocuğu olan aileler ile onlara sunulacak hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunabileceğı, bu alanda yapılacak yeni çalışmalara yol gösterici veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin hayatlarına ZYO bir birey girdiğinden itibaren onları olumlu ya da olumsuz etkileyen durumları, çocuklarıyla ilgili geçmiş ve geleceğe dair düşüncelerini, yaşam deneyimlerini, sosyal destek düzeylerini, evlilik uyumlarını, psikolojik yönden nasıl hissettiklerini, toplumsal ve eğitim ortamlarında karşılaştıkları sorunları ve beklentilerinin kendi ifadeleri ile ortaya koymak ve zihinsel engelli çocuklar için düzenlenen eğitim programları ile ailelere yönelik hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artırılması, çalışmanın önemini arttırmaktadır. ZYO çocuklara sahip ailelerin yaşadıklarını çeşitli yönleriyle ele alınması ile farklılık göstermektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, İstanbul ili, Bakırköy ilçesinde bulunan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim gören, zihinsel engelli tanısı almış çocuğa sahip 32 ebeveynin görüşleri ile sınırlıdır.

2. Araştırmaya katılan ebeveynlerin cevapları, görüşmede kendilerine sorulan sorulara verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

3. 2017-2018 Eğitim - Öğretim Yılı, bahar döneminde eğitim merkezine devam eden, gönüllü olarak araştırmaya katılan, zihinsel engelli öğrencilerin ebeveynleri ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde zihinsel engel, sınıflandırılması, nedenleri, tanılanması; zihinsel engelli bireyler, özellikleri, eğitimleri; zihinsel engeli olan çocuğa sahip aileler, bu ailelerin çocuklarının eğitimleri konusundaki görüşleri hakkında genel bilgiler yer alırken; zihinsel engelli çocuğun aileleri üzerindeki etkileri ve yapılan ilgili araştırmalara da yer verilmiştir.

2.1. Zihinsel Engel

MEB tarafından 2006 yılında çıkarılan yönetmeliğe göre ZYO birey ile ilgili olarak; “zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey" şeklinde bir tanıma yer verilmiştir (Coşkun ve Erdin, 2014).

AAMR 2002 Haziran ayında yayınlanan en son yönergesinde şöyle tanımlanmaktadır: Zihinsel engellilik, zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar karakterize edilen bir yetersizliktir. Bu yetersizlik 18 yaşından önce başlar (AAMR, 2002; Amerikan Psikiyatri Birliği, DSM IV, 1998). Ayrıca bu bireyler 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede ‘Zihinsel gelişim yetersizliğinden dolayı, eğitim performansı ve sosyal uyumu olumsuz yönde hafif, orta ve ağır düzeyde etkilenen çocuklar’ olarak tanımlanmaktadır (Coşkun ve Erdin, 2014). En genel tanımıyla zihinsel engellilik çeşitli derecelerde zihinsel yetersizlik olması durumu olarak ifade edilmektedir (Cillo, 2009).

2.2. Zihinsel Engelin Sınıflandırılması

Zihinsel engelli bireylerle çalışan uzmanlar, farklı sınıflandırmalar yapmaktadır. Bunlar psikolojik ve eğitsel sınıflandırma olarak iki grupta incelenebilmektedir (Ün, 1999).

2.2.1. Psikolojik Sınıflandırma

Psikolojik Sınıflandırma: Zihinsel engelli bireylerin büyük çoğunluğunu hafif derecede engeli olanlar oluşturmaktadır. Hafif derecede engelli olanların, akranları ile benzerlikleri farklılıklarından daha fazladır. Zekâ geriliği gösteren çocukların tamamına bakıldığında; zihinsel yetersizlikleri orta ve ağır derecede olanların oranları ise %40 civarındadır. Psikolojik sınıflama yaklaşımının kaynağında zekâ ölçümlerinin yer aldığı belirtilmektedir (Eripek, 2005).

Zihinsel yetersizlik gösteren bireyler, zihinsel yetersizlik durumuna göre hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik gösteren bireyler şeklinde sınıflandırılmaktadır (MEB, 2006).

2.2.1.1. Hafif Derecede Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümü puanı 50-55 ile 70 arasında olup, gelişimleri normal çocuklardan ciddi bir farklılık göstermediğinden okula başlayıncaya kadar ayırt edilemezler. Genellikle bu çocuklar ilkokulda başarısızlıkla karşılaşınca kendini gösterir. Hafif derecede zihinsel engele sahip bireylerin çoğu normale çok yakın oldukları için çevreye daha rahat uyum sağlarlar. Normal sınıflarda eğitim görebilmesi için bu çocuklara destek hizmet sağlanır ya da sınıf öğretmenlerine de danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. Okuma-yazma, matematik gibi temel akademik becerileri kazanmada gecikme yaşarlar. Ancak bu çocuklar ilkokul düzeyinde akademik konularda eğitilebilmekte, toplumda bağımsız yaşayabilecekleri düzeyde sosyal uyumları sağlanabilmekte, kısmen ya da tamamen desteklendiğinde mesleki yeterlilik alanlarında gelişme gösterebilmektedirler. Genellikle hafif derecede zihinsel engelli çocukların okul programında, ağırlıklı olarak temel akademik konulara, mesleki eğitime ağırlık veren iş çalışma programını kapsayan

ortaokul-lise öğrenimine yer verilmektedir. Yetişkinlik çağında bütünüyle ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi edinebilirler (MEB, 2015).

2.2.1.2. Orta Derecede Zihinsel Engelliler

Bu çocukların zekâ bölümü puanları 35/40-50/55 arasında olup, bu çocuklar eğitimciler tarafından öğretilabilir çocuklar olarak adlandırılır. Öğretilabilir zihinsel engellilerde konuşma ve dil, sosyal, duygusal gelişimde gecikme, davranış problemleri ile temel okuma yazma ve sayma becerilerini kazanmada ortaya çıkan sorunlar görülür. Çocukların yetersizlikleri okul öncesi dönemde fark edilebilir. Yaşları ilerledikçe, akranları ile aralarındaki fark belirgin bir şekilde artar. Akademik konularda ikinci sınıf düzeyinin üstüne çıkamazlar. Sosyal kuralları öğrenmeleri ve uygulamaları zayıftır. Öğrenmeleri yavaş, kavramlaştırma yetenekleri çok sınırlıdır. Yürüyebilir, kendilerini besleyebilirler. Yetişkinlikte basit işleri, bir yetişkin denetiminde yapabilirler. Yaşamlarını bir yetişkine bağlı olarak sürdürürler. Aile içinde ya da korumalı bir çevrede fazla beceri gerektirmeyen işleri yapabilirler (Dere-Çiftçi, 2007; Güven, 2003).

2.2.1.3. Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Bu çocukların zekâ bölümü puanları 20/35-35/40 arasındadır. Bu çocukların okul öncesi dönemde motor gelişimleri zayıftır. Çok aza konuşurlar. Sözel iletişimin az ya da hiç gelişmediği görülür. Bu çocuklar okul öncesi dönemde görme, işitme gibi işlevlerde çok az gelişme gösterirler. Bazıları yürümeyi ilkel düzeyde konuşmayı öğrenebilir. Temizliklerini ve kendilerine bakmayı sınırlı şekilde başarabilirler. Bakımları için yaşam boyu yetişkinlere bağımlıdırlar (Aral ve Gürsoy, 2007; Dere-Çiftçi, 2007). Bu çocukların tamamına yakını doğumun ardından fark edilirler. Dil konuşma problemleri ile motor problemler zihinsel engelliliğe eşlik etmektedir. Bu bireylerin eğitiminde öz bakım ve iletişim becerilerinin öğretimine ağırlık verilir. Bağımsız olarak ya da destekle öz bakım becerilerini yapabilmektedirler. Basit motor ve iletişim becerilerini günlük yaşamlarını sürdürebilecek kadar kazanabilmektedirler (MEB, 2015).

2.2.1.4. Çok Ağır Zihinsel Engelliler

Bu çocukların zekâ bölümü puanları 20/25'in altındadır. Doğuştan gelen bedensel bozukluklar sık görülür. Dikkatleri dağınıktır, kısa süreli bellek problemleri vardır. Dil ve konuşma bozuklukları yaygındır. Bu çocukların eğitimlerinin temel amacı, bağımsız yaşama becerilerini kapasiteleri ölçüsünde geliştirmektir. Nörolojik bozukluklar çok ağır zihinsel engellilerde ciddi derecede görülür. Tıbbi bakıma ihtiyaçları vardır. Sürekli kontrol altında olmaları gerekir (Aral ve Gürsoy, 2007; Dere-Çiftçi,2007). Yaşamlarını ebeveynlerinin koruması ve bakımına muhtaç olarak sürdürürler. Eğitim kurumlarına gidemezler. Öz bakım ihtiyaçlarını karşılayacak becerileri gerçekleştiremezler. İletişim kuramazlar.

2.2.2. Eğitsel Sınıflandırma

Eğitimciler de, zekâ düzeyine uygun eğitim verebilmek için zihinsel engelli çocukları; eğitilebilir, öğretilbilir ve ağır ya da çok ağır zihinsel engelli olmak üzere üç gruba ayırarak incelerler (Eripek, 2005; MEB, 2015).

2.2.2.1. Eğitilebilir Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümleri 50-54 ve 70-75 arasında olan bireylerdir. Okul çağında akademik çalışmalarda gerilik gösterirler. Ortalama üçüncü ya da dördüncü sınıf düzeyinde akademik bilgi ve beceri kazanabilirken bu düzeye normallere göre daha ileri yaşlarda ulaşırlar (MEB, 2007).

“Eğitilebilir” terimi içine giren çocukların okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bu çocukların özel eğitim olanaklarıyla normal ilkokul programlarından yararlanabileceklerini göstermektedir. Bu gruba giren çocuklar temel akademik becerilerin yanı sıra özbakım becerileri de öğrenebilirler, ileride yetişkinlik çağına geldiklerinde tamamen ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi kazanabilirler. Bu gruba yönelik özel eğitim programları bu konulara ağırlık vermektedir. (MEB, 2007; Eripek, 2012).

2.2.2.2. Öğretilbilir Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümleri 25-35 ve 50-55 arasında olan bireylerdir. Bu çocukların gelişimleri normal gelişen akranlarından önemli derecede farklılık göstermekte; bu nedenle de genellikle okul öncesi dönemlerde yetersizlikleri fark edilmektedir. Bu grubu tanımlamada kullanılan “öğretilbilir” terimi, bu gruptaki çocukların temel akademik becerilerde güçlük çektiklerini ancak, günlük hayatın gerektirdiği sosyal uyum, iletişim ve özbakım becerilerini öğrenebildiklerini göstermektedir (Akalin, 2017).

Öğretilbilir zihinsel engelliler yetişkinlik çağına ulaştıklarında, sosyal uyum becerilerine ilişkin olarak ev, yatılı okul ya da korumalı işyerlerinde çalışarak üretime ve kendi geçimlerine katkıda sağlayabilirler. Ancak yine de aile ve iş yaşamlarında çeşitli derecelerde başkalarının desteklerine ihtiyaç duyabilirler. Eğitim amaçları dışı bağımlılıklarını en aza indirmek olarak ifade edilebilir (MEB, 2007).

2.2.2.3. Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler

Zekâ bölümleri 35 ve altında olup doğuştan fark edilirler. Bazı, basit özbakım becerilerini kazanabilirler. Ağır ve çok ağır kategorilerindeki birçok çocuk Dünya’da ve Türkiye’de yakın bir zamana kadar eğitim alamıyor, evde kalıyor ya da yatılı bir kuruma yerleştiriliyor idi (Eripek, 2012). Günümüzün okullarında bu kategorideki bireyler için tuvalet, giyinme ve ev bakımı gibi temel bağımsız yaşama becerileri kazandırılmaktadır (Taylor, Richards ve Brady, 2005).

2.3. Zihinsel Engellilikte Tanı Koyma

Tanılama “çocukların yeterli-yetersiz olduğu yönlerini, ilgilerini, içinde yaşadığı çevrenin koşullarını ve ailesinin kültürel özelliklerini belirlemek amacıyla eğitim, psiko-sosyal ve tıbbi alanlarında gerçekleştirilen değerlendirme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Doğru ve Saltalı, 2011). Tanı koyma, engelin derecesine ve engelin türüne göre etkilenme durumunu ortaya koyma, bireyin engelini adlandırmadır. Tanı koyma ne kadar erken ve doğru olursa, tanı ile ilgili düzenlemelerde o derece kolaylaşmaktadır (Özgür, 2013). Tanılama sürecinde

çocuğun özel eğitim hizmetlerine uygunluğuna bakmak üzere nesnel, standart testler ve çeşitli ölçme araçları kullanılmaktadır. Çocuğun tanı alması durumunda, ailesinin onayı ile bireysel özellikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda çocuk için en uygun eğitim ortamına yerleştirilmektedir. Yerleştirme sonrasında çocuğun gelişimi izlenmektedir (Gürsel, 2009).

Doğru ve güvenilir bir tanılama süreci; çocukların uygun eğitsel ve sosyal hizmetlere kavuşarak sahip oldukları yetersizlik durumunun etkilerini azaltırken; doğru bir şekilde gerçekleştirilmeyen tanılama ise, çocukların/ailelerin yanlış yönlendirilmesine ve kendileri için gerekli olan hizmetleri sağlıklı bir biçimde alamamalarına neden olmaktadır. Doğru ve güvenilir bir tanılama süreci gerçekleştirebilmek için; bazı ilkeleri dikkate almak gerekmektedir. Bu ilkeler şunlardır:

- Tanılama süreci, mümkün olan en erken yaşta gerçekleştirilmelidir.
- Tanılama sürecinde çocuk bir bütün olarak tüm gelişim alanlarındaki özellikleri incelenerek değerlendirilmelidir.
- Tanılama sürecinde disiplinler arası bir anlayışla farklı alanlardan uzmanların çocuğu değerlendirmeleri sağlanmalıdır.
- Tanılama sürecinde çocuğun yeterli ve yetersiz olduğu özellikleri birlikte değerlendirilmelidir.
- Tanılama sürecinde okul, aile ve alan uzmanları arasında işbirliği içerisinde çalışma ikliminin oluşturulması gereklidir.
- Tanılama sürecinin her aşamasında çocuğun ailesinin ve mümkün olan durumlarda çocuğun istekleri/görüşleri dikkate alınmalıdır.
- Tanılama sürecinde ve sonrasında çocuktan/aileden alınan bilgiler üçüncü kişilerle paylaşılmamalı ve elden edilen değerlendirme sonuçları yalnızca eğitim ve yönlendirme amacıyla kullanılmalıdır (Aksoy, 2018).

2.4. Zihinsel Engelin Nedenleri

2.4.1. Zihinsel Engelliliğin Oluş Zamanına Göre Nedenleri

Zihinsel engellilik nedenleri oluş zamanına göre doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üçe ayrılmaktadır (Çifci-Tekinarslan 2008).

2.4.1.1. Doğum Öncesi Nedenler

Annenin yaşı, doğum öncesinde geçirmiş olduğu kızamıkçık, frengi, toksoplazma gibi hastalıklar, annenin beslenmesi, sigara, uyuşturucu, sigara ve alkol kullanması, radyasyona maruz kalması, yaşadığı psikolojik sorunlar, geçirdiği kazalar, travmalar, hamilelikte kullanılan ilaçlar, anne çocuk arasındaki kan uyumsuzluğu, akraba evlilikleri, aileden gelen kalıtsal özellikler (Gander ve Gandiner, 2004; Güven, 2003; Hooper ve Mills, 2004).

2.4.1.2. Doğum Anı Nedenler

Doğum sırasında bebeğin başına uygulanan basınç ve bebeğin doğum kanalında uzun süre kalması, doğumun hijyenik olmayan ortamlarda yapılması, doğum sırasında vakum, forseps gibi aletlerin uzman olmayan kişiler tarafından kullanılması, bebeğin boynuna kordon dolanması, bebeğin erken ya da geç doğması, zor doğması, doğum sırasında yaşanan kazalar doğum anı nedenler arasında yer almaktadır (Anonim, 1999; Gander ve Gandiner, 2004; Güven, 2003; Hooper ve Mills, 2004)

2.4.1.3. Doğum Sonrası Nedenler

Zihinsel engelliliğe, doğumdan sonra oluşan bazı problemlerde yol açabilmektedir. Bu problemler, beyin iltihabı ve tümörü, kafa travması, dengesiz ve yetersiz beslenme, kızamık, suçiçeği ve boğmaca gibi hastalıklar sayılabilmektedir (Vuran, 2003).

Birey, doğum sonrasında yaşadığı olumsuzluklar ya da geçirdiği hastalıklar sonucu da engelli olabilir. Doğum sonrasında geçirilen menenjit gibi hastalıklar, travmalar, zehirlenmeler, hastalıklarda yanlış ve geç müdahale, enfeksiyonlara maruz kalma, beslenme bozuklukları, çocukların ihmal ve istismar edilmesi, yetersiz çevre koşulları doğum sonrası nedenler arasında sayılmaktadır (Bilir, 1996; Güven, 2003; Hooper ve Mills, 2004).

Tablo 2.1.

Zihin yetersizliğinde risk etmenleri

Zamanlama	Biyo tıbbi	Sosyal	Davranışsal	Eğitimsel
Doğum öncesi	Kromozom bozuklukları	Yoksulluk	Anababanın ilaç kullanması	Anababada destekler
	Tek-gen bozuklukları	Annenin yetersiz beslenmesi	Anababanın alkol kullanması	olmaksızın bilişsel yetersizlik
	Sendromlar	Ev içi şiddet	Anababanın sigara içmesi	Anababalığa hazır olmada eksiklik
	Metabolik bozukluklar	Doğum öncesi bakıma ulaşma	Anababanın olgun olmaması	
	Yetersiz beyin gelişimi			
	Annenin hastalıkları			
	Annenin yaşı			
Doğum anı	Erken doğum	Doğum öncesi bakıma ulaşamama	Anababanın bakımı üstlenmeyi reddetmesi	Taburcu olurken müdahale hizmetleri için tıbbi havale eksikliği
	Doğum incinmesi		Anababanın çocuğu terk etmesi	
	Yenidoğan bozuklukları			
Doğum sonrası	Travmatik beyin incinmesi	Yetersiz çocuk-bakıcı etkileşimi	Çocuk istismarı ve ihmali	Çocuk yetiştirmede yetersizlik
	Yetersiz beslenme	Uygun uyaran eksikliği	Aile içi şiddet	Gecikmiş tanılama
	Beyin zarı iltihabı	Ailede yoksulluk	Uygun olmayan güvenlik önlemleri	Yetersiz erken müdahale hizmetleri
	Nöbet bozuklukları	Ailede kronik hastalıklar	Sosyal yoksunluk	Yetersiz özel eğitim hizmetleri
	Beyinde yapı ve işlev bozuklukları	Yatıllık	Zor çocuk davranışları	Yetersiz aile desteği

Kaynak: Schalock vd., 2010, uyarlandı.

2.4.2. Zihinsel Engelliliğin Türüne Göre Nedenleri

Zihinsel engellilik nedenlerini türüne göre incelemek gerekirse biyolojik ve tıbbi nedenler (kromozom anomalileri, beynin oksijensiz kalması, genetik anomaliler, çevresel faktörler) ve sosyal, davranışsal ve eğitsel dezavantajların bu başlık altında yer aldığı vurgulanmaktadır (Demirbilek, 2005).

2.5. Zihinsel Engelli Birey

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) yer alan sınıflama aşağıda verilmiştir.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireylerdir.

Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyan bireylerdir.

Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle özbakım öz bakım becerilerinin öğretimi de dahi olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireylerdir.

Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle özbakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireylerdir (MEB, 2006).

2.6. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri

Zihin engelli çocuklar genellikle inatçı bir yapıya sahiptir. Kendilerine olan güvenleri oldukça azdır ve kendilerini kontrol etmede sorun yaşarlar. Duygu ve düşüncelerini ifade etmede zorlandıkları ve sık sık engellenme duygusu yaşadıkları için zaman zaman eşyalara zarar verme, bağırma, kendine veya başkalarına yönelik saldırganlık gibi uç tepkiler verebilir; başkalarına bağımlılık gösterebilirler (Güven, 2003; Patton ve Payne, 1986).

2.6.1. Zihinsel Engelli Bireylerin Öğrenme ve Bilişsel Özellikleri

ZYO çocukları normal gelişim gösteren çocuklardan ayıran en belirgin özelliklerden birisi, öğrenme yetenekleridir. ZYO çocukların öğrenme görevini yerine getirirken geçtikleri basamaklar normal gelişim gösteren çocuklardan farklı olmamakla birlikte sürecin yavaş ve zor olması en temel farklılıktır (Friend, 2011; Heward, 2013). ZYO bireylerde normal gelişim gösteren bireylere kıyasla belleğe ilişkin de ciddi sınırlılıklar gözlenmektedir. Ayrıca zihin yetersizliğinin derecesi arttıkça belleğe ilişkin sınırlılığın düzeyi de artmaktadır (Smith, Patton ve Kim, 2006). ZYO çocukların bir problemi nasıl çözeceğini planlama, çözümleri kontrol etme, uygulama ve sonuçlarını değerlendirme gibi süreçlerde başarılı olması beklenmese de bu becerilerin öğretimi gerçekleştirilebilmektedir (Akpınar, 2011; Friend, 2011; Sucuoğlu, 2009). ZYO bireylerin dikkat sürelerinin kısa olabileceği, öğrendiklerini uzun süreli belleğe aktarmada sorun yaşayabilecekleri, dil ve konuşmalarında gecikmeler olabileceği, başarısız yaşantılar sonucu motivasyonlarının düşebileceği, öğrendiklerini farklı kişilere, ortamlara ve araç-gereçlere genellemede yetersizlikleri olabileceğini ve bu sorunların zihin yetersizliğinin derecesine göre farklılaşabileceği unutulmamalıdır (Diken, 2017).

2.6.2. Zihinsel Engelli Bireylerin Duyusal ve Sosyal Özellikleri

ZYO çocukların ifade edici dilinin normal gelişim gösteren yaşlılarına göre sınırlı olduğu bilinmektedir (Güzel Özmen, 2003). Zihin yetersizliğinden etkilenmiş çocukların alıcı dil boyutunda verilen farklı tipteki yönergeleri anlama, kendisine

okunan öyküyü anlama gibi alanlarda problemleri olabilir (Güzel Özmen, 2003). Alanyazın zihinsel engelli çocukların dili, sözdizimi, biçimbilgisi ve ses bilgisi gibi yapısal öğeler açısından genel olarak normal yaşlıları ile aynı sırada; ancak daha yavaş, daha gecikmiş olarak edindikleri ifade edilmektedir (Sucuoğlu, 2009).

2.6.3. Zihinsel Engelli Bireylerin Dil ve Konuşma Özellikleri

Zihin yetersizliğinden etkilenmiş çocukların alıcı dil boyutunda verilen farklı tipteki yönergeleri anlama, dil bilgisi kurallarını anlama, kendisine okunan öyküyü anlama gibi alanlarda problemler yaşayabilir (Güzel Özmen, 2003). Alanyazın ZYO çocukların dili, sözdizimi, biçimbilgisi ve ses bilgisi gibi yapısal öğeler açısından genel olarak normal yaşlıları ile aynı sırada; ancak daha yavaş, daha gecikmiş olarak edindikleri ifade edilmektedir (Sucuoğlu, 2009).

Dil öğretiminde daha çok doğal yaklaşımları tercih edilmelidir; çünkü zihin yetersizliği gösteren çocuklara etkili öğretim sağlama yollarından birisi de doğal öğretim yöntemlerinin kullanılmasıdır. Doğal öğretim yöntem ya da yaklaşımları özellikle, orta ve ileri düzeyde yetersizliği olan bireylere dil ve iletişim becerilerinin öğretiminde yaygın biçimde kullanılmakta ve etkili olmaktadır. Doğal dil yaklaşımlarında çocuğa dil kazandırmak için kendiliğinden oluşan fırsatların değerlendirilmesi bu nedenle oldukça önemlidir ve de çocuğun bulunduğu tüm ortamlar dilin kazandırılması için uygun ortamlardır (Diken, 2011; Güzel Özmen, 2003).

2.6.4. Zihinsel Engelli Bireylerin Motor/Fiziksel ve Sağlık Özellikleri

ZYO çocuklarda genellikle metabolik ya da genetik farklılıklara bağlı olarak fiziksel olarak büyüme ve gelişim normal gelişim gösteren çocuklara kıyasla geri kalmaktadır. ZYO çocukların zayıf kaslara sahip olmaları da motor gelişime ait basamaklara ulaşmada gecikmelere neden olmaktadır (Diken, 2017). Özellikle el göz koordinasyonu, dengeye ilişkin sınırlılıklar dikkati çekmektedir (Sucuoğlu, 2009). El göz işbirliği denildiğinde ilk akla gelen küçük kas becerileridir ve özellikle parmak ve bilek, hareketlerini sağlayan küçük kasların çalışmasını ve gelişimini kapsar. ZYO çocuklar bu alana ilişkin göze çarpan sınırlılıklar yaşamaktadırlar. Örneğin

küçük nesnelere elle alma ve parmaklarıyla yakalamada ZYO bireyin yaşadığı güçlüklerin derecesi sahip olduğu yetersizliğin derecesine göre artmaktadır.

2.7. Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimleri

Özel eğitim gerektiren bireyler tanılama süreci ile uygun eğitim sürecine başlamaktadır. Bu nedenle özel eğitimin ilk basamağı “tanılama”dır. Tanılama “eğitsel tanılama” ve “tıbbi tanılama” olmak üzere ikiye ayrılır.

Tıbbi tanılamada; yetersizliğin olup olmadığı, yetersizliğe neden olan zedelenmenin yeri, derecesi, zedelenmeye yol açan etmenler, süregelen olup olmadığı ya da ilerleyip ilerlemediği gibi özellikler tespit edilmektedir. Bu tespitler *Öykü alma(demografik bilgiler) *Fiziki muayene *Nörolojik muayene *Genetik Muayene *İşitme Konuşma Değerlendirmesi * Ruhsal Muayene *Gerekli Diğer Muayeneler gibi yöntemlerle izlenerek elde edilir (Dönmez, 2015).

Tıbbi tanılamada, bireyde meydana gelen zedelenmenin nasıl bir gelişim göstereceği ve giderilebileceği konusu ayrıntılı olarak incelenmekte ve bu verilere dayalı olarak yetersizliğin etkilenme derecesini en aza indiren tıbbi önlemler üzerinde durulmaktadır (Aral, 2011).

Eğitsel tanılamada; bireyin tüm gelişim alanları ve disiplin alanlarındaki özellikler belirlenir. Eğitsel tanılama aşağıdaki değerlendirme yöntemlerinden yararlanılarak yapılır:

*Performans Değerlendirme * Akademik Başarı Testleri * Ölçüt Bağımlı Testler *Performans Testleri * Ürün/Yapıt Dosyaları * Program Ağırlıklı Değerlendirme (Dönmez, 2015).

Çocukların değerlendirmeleri uzman kişilerce ve çocuğun eğitim ve sağlığından sorumlu kişilerden oluşan ekip tarafından yapılmalıdır. Bu süreçte çocuk kadar ailenin de değerlendirilmesi önemlidir (Ainsworth ve Pamela, 2004).

Son yıllarda zihin engelli çocukların engelli olmayan akranları ile birlikte destek aldığı ortamlarda eğitilmelerinin topluma uyumlarında etkili olduğu kabul

edilmektedir. Eğitim sürecinde çocukların yaşına uygun, somut materyallerin kullanılması, öğretilen becerilerin günlük yaşamda kullanılabilir işlevsel beceriler olması, öğretim sürecinde ödül ve yardımlara ağırlık verilmesi öğrenmeyi kolaylaştırabilmektedir (Batu, 2007; Dere-Çiftçi, 2007; Sucuoğlu, 2006). Özel eğitim, hafif ve orta dereceli zekâ geriliğine sahip bireylerde önemli bir paya sahiptir. Zihinsel engelli birey okuma yazma ve basit hesapları yapabildiği gibi, fazla uğraş gerektirmeyen günlük işleri yapmayı da özel eğitimle öğrenebilir. ZYO bireylerin gerekli becerileri kazanması, topluma uyum sağlaması için özel eğitim gereklidir (Natan, 2007).

ZYO çocukların eğitimi Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Düzenlemeye göre, bu çocukların eğitiminde okulöncesi ve ilköğretim kademelerinde üç temel seçenek sunulmaktadır: kaynaştırma uygulamaları adı altında genel eğitim sınıfları, genel eğitim okulları bünyesinde özel eğitim sınıfları ve genel eğitim okullarından ayrı özel eğitim okulları (MEB, 2006).

Öğrencilerin kaynaştırma uygulamalarına yerleştirilmelerinde zihin yetersizliklerinin düzeyi önemlidir. Hafif düzeylerde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin kaynaştırma programlarına yerleştirilme ve burada başarılı olmalarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Yine de hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birçok öğrenci kaynaştırma uygulamaları dışında kalabilmektedir (Eripek, 2012).

MEB istatistiklerine göre örgün eğitim kapsamında özel eğitim ile ilgili açılan kurum türleri şunlardır: Özel Eğitim Okulu bünyesindeki Anasınıfları, Ortaokul ve Özel Eğitim Meslek Liseleri, Ortaokul ve Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (3. Kademe), HDZE için ilkökuller ve Ortaokullar, Özel Eğitim Uygulama Merkezleri (2. Kademe), Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (3. Kademe), Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (Zihinsel Engelliler 3. Kademe), İlkokul ve Ortaokul Seviyesinde Özel Eğitim Sınıfları (MEB, 2017). Ayrıca yaygın eğitim kapsamında özel eğitim hizmetleri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilmektedir ve bu merkezler “özel eğitim gerektiren bireylerin konuşma ve dil gelişim güçlüğü, ses bozuklukları, zihinsel, fiziksel, duyuşsal, sosyal, duygusal veya davranış problemlerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini yeniden en üst

seviyeye çıkarmak, temel öz bakım becerilerini ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren özel eğitim kurumları” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2017).

2.8. Zihinsel Engeli Olan Öğrencilere Yönelik Öğretim Ortamları ve Programları

Özel gereksinimli çocukların eğitim ortamları; *kaynaştırma sınıfı (genel eğitim sınıfı), *destek eğitim odası, *özel eğitim sınıfı, *gündüzlü/yatılı özel eğitim okulu, *özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi *ev/hastanedir (Aksoy, 2018).

2.9. Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (ZEDEP)

ZEDEP, MEB’e bağlı olarak faaliyet gösteren özel ÖERM’de destek eğitime devam eden ZYO bireylerin, verilen özel eğitim hizmetlerinden etkili ve en üst düzeyde yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Program, ülkemizde hafif, orta, ağır derecede ZYO bireylerin gelişim alanlarına ait özellikler dikkate alınarak hazırlanmıştır (MEB, 2008).

ZEDEP, bireylerin programın genel amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak çeşitli modüller ve bu modüllere yönelik kazanımlardan oluşmaktadır. Her bir modülde bireylerde kazanılması beklenen kazanımlar, modülün içeriği, modülle ilgili açıklamalar ve ölçme değerlendirme bölümleri yer almaktadır. Modüller BEP hazırlama ve uygulamaya imkân sağlayacak şekilde, kendi içerisinde bütünlüğü olan ve birbirini işlevsel olarak tamamlayacak yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2008).

Programın Genel Amaçları

Bu program ile bireylerin;

Bağımsız yaşam becerileri kazanmaları,

Öz bakım ve günlük yaşam becerilerini kazanmaları,

Psikomotor becerilerini geliştirmeleri,

Dil ve konuşma becerilerini geliştirmeleri,

Sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmeleri,
 Sosyal ve toplumsal uyum becerilerini geliştirmeleri,
 Bilişsel hazırlık becerilerini geliştirmeleri, beklenmektedir.

Modüller ve Süreleri

Program “Öz Bakım Becerileri, Günlük Yaşam Becerileri, Dil Konuşma ve Alternatif İletişim Becerileri, Bilişsel Hazırlık Becerileri, Psikomotor Beceriler, Toplumsal Yaşam Becerileri, Türkçe, Matematik ve Sosyal Hayat” olmak üzere dokuz modülden oluşmaktadır (MEB, 2008).

2.10. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)

BEP, özel gereksinimli öğrencinin zihinsel, duygusal, sosyal, dil ve iletişim alanlarında yapabildiklerini dikkate alarak, kazandırılacak davranışların neler olduğu, bu davranışların nerede, nasıl, kimler tarafından, hangi yöntemlerle ve ne kadar sürede kazandırılacağını belirten, gerekli destek eğitim hizmetlerini içeren, içinde ailenin de yer aldığı bir ekip tarafından hazırlanan yazılı bir programdır (Kargın, 2010).

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı özel gereksinimli bireyin gelişimi veya ona uygulanan programın gerektirdiği disiplin alanlarında (öz bakım, akademik beceriler, sosyal beceriler, iletişim vb.) eğitsel gereksinimlerini karşılamak üzere uygun eğitim ortamlarından (okul, özel eğitim okulu, özel sınıf, mesleki eğitim merkezi vb.) ve destek hizmetlerden (kaynak oda, sınıf-içi yardım, dil ve konuşma terapisi, fiziksel rehabilitasyon vb.) en üst düzeyde yararlanmasını öngören yazılı dokümandır. Bu doküman aile, öğretmen veya uygulayıcı ve ilgili uzmanların iş birliği ile planlanır ve bireyin ailesinin onayı ile uygulanır (MEB,2008).

BEP'in yasal bir zorunluluk olarak kabul edilmesiyle özel gereksinimli bireylerin ve onların ailelerinin eğitimsel gereksinimleri yasal olarak güvence altına alınmıştır (Kargın, 2010).

BEP Hazırlama

Eğitim programını planlamada çocuğun özel güçlükleri, yetersizlikleri ve öğrenmenin hangi koşullar altında daha iyi olabileceği belirlenir. Bu tür değerlendirme ile çocuğun mevcut performans düzeyinin ne olduğu, çocuk için gerekli olan eğitim gereksinimlerinin neler olduğu tespit edilir. Elde edilen bilgiler özel eğitim gerektiren çocuğa, neler öğretileneğinin ve nasıl öğretileneğinin planlandığı BEP'in geliştirilmesinde kullanılır (Edmondson Pretzel ve Hiemenz, 2004; Evans ve Evans, 1992; Gürsel, 2007).

BEP Nasıl ve Kimler Tarafından Geliştirilir?

Bireyselleştirilmiş eğitim programı bir yıl süre ile hazırlanır. Üçer aylık periyotlarla değerlendirilir. BEP'in geliştirilmesi için bireyi farklı alanlarda değerlendirecek bireyin genel, özel ve destek hizmetlerden en üst düzeyde yararlanmasını sağlayıp kararları alacak bir ekip oluşturulur. Bu ekipte, kurum yöneticisi, özel eğitim öğretmeni, sınıf öğretmeni, kurum psikoloğu veya rehber öğretmeni, ihtiyaca göre dil ve konuşma terapisti, odyolog, fizyoterapist, sosyal çalışmacı, tıp ve sağlık personeli gibi farklı uzmanlar bulunur. BEP ekibinin anahtar üyesi bireyin ailesidir. BEP toplantılarına duruma göre bireyin kendisi de katılabilir (MEB, 2008).

18 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde de söz edilen bireyselleştirilmiş eğitim programları sınıf öğretmeninin dikkatle üzerinde durması gereken konulardan biridir. Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi, kaynaştırmanın başarı ile uygulanabilmesi için gerekli koşullardan bir tanesidir (Batu ve Kırcaali- İftar, 2005).

Genellikle, anne babalar BEP sürecine etkin olarak katılmak istemezler, katılımları çoğunlukla bilgiyi alma ve dokümanları imzalama ile sınırlı kalabilir. Özellikle düşük sosyo-ekonomik seviye ve kültürel farklılıklara sahip ailelerle, işbirliğine dayalı ilişkilerde her zaman başarılı sonuçlar alınamayabilir (Fish, 2008).

2.11. Kaynaştırma

Engelli öğrenci ve sınıf öğretmenine destek özel eğitim hizmetlerinin sağlanması şartı ile engelli çocukların, engelsiz çocuklarla bir arada normal okul ve sınıflarda eğitim almalarıdır (Tüfekçioğlu, 1997). Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel eğitim uygulamasına “kaynaştırma eğitimi” denir (Cartıllı, 2009). Hafif derecede zihin engelli çocuklar için kısıtlayıcılığı en az ortam kaynaştırma ortamıdır (Mağden ve Avcı, 1997).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 73’te belirtildiği gibi kaynaştırma uygulamalarında eğitimlerini sürdüren öğrenciler, devam ettikleri okulun sınıf geçme ve sınavlarla ilgili hükümlerine göre değerlendirilir. Kaynaştırma öğrencisinin değerlendirilmesinde, öncelikle bireyselleştirilmiş eğitim programlarında hedeflerin gerçekleştirilmesi esas alınırken, çocuğun bireysel ve gelişim özellikleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılır (Coşkun ve Erdin, 2014).

Kaynaştırma Eğitimin Genel Amaçları:

Bıyıklı (1997) bu amaçları şu şekilde belirtmiştir:

- Ayrı okul ve özel sınıfın getirdiği damgayı silmek,
- Engelli çocuğun sosyal statüsünü yükseltmek,
- Daha iyi ve ucuz bir öğrenim çevresi yaratmak,
- Daha çok sayıda çocuğun eğitimini sağlamaktır (Coşkun ve Erdin, 2014)

Kaynaştırma uygulamasında destek hizmetler ne kadar önemli ise, kaynaştırma uygulamalarında yer alan unsurların kaynaştırma öncesinde hazırlanmaları da bir o kadar önemlidir. Kaynaştırma uygulamasının engelli öğrencinin eğitsel gereksinimlerinin karşılanmasında işlevsel bir uygulama olabilmesi için kaynaştırmada etkin rol oynayan unsurların kaynaştırmaya karşı olumlu tutum ve görüş birliği içinde olmaları gerekmektedir. Kaynaştırmanın başarıyla uygulanabilmesi için gerekli olan bu unsurlar alan yazında, öğretmenler, normal öğrenciler, kaynaştırma öğrencileri, aileler, okul idaresi, fiziksel ortam ve

bireyselleştirilmiş eğitim programlarının ya da var olan programların bireyselleştirilmesi olarak ifade edilmektedir (Batu, 2000a; 2000b; Batu ve Kırcaali-İftar, 2005)

2.12. Zihinsel Engelli Bireyin Aile Üzerindeki Etkileri

Çocuk sahibi olmak isteyen aile üyeleri kendilerinin bir parçası olacak olan bebekleri ile ilgili planlar yapar ve hayaller kurar. Hayalleri genellikle sağlıklı bir çocuk ile ilgilidir. Anne-babalar gelişim farklılığı olan bir çocuğun dünyaya gelmesi ihtimalini düşünerek çocuk sahibi olmaya karar vermez ve öyle olmasını da istemez. Hamilelik sürecindeki hazırlıklar sağlıklı ve normal bebek beklentisi ile yapılır. Bu sebeple güzel hayallerle beklenen ailenin minik üyesinin herhangi bir farklı gelişim durumunun olması anne-babada hayal kırıklığı yaratır. Kısacası gelişim farklılığı gösteren çocuğun ihtiyaçları aile üyelerinin planlarını, yaşam tarzlarını etkileyerek, ailede yoğun bir kaygıya neden olabilir (Yıldırım ve Durmuşoğlu, 2009).

Yetersizlik türü ne olursa olsun yetersizliği olan bir çocuğun dünyaya gelmesi ebeveynlerin yaşamını birçok yönden olumsuz olarak etkilemektedir (Ardıç, 2013). Yetersizliği olan çocukların ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen birçok değişken söz konusudur. Bu değişkenler; a) çocuğun yetersizliğinin türü ve derecesi, b) çevreden gelen sosyal destek, c) ailenin sosyoekonomik düzeyi ve d) ailenin duygusal tepkileridir (Olçay-Gül, 2012). Özşenol, Işıksan, Ünay, Aydın, Akın, Gökçay, (2003) normal gelişim gösteren bir çocuğun doğumu ile aile için alışması zaman alan yeni koşullar oluştururken; dünyaya gelen çocuk engelli olduğunda, anne-babanın evliliğinde sorunlar görüldüğünü belirtmiştir.

Özel gereksinimli çocuk sahibi olan ailelerin tepkilerine kısaca bakılacak olursa; yaşanan duygular üç başlık altında toplanabilmektedir;

1. Şok, inkâr, acı, depresyon
2. Kızgınlık, suçluluk, utanç
3. Kabul ve uyum

Özel gereksinimli çocuğa sahip aile bireylerinin geçirdiği aşamalar, benzerlik göstermektedir. Yıldırım ve Durmuşoğlu (2009) bunun yanı sıra ailelerin tepkilerini etkileyen bazı etmenlerin bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır;

- Ailenin sorunla başa çıkma kapasitesi
- Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı
- Anne-babaların kişilik özellikleri
- Eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları
- Anne-babanın evlilik uyumu
- Dini inanışları
- Yakın çevrenin ve toplumun özellikleri
- Ailenin sosyoekonomik düzeyi
- Doktorların davranışları
- Çocuğun cinsiyeti, engelin türü ve derecesi

Seligman (1991) çocuğun gelişim dönemiyle bağlantılı olarak ailenin yaşadığı duyguların değişebileceğini, özellikle gelişim dönemlerindeki geçiş aşamalarında ailenin uyum sürecinde yaşadığı duyguları yeniden yaşayabileceğini belirtmektedir. Bu tepkilerin dört önemli dönüm noktası olduğunu ifade etmektedir. Bunlar;

- Yetersizliğe ilişkin şüphelerin olduğu ya da tanının ilk öğrenildiği dönem
- Çocuğun eğitimine ilişkin kararların alındığı dönem
- Çocuğun okul yaşantısının bittiği dönem
- Anne-babanın çocuğa bakamaz duruma geldiği dönem (yaşlılık dönemi)

Yetersizliği olan çocuğa sahip aileler Galinsky (1987) tarafından tanımlanan aile yaşam döngüsünün her aşamasını kendilerine özgü bir hızla geçmektedirler. Yetersizliğin türü ve derecesi bu aşmaların hangi hızla geçileceği üzerinde son derece etkilidir. Ailenin yetersizliğin farkına varmasında ve yetersizlikle mücadele

etmesinde birçok etkenin etkili olduğu bilinmektedir. Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı, anne-babaların evlilik uyumları, dini inanışlar, yakın çevrenin ve toplumun özellikleri, aile bireylerinin sosyoekonomik düzeyleri, sağlık, kişilik özellikleri, çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun cinsiyeti, yetersizliğin türü ve derecesi bu etmenler arasında sayılabilir (Halahan ve Kaufman, 1997; Sucuoğlu, 1991).

Yapılan araştırmalar ailenin en yoğun stresi yetersizliğin tanılanması sürecinde yaşadığını göstermektedir. Çocuğun engeli nedeniyle kendini suçlama ve üzüntü duymak, engelin türlü taraflarıyla baş etmede yetersizlik duygusunu hissetme, alanında uzman kişilerin yönlendirmelerine fazla bağımlı olmak, çocuğu aşırı derecede koruyup kollama veya çocuğunun engeli olduğunu kabullenememe gibi olumsuz yaşantıların ailenin alışılmış gelişimini ve işleyişini bozabilmektedir (Küçükler, 1993). Zihinsel engelli çocukları ile beraber yaşamak ve çocuklarının bakımını üstlenmek aile bireylerinde bazen yüklenme duygusu meydana getirebilir. Yüklenme duygusu, bakım veren bireyin hissettiği duyguları, fiziksel açıdan sağlığı, sosyal ve toplumsal yaşantısı ve ayrıca maddi açıdan durumunu içermektedir (Ayata, 2016). Engelli çocuk aileleri üzerine yapılan birçok araştırma, engelli çocuğun bakım ve eğitimi gereksinimlerine bağlı olarak giderek artan ekonomik maliyet, engelliye ilişkin toplumsal tutum ve yargılar, şu andaki ve gelecekteki yaşamına ilişkin belirsizlik gibi önemli stres kaynaklarının varlığına dikkat çekmektedir (Dereli ve Okur, 2008).

Zihin engelli çocuğu olan aileler daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle çocukları hakkında merak çok konu olmakta, çocuklarının gelecekları ile ilgili kaygıları bulunmakta, çocuklarının eğitim ve tedavileri konusunda da bilgilendirilmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu noktada konunun uzmanı ve deneyimli kişilerin bilgi vermesi çok önemlidir. Ayrıca onları çocuklarının eğitimlerine dâhil edilmeleri de unutulmaması gereken bir durumdur (Drew ve Hardman, 2004). Zihinsel engelli çocuğa sahip olma aileleri birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Rosen (1955) zihinsel engele sahip çocuğu olan ailelerin beş dönem yaşadıklarını ileri sürmüştür. Bu dönemler; (a) çocuğun büyüme ve gelişimiyle ilgili genel problemi fark etme, (b) temel problemin zekâ geriliği olduğunu kavrama, (c) bu problemin

sebeplerini arama, (d) bu problemi iyileştirme-tedavi yollarını arama, (e) çocuğu kabul etme (Akt; Drew ve Hardman, 2004).

Anne, çocuklarla daha çok iletişim kuran kişidir. Engelli annelerinin büyük çoğunluğu genellikle çocuklarıyla iletişim kurabilen tek kişidir. Engelli bireyin engelinin derecesine ve türüne bağlı olarak bakımı üstlenen annenin gerekli bilgiyi, desteği ve eğitimi alması gerekmektedir. Engelli bir çocuğa sahip olan annenin ihtiyaçlarının karşılanmaması strese veya kaygıya sebep olmaktadır (Ayata, 2016). Lafçı, Öztunç ve Alparıslan (2014), çocuğun zihinsel engelinin derecesi, yaşı ve cinsiyeti, çocuğun gelişimsel yaşına uygun olmayan davranışlarına karşı anne-babanın yaklaşımları, aile içindeki ilişkinin daha sıkıntılı, gergin ve tutarsız olması, evde başka stres faktörlerinin bulunması da yaşanmakta olan stresin düzeyini etkileyebileceğini belirtmiştir. Zihinsel engelli çocuğa sahip anneler, toplumsal yaşamın bir parçası olmakta zorlanmaktadır (Ayyıldız, Şener, Kulakçı ve Veren, 2013; Çapa-Tayyare ve Akçin, 2013). Zihin engelli çocuğu olan anneler çocuklarının engelinin dolaylı suçluluk, pişmanlık, isyan yaşamakta, toplumun bakış açısından rahatsız olmaktadır (İçmeli, Ataoğlu, Canan ve Özçetin, 2008; Karadağ, 2009). Engelli bir çocuğun annesi olmayı “zor, çekilmez, katlanılmaz” bulmaları, annelerin davranış ve tutumlarını, kendi çocuklarına bakış açılarını olumsuz etkilemektedir (Meşe, 2003). Lafçı, Öztunç ve Alparıslan (2014), çocuğun zihinsel engelinin derecesi, yaşı ve cinsiyeti, çocuğun gelişimsel yaşına uygun olmayan davranışlarına karşı anne-babanın yaklaşımları, aile içindeki ilişkinin daha sıkıntılı, gergin ve tutarsız olması, evde başka stres faktörlerinin bulunması da yaşanmakta olan stresin düzeyini etkileyebileceğini belirtmiştir.

Zihin engelli çocuğa sahip pek çok ailede kısıtlanma, ekonomik şartlarda, sosyal ilişkilerde veya eşler arasında sorunlarla karşılaşılır. Çevredeki insanların bakışlarına maruz kalmak, engelli olmayan diğer çocukların davranış sorunlarının ortaya çıkması gibi problemler ile karşılaşılabilir. Bu problemler ailede sorun yaratmakta, başka çocuk sahibi olma konusunda kararsızlık oluşturabilir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve çocuğun zihinsel düzeyi ailenin, çocuk hakkındaki algılarını etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aileler çocuklarının

zihinsel işlevlerinden çok fiziksel görünüm ve işlevlerine odaklanmaktadırlar. Ancak yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin zihin engelli çocuğa sahip olmaları onlarda daha büyük bir hayal kırıklığına sebep olabilmektedir

Engelli çocukla babalara kıyasla daha fazla ilgilenen anneler, boş zamanlarını değerlendirme eksikliğinden ve bütünüyle hayatlarını ona ihtiyaç duyan engelli çocuğa adanmalarından ötürü zaman içinde ailenin diğer bireylerinden ve yakın çevrelerinden uzaklaşabilmektedir. Bu durum anne ve babanın birbirlerine karşı eş olma potansiyellerinin kaybedilmesine de sebep olabilmektedir. Engelli çocuğa sahip olan anne babaların en çok yaşadıkları hislerden biri, çocuklarının durumundan birbirlerini sorumlu tutmalarıdır. Engelli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği mali yük hakkında annelere kıyasla daha çok endişe duymakta olan babalar bu sebeple çocuklarından bir miktar uzaklaşırlar. Bu faktörler, babaların çocuklarını annelere kıyasla daha olumsuz algılamaları sonucunu doğurmaktadır (Yavuz, 2016).

Bıçak (2009) yaptığı çalışmada, annelerin çocuklarının konuşmasının gecikmiş olmasının, halk arasında normal olarak görülmesinden dolayı doktora götürmede geciktiklerini belirtmektedir. Ceran (2018) yaptığı çalışmada ailede engelli bireyin olmasının ailenin yapısını, işleyişini, toplumsal ilişkilerini ve eğitim sürecini etkilediğini ifade etmiştir.

Ailelerin yaşadığı duygusal zorlanma, çocuklarının durumuna ilişkin yeterli bilgi edinememe, başkalarına çocuğun durumunu açıklamada çekinilen güçlük, çocukta tanıya bağlı olarak görülen davranış ve sağlık sorunları, tedavi ve eğitim konusunda uzmanlarla görüşme gerekliliği, uygun eğitim ortamını bulma çabası, ihtiyaçların giderilmesine yönelik maddi açıdan yatırım ihtiyaçlarının olması ve çocuğa yetebilme konusunda enerji gereksinimi ve geleceğe ilişkin kaygılar, aileler için önemli stres kaynağı oluşturabilmektedir. Bu bağlamda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerle kurulan iletişimin niteliği büyük önem taşımaktadır. İletişim karşılıklı, güven ve saygı çerçevesinde olmalıdır (Bos ve Vaughn, 2002). Toplum içinde sosyal faaliyetlerde toplumun engelli birey hakkında yönelttiği sorular, engelli ailelerine acıyarak bakması ailenin acısını tekrar yaşamasına sebep olarak, aileleri olumsuz etkilemektedir (Gargiulo, 1985).

Sosyal destek kavramının tanımından, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı kaygı, stres gibi olumsuzluklarla başa çıkmalarında sosyal desteğin önemli bir rol oynayabileceği düşünülebilir. Alan yazında özellikle zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere yönelik sosyal desteğin oldukça etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Çan Aslan, 2010; Çürük, 2008; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Karadağ, 2009; Lüle, 2008; Margalit, Leyers, Ankonina ve Avraham, 1991; McCubbin, 1989; Mitchell ve Trickett, 1980; Nachshen, Garcin, ve Minnes, 2005; Şardağ, 2010; Sencar,2007).

Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin özellikleri bulunduğu ülkeye göre değişmektedir. Ayrıca aynı ülke içinde, aynı şehirde yaşasalar bile ailelerin kültürel özellikleri, yaşayış ve inançları farklılık göstermektedir. Bu nedenle farklı gelişim gösteren çocuğa sahip olma kavramı dünyanın her yerinde farklı anlamlara gelmektedir. Ayrıca bu çocuklar ve aileleri ile çalışan eğitimcilerin ve uzmanların, ailelerin kültürel farklılıkların ve özelliklerini bilmesi; ailelere bu yönde yaklaşımda bulunması gerekmektedir (Seligman & Rosalyn, 2007).

Rinlaben-Prince (1981), Lairve-Cook (1979), Hersh-Walker (1983)'in yaptıkları araştırma sonuçları, normal sınıf öğretmenlerinin kendi sınıflarında özürlü çocuğu eğitmeye istekli olmadıklarını göstermektedir (Akt. Bıyıklı, 1989). Channabasavanna'a (1985) göre, zihinsel yetersiz çocukların eğitimleri ve rehabilitasyon çalışmalarının planlanmasında ailelerin tutum ve duygusal reaksiyonları çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Orhan'a (2010) göre özel gereksinimli bireylerin normal gelişim gösteren akranlarına nazaran daha fazla problem davranış sergiledikleri, sosyal beceri düzeylerinin de akranlarından daha alt düzeyde olduğu görülmüştür. Ersoy ve Çürük (2009) çocuğun yaşı ne olursa olsun özellikle annelerin her dönemde sosyal desteğe gereksinim duyabileceklerini ifade etmektedir. İnce ve Tüfekçi (2015) çalışmalarında engelli çocuğa sahip çiftlerin evlilik uyumunun olumsuz etkilendiğini ve yaşam doyumu düzeylerine bakıldığında yaşamlarından az hoşnut oldukları saptanmıştır.

2.13. Aile Katılımı ve İşbirliği

Kaynaştırma programlarında etkin anne baba katılımının yararlarını ortaya koyan sayısız çalışma bulunmaktadır. Ailenin kaynaştırmaya istekli olması, kaynaştırmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi açısından son derece önemlidir. Bazı aileler çocuklarının kaynaştırılması için çok istekli olabilirken, bazı aileler bu konuda çeşitli korkulara kapılabilmektedirler (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005). Aynı durum sınıftaki normal çocukların aileleri içinde geçerlidir.

Zihinsel yetersiz çocukların eğitimleri ve rehabilitasyon çalışmalarının planlanmasında ailelerin tutum ve duygusal reaksiyonları çok önemli bir rol oynamaktadır. (Channabasavanna, 1985). Wilker (1989) çocuğun gelişimsel başarı ve başarısızlıklarının aile bireylerini, anne-baba ve diğer bireylerin çocuğa ve yetersizliğe karşı tutum ve davranışlarının da çocuğu etkilediğini belirtmektedir (Sucuoğlu, 1991).

Zihin engelli çocuklar ile iletişimin sağlıklı olması için ilk koşul onlara sevgiyle yaklaşılmasıdır. Çocukları ile etkili iletişim kurabilmek için aile üyelerinin sevgilerini göstermeleri, sabırlı, özverili olmaları ve gayret konusunda ısrarlı olmaları gerekmektedir. Aile üyeleri engelli çocuğuyla iletişime geçme konusunda çocuk ile empati kurarak, olumlu bakış açısına sahip olarak ve umudunu kaybetmeden, duygularını sakınmadan paylaşarak iletişime katkı sağlayabilir (Ayata, 2016).

2.14. İlgili Araştırmalar

Toprak' ın (2018) araştırma sonuçlarına göre yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeyleri bilhassa zihin engelli çocuğu olan ailelerin düşük olduğu görülmüştür. Araştırmaya göre, zihinsel engelli bireylerin çoğunlukla ve ilk olarak ailede ve genellikle anne tarafından fark edildiği görülmektedir. Toprak (2018) ailenin zihinsel engellilik konusunda bilinçli olmasının tanılama sürecinde önemli olduğunu; erken teşhis ile zihinsel engelli bireylerin erken yaşta eğitime başlamasını sağladığını; engelli bireylerin aldığı eğitimin faydalı olmasının, engelli bireyin eğitime ne kadar erken başladığına bağlı olduğunu da belirtmiştir.

Taşdemir'in (2016) yaptığı araştırmada anne babaların çoğunluğunun kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır. Kaynaştırmaya devam eden çocukların sadece %60.4'üne BEP hazırlanırken ailelerin yarıya yakınının bu sürece katılmadıkları belirlenmiştir. Araştırmada, ailelerin yarıdan fazlasının, çocuklarının tedavisi, özel eğitimi ve bakımı için maddi yardıma gereksinim duydukları bulunmuştur. Ebeveynlerin yaş, çocuğun eğitim haklarıyla ilgili bilgilendirilme, okul öncesi dönemde eğitim alma, çocuğa BEP hazırlanma, ailenin BEP sürecine katılımı, çocuğun BEP' den yararlanması ve sınıf öğretmeniyle işbirliği yapılması gibi değişkenler ile anne babaların bilgi gereksinimi alt ölçeği puan ortalamaları arasında da anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İnan-Budak' ın (2017) araştırma bulgularında, zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmanın her anne için olumsuz anlama gelmediği, hepsinin bakım konusunda sıkıntı yaşamadığı görülmüştür. Gelecek neredeyse tüm anneler için endişe kaynağıdır. Aile ve sosyal hayattaki ilişkilerinde büyük bir değişim yaşadıkları belirlenmiştir. Tüm annelerin yaşadığı ortak sorunun "damgalama" olduğu görülmüştür.

Yavuz'un (2016) yaptığı araştırmada, zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin toplumsal hayatta değişik şekillerde sosyal dışlanmaya maruz kaldığı; engelli çocuğunun bakımı konusunda gelecek kaygısı taşıdığını; çocuklarının doğumundan sonra gündelik hayatlarında bazı kısıtlamalar yaşadığı; engelli çocuğun doğumunun ailelerin sosyal ilişkilerini de olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Engelli çocuğun bakımının zor ve masraflı olduğu; zihinsel engelli bireylerin bakımında genellikle birinci derecede annelerin sorumlu olduğu; zihinsel engelli bireylerin engel durumlarının çoğunlukla ilk olarak anneler tarafından fark edildiği; zihinsel engelli bireylerin teşhisinde geç kalındığı görülmüştür. Zihinsel engelli bireylerin, toplumda genellikle küçümsenen, alay edilen, önemszenmeyen, azınlık gibi görülüp dışlanan bireyler olduğu; toplumsal yapıda zihinsel engelli bireylere önyargı ile yaklaşıldığı; zihinsel engellik konusunda yeteri kadar bilinçli olunmadığı. Engellilere yönelik yeteri kadar bakımevi olmadığını için ailelerin kendilerinin ölümünden sonra çocuklarının bakımı konusunda endişelerinin olduğu görülmektedir.

Altuğ, Özkahraman ve Çallı (2006) araştırmalarında zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin yeterli düzeyde sosyal destek alamadıklarını, çevreden aldıkları sosyal desteği yetersiz bulan ailelerin daha fazla yaşam sorunu belirttiklerini ve çocuklarının geleceğine ilişkin yoğun kaygı yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı güçlükler incelendiğinde, ailelerin yaklaşık yarısının çocuğun olası kaza ya da yaralanma korkusunu sürekli taşıdığı, %45.5'inin tedavi sürecinde güçlüklerle karşılaştığı ve %41.8'inin çocuğun kontrolünde zorlandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Metin-Karaaslan (2015) yaptığı araştırmada, annelerin psikolojik sorunları babalardan daha yoğun yaşadıkları bulunmuştur. Bu durumun annelerin çocuklarının bakımıyla bire bir ilgilenmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bilindiği gibi anneler çocuklarıyla daha fazla zaman geçirirler ve çocuklarının yaşadıkları güçlüklerden ve sorunlardan daha çok haberdardır. Aynı zamanda anneler zorluklar karşısında tüm güçleriyle sağlam durabilme özelliğine sahip olmalarına karşın, yine de babalara oranla daha duygusal bir yapıya sahip olabilirler. Bu nedenlerden dolayı annelerin var olan durumdan psikolojik olarak daha fazla etkilenmeleri kaçınılmaz bir durumdur.

Metin-Karaaslan'a (2015) göre çocuğun engelinin nedeninin anne babaların psikolojik durumunu etkilediği ve hamilelik ve doğumla ilgili problemler nedeniyle engelli bir çocuğu olan ebeveynin daha yaygın psikolojik sorunlara sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun gebelik ve doğum esnasında ortaya çıkan sorunlardan kaynaklı engelden dolayı ebeveynlerin kendilerini daha suçlu, daha sorumlu ya da daha çaresiz hissetmiş olmalarından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre ebeveynler arasındaki akrabalık durumunun psikolojik durumu etkilediği belirlenmiştir.

Atay (2007) çocuğun eğitim ve rehabilitasyon sürecine başlayabilmesi için ailenin çocuğun engeli hakkında bilgi sahibi olması ve engeli ile birlikte çocuğu kabul etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ailelerin engelli bireyin yaşamı boyunca eğitim sürecinin içinde olduğunu; ailelerin ve eğitimcilerin bu süreç içinde birbirlerine ihtiyaçları olduğunu ifade etmektedir.

Zan ve Özgür (2004) engelli çocuk ailesinin okulda uygulanan program hakkında bilgi sahibi olması, evde de programa uygun olarak uygulama yapması gerektiğini aksi halde okuldaki eğitim bozulabileceğini ve anne-babanın kendilerinin bu eğitimin ayrılmaz parçası gibi düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Özbesler (2008) engelli ailelerinin kendilerinden sonra çocuklarının geleceği konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini; engelli çocuklarının düzenli gelir getiren bir işte çalışıp çalışamayacağı; çocuklarıyla ilgili mesleki eğitim hizmetlerinin en az düzeyde olması gibi konuların kendilerini çok kaygılandırıldığını belirtmektedir.

Smith-Bird ve Turnbull' un (2005) çalışmasında zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesini ailenin ekonomik durumu, aile içi ilişkiler, aile desteği, engelli desteği, din ve toplumsal inançlar, boş zaman etkinlikleri ve sosyal etkinliklere katılım ve sağlık gibi birçok konunun etkilediği görülmüştür.

Rispler-Chaim' a (2007) göre ebeveynlerin zihin engelli çocuğa karşı aşırı korumacı tavırları ve kardeşler arasında zihin engelli çocuğa yapılan pozitif ayrımcılığın aile içinde çatışmaya sebep olmasıyla birlikte, dini ve toplumsal inançlar nedeniyle ailenin Tanrı tarafından cezalandırıldığı düşüncesi ailelerin yaşam kalitesini negatif yönde etkileyebilmektedir.

Fish' e (2008) göre, genellikle, anne babalar BEP sürecine etkin olarak katılmak istemezler, katılımları çoğunlukla bilgiyi alma ve dokümanları imzalama ile sınırlı kalabilir. Özellikle düşük sosyo- ekonomik seviye ve kültürel farklılıklara sahip ailelerle, işbirliğine dayalı ilişkilerde her zaman başarılı sonuçlar alınamayabilir.

Karaçengel' e göre (2007), ailelerin zihinsel engelli çocuklarıyla sürekli ilgilenmeleri gerekliliği engelli çocuğun ihtiyaçlarını bireysel olarak karşılamada zorlanması nedeniyle bir başkasına ihtiyaç duyması ve ailenin engelli çocukla ilgilenmediği zaman diliminde kendini suçlu hissetmesi ailenin boş zaman etkinliğine katılım gösterememesine neden olmaktadır.

Demirhan (2014) yaptığı araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilendiğini ve ailelere verilecek olan psikolojik destek programlarının işlevsel olacağı görüşünü desteklemektedir.

İkizoğlu (2005) engelli bireyin, ailesi ve toplum arasındaki ilişkide yaşanan sorunların kaynağı olarak görüldüğü; bunun da genellikle toplumun ayrımcı, dışlayıcı, eksik gören, farklılığı kabul etmeyen, uygun görmeyen tutumlarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır

Piroğlu-Akçakmak, (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuk annesi olmanın yalnızca zorlayıcı değil, aynı zamanda mutluluk veren bir duygu olduğu görülmüştür. Anneler, birçok defa çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için çabalarken yorulduklarını ifade etmiş olsalar da engelli bir çocuğa sahip olmanın onlara çok şey öğrettiğini ve bundan büyük mutluluk duyduklarını vurgulamışlardır. Çalışmanın sonucunda annelerin çeşitli desteklere ihtiyaç duydukları ve kendilerinin ölümünden sonra çocuklarına ne olacağına dair yoğun bir kaygı yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca, anneler sosyal hayatta ve okul ortamında çocuklarının ayrımcı ve olumsuz bir tutuma maruz kalmasından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir.

Quine ve Phal (1986) tarafından ailelerin çocuklarının özürüne ilişkin temel bilgi ve kaynakları konusunda yapılan çalışmada anne-babaların (%64'ü) birincil kaynak olarak bu bilgiyi doktorlardan, ikincil kaynak olarak literatürden, üçüncü olarak diğer anne babalardan aldıkları saptanmıştır.

Singer, Irvin ve Hawkins (1998) zihinsel engelli çocukların aileleriyle yaptıkları çalışmada eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin çocuklarıyla daha fazla ilgilendiklerini, sorunları anlamada daha başarılı oldukları ve dolayısıyla da yaşam doyumlarının eğitim seviyesi düşük olan ailelere oranla daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

Sivrikaya ve arkadaşlarının (2013) ZYO çocuğa sahip annelerin algıladıkları aile stresi, sosyal destek, bu desteğe ilişkin memnuniyet düzeyini değerlendirdikleri araştırmalarında annelerin ekonomik yükü, duygusal yük ve zaman gereksinimi

arttıkça karamsarlık, sosyal yükleri arttıkça anne-baba sorunları, fiziksel yükleri arttıkça işlev yetersizliğinin arttığını belirlemiştir.

Fakirullohoğlu'nun (2013) yapmış olduğu araştırmada, engelli çocuğa sahip olmanın annelerde ağrı şiddetini arttırdığı, özellikle bel, bacak, boyun kol ve sırt bölgelerinde ciddi ağrılar yaşadıklarını, engelli çocuğa ait özelliklerinde bu ağrıların şiddetini etkilediğini ve dolayısıyla annenin gündelik hayatını olumsuz yönde etkileyerek çalışma güçlerini azalttığını belirlemiştir.

Demirhan (2014) annelerin en çok "sosyal baskı" yaşadıklarını; sonrasında sırasıyla "maddi ve çevresel sorunlar", "olumsuz duygu ve ruhsal durum" yaşayan annelerin çoğunlukta olduğu, "diğer kişilerle iletişim kurmada zorluk yaşayan ve sosyal destek sistemlerinden yoksun" oldukları ve en son sırada ise "bedensel sağlık açısından sorun yaşadıkları" sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yaptığı araştırmada yaşam kalitesi alanlarında psikolojik destek alan annelerin psikolojik destek almayan annelere oranla, yaşam kalitesi algısının daha düşük olduğunu göstermektedir.

Yıldırım ve arkadaşlarının (2005) yaptığı araştırmada ZYO çocuğa sahip anne ve babaların orta derecede depresyonda olduklarını göstermektedir. Yıldırım ve arkadaşlarının (2012) engelli çocukların annelerin ruhsal durumlarının belirlenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada, annelerin özellikle depresyon, somatizasyon, öfke ve düşmanlık, paranoid düşünce ve psikotizm yönünden psikolojik belirtiler gösterdikleri belirtilmiştir.

Demir, Özcan ve Kızılırmak (2008), zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin depresyon düzeylerinin belirlenmesine ilişkin yaptıkları araştırmada annelerin orta derecede depresyona sahip olduklarını göstermektedir. Yenidoğanın yetersiz doğmasının ise ebeveynlerde büyük bir hüsrana olarak algılanabilmekte ve ailede rutinlerin sarsılmasına sebep olmakta, aile bireylerinin yaşamlarını, duygularını ve hareketlerini kötü yönde etkileyebilmektedir.

Nagarkar, Sharma, Tandon, Goutam'a göre (2014) anne dışındaki diğer aile üyelerinde, psikolojik sağlığın üzerine zararlı etkiler daha az görülmektedir. Çünkü anne çocuğunu büyütme için diğer aile üyelerinden daha farklı sorumluluklar

yüklenirken, annelerle karşılaştırıldığı zaman babaların daha az bakım aktivitelerine dâhil olduğu ortaya çıkmaktadır. Zihinsel engelli çocukların anneleri, çocuklarının bakımını üstlenen primer kişi oldukları için aile içindeki diğer üyelerden daha yoğun psikolojik sorunlar yaşarlar.

Erdoğanoglu ve Günel (2007), serebral palsili çocukların ailelerinin sağlıklı ilgili yaşam kalitelerini değerlendirdikleri çalışmalarında engelli çocuğa sahip annelerin kronik engele sahip bir çocukla yaşaması ve özellikle kendilerinden sonra çocuğa bakım konularında kaygı yaşamakta olduklarını ve bu durumun yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

İkizoğlu (2005), engelli bireyin, ailesi ve toplum arasındaki ilişkide yaşanan sorunların kaynağı olarak görüldüğü; bunun da genellikle toplumun ayrımcı, dışlayıcı, eksik gören, farklılığı kabul etmeyen, uygun görmeyen tutumlarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır

Şahin'in (2017) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin çoğu kaynaştırma eğitimi uygulamalarında, özel gereksinimli öğrencilerinin ailelerinden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler. Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerinin ailelerinin çocuklarıyla ilgilenmediklerini, eğitimsiz olduklarını, çocuklarının durumlarını kabullenmekle ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler. Gerçekleştirilen çalışmada BEP'lerin etkili olarak kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin bir kısmı BEP'ler hakkında yanlış bilgiye sahipken, bir kısmı açıkça yeterince bilgi sahibi olmadığını iletmiştir. Araştırmada sınıf öğretmenlerini özel eğitim kapsamındaki yeterliklerini genel olarak eksik bulmuşlardır.

Sucuoğlu ve Kargın (2006) normal gelişim gösteren çocuklar ile özel gereksinimli kaynaştırma öğrencisi arasındaki arkadaşlıkların geliştirilmesi sorunların üstesinden gelinmesi açısından önemli olduğu ve bunu gerçekleştirmek için normal gelişim gösteren çocuklar ile toplantılar yapılması ve onlara hem öğretmene hem de kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarına desteklerinin önemi belirtilmesinin uygun olacağından bahsetmektedir.

Sucuoğlu (2004), engelli olmayan öğrencilerin engelli öğrenciyi/öğrencileri kabul etmemeleri, kaynaştırmanın bireysel çalışma ve özveri gerektirmesi, uygulamadaki yasal eksiklikler, öğretmenlerin denetimde kaynaştırma öğrencileri nedeniyle zor durumda olmaları temel sorunlar olarak belirtmektedir.

Özdemir (2012), öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına yönelik olumsuz tutumları özel eğitim dersi almamış olmaları, kaynaştırma tecrübesine sahip olmamalarına bağlı olarak özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları konusundaki bilgi düzeylerinin yetersiz olmasından kaynaklanabileceğini söylemiştir.

Öztürk ve Eratay'ın (2010) araştırmaları sonunda BEP hazırlamada ilgili kişilerin yeterli bilgisinin olmadığı, BEP hazırlarken çeşitli zorluklarla karşılaşıldığı; öğrencilerin her birine kendine özgü program hazırlanması gerektiği; BEP'in hazırlanmasında pek çok kurum ve kişiden faydalanıldığını ve öğrencilere, ailelere, öğretmenlere BEP'in faydaları olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Öztürk'ün (2006) yaptığı çalışma sonunda kaynaştırmada amaca ulaşılabilmesi için sadece özel eğitim uygulamalarının yeterli olmadığını; kaynaştırma eğitiminin ülkemizde arttırılması ile engellilere yönelik eğitim amaçlarına katkı sağlanabileceğini ifade etmiştir.

Güzel (2014) yaptığı çalışma sonunda özel eğitim gerektiren öğrencilerin kaynaştırma olarak sınıfta kabul görmesinin sınıf öğretmeninin kaynaştırma konusunda bilgi sahibi olarak sınıfta normal gelişim gösteren öğrencilere, onların ailelerine, okul yönetimine gerekli bilgileri paylaşmasıyla sağlanacağını ifade etmektedir.

Yavuz (2016) yaptığı araştırmada zihinsel engelli çocuğu olmayan annelerin zihinsel engelli çocuğu olan annelere oranla yaşam doyumunu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulguya paralel olarak Akarsu'nun (2014) çalışmasında zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşam doyumunu düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Bunun sebebi olarak zihinsel engelli çocuğun ihtiyaçları daha fazla sorumluluk ve ilgi gerektiğinden dolayı anneyi yormakta ve bu sebeple yaşam doyumunu düzeylerinin düşük olduğunu yorumlamıştır.

Güllüpnar'ın (2013) zihinsel engelli birey aileleriyle Eskişehir'de yaptığı araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip ailelerin devletten, maddi ve kurumsal olarak destek beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Aynı zamanda zihinsel engelli birey ailelerinin, bakımlarını yükledikleri engelli çocuklarının zamanla kendilerini sosyal ilişkilerden, iş yaşamından, toplumdan uzaklaştırdığı, sosyal hayattan koparak kendilerinin de engellileştikleri sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma katılımcıları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, İstanbul ilinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden hafif, orta ya da ağır düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan niteliksel bir araştırmadır.

Bu araştırma, nitel araştırma modelinin çalışma desenlerinden, durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Toplanan veriler nitel araştırmanın veri analiz tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analiz teknikleriyle analiz edilmiştir.

Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Araştırmamızda zihinsel engelli olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitim süreçlerini gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya koymak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmalarda durum çalışmaları bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek; bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek ve bir olayı derinlemesine değerlendirmek amacıyla kullanılır. Durum analizi özel bir olayın farklı bakış açıları kullanılarak incelenmesidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015). Araştırmamızda ebeveynlerin çocuklarına konulan tanımlar ile ilgili farkındalıkları, ebeveynlerin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimleri, ebeveynlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri, kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri, eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin

okuldan beklentileri, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine katkısı, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşünceleri, ebeveynlerin yaşam kalitesi, ebeveynlerin psikolojik yönden kendilerini nasıl tanımladıkları, ebeveynlerin sosyal destek düzeyleri, ebeveynlerin evlilik uyumlarını ile ilgili ebeveynlerin görüşlerini derinlemesine incelemek ve ebeveynlerin durumunu derinlemesine değerlendirmek amacı ile nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, temalar içerisinde düzenlenip, aktarılmıştır.

3.2. Araştırma Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımı olan amaçlı örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir.

Amaçlı örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışmak istenildiğinde tercih edilir. Ölçüt örnekleme-bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulabilir (Büyüköztürk vd., 2015).

Buna göre araştırmaya katılacak ailelerin seçimi aşağıdaki ölçütlere göre belirlenmiştir:

1. Çocukların hafif, orta ya da ağır zihinsel engelli tanısı almış olmaları,
2. Çocuklarının araştırmacının çalıştığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gidiyor olması ve
3. Zihinsel engelli tanısını almış olan çocukların ebeveynlerinin araştırmaya katılmaya gönüllü olması.

Tez konusuna uygun olması açısından, çalışmaya katılacak ebeveyn çocuklarının zihinsel engelli tanısını almış olmaları çalışmamızın ilk ölçütüdür. Zihinsel engelli tanısını almış çocuklara sahip ebeveynlere kolay ulaşabilmek için,

çalışmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden, zihinsel engelli olan çocukların ebeveynlerden seçilmesi ikinci ölçüt olarak seçilmiştir. Etik açıdan uygun olması için çalışmamıza katılacak olan zihinsel engelli olan çocuklara sahip ebeveynlerin araştırmaya katılmayı gönüllü olmasına dikkat edilmiştir.

Araştırma katılımcılarını İstanbul ili Bakırköy ilçesinde bulunan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam etmekte olan zihinsel engelli tanı konulan çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılmaya kabul eden, çalışma katılımcıları 29 anne (%90,6), 1 baba (%3,1), 1 abla (%3,1), 1 abi (%3,1) olmak üzere, toplam 32 ebeveyn oluşmaktadır. Katılımcılara uygulanan ailenin sosyo-ekonomik ve demografik durum tespit formundan elde edilen veriler frekans ve yüzde olarak verilmiştir. Ebeveynlere ait tanımlayıcı bilgiler Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1.

Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveyn grubunu tanımlayıcı özellikler (N = 32)

Bireysel özellikler		f	%
Katılımcının yaşı	20-30 yaş	2	6,2
	31-40 yaş	4	12,5
	41-50 yaş	10	31,2
	51-60 yaş	10	31,2
	61-70 yaş	4	12,5
	70 ve üstü	2	6,2
	Katılımcının eğitim durumu	İlkokul	13
Ortaokul		5	15,6
Lise		6	18,7
Yüksekokul		1	3,1
Üniversite		2	6,2
Yüksek lisans		1	3,1
Okur- yazar		2	6,2
Okur-yazar değil		2	6,2
Çalışmıyor		24	75

Katılımcının çalışma durumu	Çalışıyor	6	18,7
	Bazen çalışıyor	2	6,2
Katılımcıların medeni durumu	Evli	27	84,3
	Boşanmış	2	6,2
	Ayrı yaşıyor	2	6,2
	Dul	1	3,1
Ailenin aylık gelir durumu	1600(asgari ücret) ve altında	7	21,8
	2000-2500 TL	8	25
	2501-3500 TL	5	15,6
	4000-5000 TL	5	15,6
	5000 ve üzeri	4	12,5
	Bilmiyor	3	9,3
Ailedeki çocuk sayısı	Tek çocuk	3	9,3
	2 çocuk	14	43,7
	3 çocuk	9	28,1
	4 ve daha fazla çocuk	6	18,7

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi katılımcı ebeveyn grubunun 2’si (%6,2) 20-30 yaş grubunda, 4’ü (%12,5) 31-40 yaş grubunda, 10’u (%31,2) 41-50 yaş grubunda, 10’u (%31,2) 51-60 yaş grubunda, 4’ü (%) 61-70 yaş grubunda, kalan 2’si ise (%6,2) 70 ve üzeri yaş grubunda bulunmaktadır.

Katılımcıların 13’ü (%40,6) ilkokul, 5’i (%15,6) ortaokul, 6’sı (%18,7) lise, 1’i (%3,1) yüksekokul, 2’si (%6,2) üniversite, 1’inin yüksek lisans mezunu olduğu; eğitim almadığı halde 2’sinin (%6,2) okuryazar, kalan 2’sinin (%6,2) de okuryazar olmadığı saptanmıştır.

Velilerin çalışma durumlarına bakıldığında 24 (%75) velinin çalışmadığı, 6 (%18,7) velinin çalıştığı, 2 (%6,2) velinin de bazen çalıştığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan bireylerin 27’sinin (%84,3) evli, 2’sinin (%6,2) boşanmış, 2’sinin (%6,2) ayrı yaşadığı, 1’inin de dul (%3,1) olduğu görülmektedir.

Ailelerin aylık gelirine baktığımızda, ailelerin 7'sinin (%21,8) toplam aylık geliri 1600TL (asgari ücret) ve altında, 8'inin (%25) geliri 2000-2500 TL, 5'nin (%15,6) geliri 2501-3500 TL, 5'nin (%15,6) geliri 4000-5000 TL, 4'ünün (%12,5) 5000TL ve daha fazla olduğu görülmektedir. Kalan 3'ünün (%9,3) de aylık gelirlerinin belirsiz olduğu görülmektedir.

Zihinsel engelli tanısını alan bu çocukların yaşadıkları ailelerin çocuk sayısına baktığımızda ailelerin 3'ü (%9,3) tek çocuklu, 14'ü (%43,7) iki çocuklu, 9'u (%28,1) üç çocuklu, 6'sı (%18,7) dört ve daha fazla çocuklu olduğu görülmektedir.

Tablo3.2.

Zihinsel engelli birey grubunu tanımlayıcı özellikler (N = 32)

Bireysel Özellikler	f	%	
Çocuğun yaşı	5-10	3	9,3
	11-20	9	28,1
	21-30	10	31,2
	31-40	7	21,8
	41-50	2	6,2
	50-60	1	3,1
Çocuğun engellilik düzeyi	Hafif	11	34,3
	Orta	11	34,3
	Ağır	10	31,2
Ailedeki kaçınıcı çocuk	Birinci	14	43,7
	İkinci	11	34,3
	Üçüncü	3	9,3
	Dördüncü	2	6,2
	Beşinci	1	3,1
	Dokuzuncu	1	3,1
Mevcut Eğitim durumu	Sadece özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi (ÖERM)	21	65,6
	Eğitim uygulama okulu- iş eğitim merkezi ve ÖERM	3	9,3

Kaynaştırma ve ÖERM	Kreş	İlkokul	Ortaokul	Lise	25
	2	2	2	2	
	8				

Tablo 3.2. de görüldüğü gibi zihinsel engelli birey grubunun 3'ü (%9,3) 5-10 yaş grubunda, 9'u (%28,1) 11-20 yaş grubunda, 10'u (%31,2) 21-30 yaş grubunda, 7'si (%21,8) 31-40 yaş grubunda, 2'si (%6,2) 41-50 yaş grubunda, 1'i (%3,1) de 51-60 yaş grubunda bulunmaktadır.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının 11'inin (%34,3) hafif düzeyde, 11'inin (%34,3) orta düzeyde, 10'unun (%31,2) ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olduğu görülmektedir.

Zihinsel engelli birey grubunun 14'ü (%43,7) ailedeki ilk çocuk, 11'i (%34,3) ikinci çocuk, 3'ü (%9,3) üçüncü çocuk, 2'si (%6,2) dördüncü çocuk, 1'i (%3,1) altıncı çocuk, 1'inin de dokuzuncu çocuk olduğu görülmektedir.

Zihinsel engelli birey grubunun tamamı (%100) ÖERM'nde (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi) eğitim görürken; bunlardan 2'si kreş, 2'si ilkokul, 2'si ortaokul, 2'si lisede olmak üzere 8'i (%25) kaynaştırma olarak da eğitim görmekte; 3'ü (%9,2) eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde de eğitim görmekte, 21'i (%65,6) de sadece özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde tam zamanlı eğitim görmektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırma 2018 yılının nisan ayında başlamış olup, 3 ay sürmüştür. Araştırma İstanbul ili Bakırköy İlçesi'nde bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde yapılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacı tarafından:

1. Ailelerin sosyal–demografik ve sosyal–ekonomik durumları ile ilgili bilgi toplamak amacıyla oluşturulan form ile,
2. Derinlemesine bilgi toplamak amacıyla oluşturulan yapılandırılmış görüşme formu ile görüşme yapılarak toplanmıştır.

Ebeveynler ile yapılan derinlemesine yapılandırılmış görüşme için ebeveynlerin zihinsel yetersizlik ile ilgili bilgilerini, çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini tespit etmek amacıyla sorular oluşturulmuştur. Her bir derinlemesine görüşme 30 - 100 dakika sürmüştür.

Araştırmanın katılımcıları olan ebeveynlere çalışma ve amacı hakkında bilgilendirme yapılarak araştırmaya katılmaya gönüllü olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler ebeveynlerin müsait oldukları şekilde planlanmış ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin idareci odasında gerçekleştirilmiştir. Ebeveynler ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, ardından araştırmacı tarafından yazıya aktarılarak analize hazır hale getirilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan aile sosyal-ekonomik ve demografik tespit formu, görüşme soruları kullanılarak toplanmıştır.

3.5.1. Aile Sosyal–Ekonomik ve Demografik Durum Tespit Formu

Form araştırmaya katılmaya kabul eden ailelerin ekonomik, demografik, katılımcıların çalışma ve eğitim durumlarını belirlemek amacıyla ilgili literatür yardımı ile oluşturan 6 sorudan ve zihinsel engelli olan çocukla ilgili genel bilgi almak amacıyla oluşturan 4 sorudan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan bu form EK -1’ de gösterilmiştir.

3.5.2. Görüşme Soruları

Yapılan araştırmalar sonucu ilgili kaynaklara dayanılarak araştırmacı tarafından oluşturulan sorulardır. İlgili literatür incelenmesi sonucu araştırmacı tarafından hazırlanan veri toplama araçlarının anlaşılrlığı, uygunluğu ve konuyu kapsamı yönünden değerlendirilmesi için 3 uzman tarafından incelenmiştir. Toplam 11 alt problemden; birinci alt probleme ilişkin 7; ikinci alt probleme ilişkin 7; üçüncü alt probleme ilişkin 9; dördüncü alt probleme ilişkin 6; beşinci alt probleme ilişkin 7; altıncı alt probleme ilişkin 5; yedinci alt probleme ilişkin 7; sekizinci alt probleme ilişkin 4; dokuzuncu alt probleme ilişkin 4; onuncu alt probleme ilişkin 5; on birinci alt probleme ilişkin 5 olmak üzere toplam 66 tane alt sorudan oluşan bu formda katılımcıların, çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıkları, çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri, kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri, eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri, ebeveynlerin çocuklarının eğitime katkısı, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşünceleri, ebeveynlerin yaşam kalitesi, psikolojik yönden kendilerini nasıl tanımladıkları, ebeveynlerin sosyal destek düzeyleri, ebeveynlerinin evlilik uyumları ile ilgili düşünceleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Devamında da literatürdeki zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin yaşamlarında karşılaştıkları durumlar göz önünde bulundurarak, ebeveynlerin zihinsel engelli çocuğa sahip olduktan sonra yaşam deneyimleri, yaşam kalitesi, psikolojik yönden kendilerini tanımlamaları, evlilik uyumu, sosyal destek düzeyleri, aile içinde, toplumda, çocuğun eğitiminde katkı, düşünce, beklentileri konusundaki süreçler ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşme soruları EK-1’de gösterilmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanıldığı için, verileri analiz etmede betimsel ve içerik analiz yöntemlerinden yararlanmıştır. Elde edilen veriler bu yaklaşımlara göre özetlenip ve bu özete göre yorumlanmıştır.

Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşleri dikkat çekici bir biçimde yansıtmak amacı ile doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2015).

Betimsel ve İçerik analiz yöntemlerine göre görüşme esnasında yapılan ses kayıtları kâğıda aktarılmıştır. Veriler kâğıda aktarılmadan önce katılımcılar ‘K’ şeklinde kodlanmıştır. Örneğin birinci katılımcı ‘K1’ şeklinde kodlanmıştır. Her bir katılımcı ve çocuğu için de aile çocuk ilişkisi vardır. Örneğin ‘Ç1’, birinci katılımcı olan K1’in çocuğudur. Kâğıda aktarılan veriler özetlenerek, alt amaca göre önceden belirlenmiş temalara ayrılmıştır. Tema ve kategoriler isimlendirirken katılımcıların görüşlerindeki kelime veya kelime grupları tespit edilmiştir ve kategori isimleri bu kelime veya kelime gruplarına göre verilmiştir. Çalışmada görüşülen katılımcıların söylemek istediği önemli bilgilere yer verilmiştir, konu dışında kalan bilgilere yer verilmemiştir. Görüşme başında, ebeveynlerin sosyal-ekonomik ve sosyal - demografik durumlarını tespit etmek için alınan bilgiler tablolara dökülmüştür. Devamında da analiz formu oluşturularak, sonuçlar frekans ve yüzde olarak verilmiştir.

3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmanın geçerliği ve güvenirliği kapsamında araştırmacı tarafından hazırlanan bireysel görüşmesi soruları uzman görüşü alınarak yapılan öneriler doğrultusunda geliştirilmiştir. Ayrıca araştırmanın başlangıcında, sürecinde ve sonucunda literatür sürekli taranarak kanıt kütüphaneleri oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin çözümlenmesi için içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde İstanbul İli Bakırköy ilçesindeki bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden zihinsel engelli tanısını almış çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan derinlemesine görüşme sonunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın birinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıklarına’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlere EK – 1’ de yer alan görüşme formunun 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. soruları sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.1.1.

Ebeveynlerin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıklarına ilişkin bilgiler (N = 32)

Kategori	Temalar	f	%
İlk fark ediş	Konuşmada - yürümede gecikme sonrası	11	34,3
	Bebeklik döneminde rahatsızlanma sonrası	6	18,7
	Diğer kişilerin fark etmesi	6	18,7
	Doğduğunda	4	12,5
	İlkokulda	4	12,5
	Kardeşi olduktan sonra	1	3,1
Teşhis süreci	Tablo 4.1.2.’de verilmiştir	32	
Teşhis yaşı	0-1 yaş arası	8	25
	1-2 yaş arası	2	6,2
	2-3 yaş arası	6	18,7
	4-6 yaş arası	10	31,2
	8-9 yaş arası	3	9,3

	10 yaş	2	6,2
	14 yaş	1	3,1
Teşhise tepki	Üzüntü – yıkılma	23	71,8
	Sakin karşılanmış	4	12,5
	Şaşkınlık - şok	3	9,3
	Tepkisiz	2	6,2
Teşhisten önceki engel bilgisi	Yok	24	75
	Var	2	6,2
	Etraftan gördüğü kadarıyla	6	18,7
Teşhisten sonra bilgi artırma	Doktor/hastanelerden destek alan	10	31,2
	Okul/reh. merkezlerinden destek alan	10	31,2
	Hiçbir şey yapmayan	10	31,2
	Kendince araştıran (tv-internet)	2	6,2
Teşhis hk. şimdiki düşünceler	Elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz	9	28,1
	Şu an daha iyi	9	28,1
	Bu konuda bir şey düşünmüyor/bilmiyorum	7	21,8
	Çok zor	7	21,8
	TOPLAM	32	100

1. ‘Çocuğunuzdaki farklılığı ilk ne zaman ve nasıl fark ettiniz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.’de gördüğümüz üzere katılımcıların 11’i (%34,3) çocuklarındaki farklılığı konuşma ya da yürümelerinde gecikme olduktan sonra fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Geç fark ettik. 4-5 yaşlarına kadar yürüyüşü geç oldu. Daha önce fark edemedik. Normal değildi. Yürüme ve konuşma geç oldu. Anlamlı konuşmuyor. Sadece anne baba gibi. Yaşıtlarına nazaran yürümesi, konuşması geçti. Kimse anlamadı. O zaman cahildik. K10

3 yaşlarında fark edildi. Hareketlerinden, konuşma şeyinden fark edildi. Doktorda da teşhis konuldu. K24

3,5 yaşında konuşmama durumu vardı. Erkek diye geç konuşur, filan fıstık derken 4 5 yaşlarında bir doktora götürdük işte, o zaman tek tük konuşuyordu. Aslında 1 yaşına kadar konuşan bir bebektir, anne baba diyordu. 1 yaşından sonra, birden durunca el işaretleriyle konuşmaya başlayınca işte biz işte 3-4 yaşlarındaydı doktora getirdik. K13

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcıların 6'sı (%18,7) çocuklarındaki farklılığı bebeklik dönemlerinde rahatsızlanmaları sonrası fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

3,5 aylıkken bronşit geçirdi. Bronşitten zatürreye. Haseki'de 10 gün kaldı, dediler ki bronşit, bronşitten zatürreye sonra menenjitte çevirdi. Menenjit tedavisi oldu Çapa'da (tıp fakültesi). Sonra hep tedaviye gittik engelli dediler. K22

Ç21 bebekliğinde bizi takip etmiyordu, dikkat etmiyordu, kafasını tutamıyordu, vücudu hantal gibiydi, ayağına basamıyordu, gözleriyle bizi takip edemiyordu. Öyle fark ettik. K21

Ç19 küçük doğdu. Kilo almadı. Fark ettik ki çocukta sorun var. Özel doktora gidiyorduk hep. Bizi Çapa'da endokrin bölümüne sevk ettiler. Oraya gidip geldikçe Ç19'da bir değişiklik olduğunu fark ettik. K19

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcıların 6'sı (%18,7) çocuklarındaki farklılığı diğer kişilerin fark etmesi üzerine fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

İlk 6 yaşında fark ettik engelli olduğunu. Komşum fark etti. Bakırköy'de (devlet hastanesi) doktorları vardı. Kendi çocuklarını götürdü. O da bizi Çapa'ya sevk etti, öylelikle araştırılmaya başlandı. K6

İlk fark etmemizi müşterim sağladı. Dükkândaydık Ç15'de sıralayarak yürüyordu daha müşterim izlemiş onu yürümüyor mu oğlun? Dedi. Dedim valla sıralıyor ama yürümüyor abla, niye kızım dedi çok geç kalmış dedi kadın eski bebek hemşiresiymiş. K15

Ben onu 2 aylıkken 1 aylık gibi geriden geliyordu ama konduramadım. Ailede falan yok diye. İzmit'te oturuyordum gezmeye diye İstanbul'a geldim annemle yengem bu çocukta tuhafılık var bir doktora götür dediler. 6-8 aylıkken gittik. K31

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcıların 4'ü (%12,5) çocuklarındaki farklılığı doğduğunda fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Kucağıma verdikleri an bu çok farklı bir çocuk dedim. K7

Doğar doğmaz fiziksel olarak fark ettik. K16

Doğum yaptıktan sonra doktor söyledi. Cahillik yaptım hamileyken doktora gitmedim. Hamileyken çok rahatsızdım gitmedim. Doğumdan sonra muayene etti down sendromu dedi. K29

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcıların 4'ü (%12,5) çocuklarındaki farklılığı ilkokulda fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

İlkokulda fark ettim 1'de. Okumayı yazmayı bilemiyordu onun için parçalıyor etrafı. Okuyamıyorum diyor, yazamıyorum diyor. K9

İlkokulda ne zaman okula gitsem çocuk bahçedeydi. Şöyle fark ettim okumayı sökemedi. Birde okuma sökemedi. İkinci sınıfta öğretmenini değiştirdim baktım yine sökemiyor, 3 ay özel öğretmen getirdim eve baktım yine çözemedi. Bir eksiklik olduğunu o zaman fark ettim. K18

2. sınıfa geçerkene fark ettim. Evde ders yapmak istemiyordu, yaptığı zaman da eksik yazıyordu. Matematik filan eksik yapıyordu. K26

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcıların 1'i (%3,1) çocuklarındaki farklılığı kardeşi olduktan sonra fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Ç20'deki farklılığı hemen fark edemedim. Kardeşi doğduktan sonra fark ettim. Çünkü oğlan çocuğu geç konuşur, geç yürür dediler. Kimsede söylemiyordu bu çocukta gerilik var diye. K20

2. 'Teşhis süreci nasıl oldu?' sorusuna karşılık katılımcıların görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 4.1.2.' deki gibidir:

Tablo 4.1.2.

Zihinsel engelli bireylerin teşhis sürecine ilişkin bulgular (n:32)

Kategori		Temalar	f	%
Fark Etme Şekli	Fark Etme	Doktordan önce fark edilmedi	15	46,7
		Bazı belirtiler gösteriyordu	12	37,4
		İlk ayda belliydi	5	15,6
Fark Edilme Dönemi	Fark Edilme	Okul Öncesi Dönem (0-6)	26	77,9
		Okul Dönemi (7-18)	6	18,7
		Doğum Öncesi	-	-
Fark Eden Kişi	Fark Eden	Ebeveyn	17	52,9
		Diğer (Öğretmen, müşteri, doktor)	10	31,2
		Yakın Çevredeki Kişi (arkadaş, aile büyükleri, komşu vb.)	5	15,6
Teşhis Kurumu	Teşhis	Tıp Fakülteleri	18	56
		Devlet/ Özel Hastaneler	11	34,3
		Rehberlik Araştırma Merkezi	3	9,3
TOPLAM			32	100

Tablo 4.1.2.'de görüldüğü üzere katılımcıların teşhis sürecine ilişkin görüşleri 4 kategoride değerlendirilmiştir.

Fark etme şeklini incelediğimizde katılımcıların 15'inin (%46,7) çocuklarının zihinsel engelli olduğunu doktordan önce fark etmediği; 12'sinin (%37,4) çocuklarının bazı belirtiler gösterdiğini; 5'i (%15,6) de çocuklarının ilk ayında belli olduğu görülmektedir.

Fark edilme dönemini incelediğimizde katılımcıların büyük çoğunluğu olan 26'sı (%77,9) çocuklarında farklılık olduğunu okul öncesi dönemde; 6'sı (%18,6) ise okul döneminde fark etmişlerdir.

Bu farklılığı fark eden ise katılımcıların 17'sinin (%52,9) kendileri; 10'unun (%31,2) komşusu, aile büyükleri vb; 5'inin (%15,6) de çocuklarının öğretmenleri, müşterisi vb. fark etmiştir.

Katılımcıların 18'inin (%56) çocuklarına tıp fakültelerinde; 11'inin (%34,3) devlet/özel hastanelerde; 3'ünün (%9,3) ise Rehberlik Araştırma Merkezinde teşhis konulduğu tespit edilmiştir.

Ankara'da Hacettepe'ye(tıp fakültesi) gittik. Komşum bana söyledi ya akabinde. Doktor sınırda dedi ne ilaç ne bilmem ne sürekli eğitim dedi. K2

Biz normal sanıyorduk. Öğretmeni de bir şey demedi. Sonra başka bir tane, hoca vardı diğer çocuğumun öğretmeniydi. Onunla konuştum o dedi özel eğitimler vardır. Destek alması lazım dedi. Keşke baştan söyleseydiniz, erken müdahale etseydiniz dedim. Bende o zaman böyle bir şey olduğunu bilmiyordum. 4. Sınıfta fark ettiğimizde Cerrahpaşa'ya (tıp fakültesi) götürdük. Konuşur, bir şeyi yok dediler. Filmini çekmelerine bile izin vermedi. Küçüktü o zamanda. Büyüyünce konuşur dediler. K4

Komşum fark etti. Bakırköy'de doktorları vardı. Kendi çocuklarını götürdü. O da bizi Çapa'ya sevk etti, öylelikle araştırılmaya başlandı. Sonra işte konuşma terapilerine gittik. Çapa'da işte geliştirme terapisi diye bir bölüm vardı o zaman konuşma terapilerine gittik. K6

2 yaşındayken 2 sene Çapa'ya götürdüm. 4 yaşından sonra bütün raporları toparlandı. İlgilenirseniz okula bile gider dediler. 5 yaşında teşhis konuldu. K8

15 günlüktü ishal oldu, ateşlendi. Ne zaman biz o ishali durdurmak için, Çapa'ya gittik. Beyin grafikleri çekildi, ateşi düşürülmeye çalışıldı bilmem ne. Hepsinden çıkınca grafikler falan çocuğunuz engelli dediler. K12

İlkokula gönderdik her şeyi öğrendi fişleri okuyordu ama birleştirme yapamıyordu. 3 sene sonra okuldan çağırıldılar çocuğunuz buraya ait değil dediler o an kaynar sular döküldü. Bakırköy rehberliğe götürdük. Bazı testler yapıldı edildi işte sizin oğlunuz böyle dediler. K14

Öyle ilginç bir şey ki, ilkokuldayken Cerrahpaşa'ya bir sene boyunca gittim. Çocukta bir şey yok dedi. Raporlarını diyorum bana mı göndereceksiniz okula mı vereceksiniz yok bir şey okuyacak dedi. Ondan sonra Bakırköy'e götürdüm bir şey yok dedi. Zekâ seviyesi sınırdaki okuyacak dedi. Ama çocuk okuyamıyor. Bir eksiklik var arkadaşlarından her konuda geride kalıyor. Ram psikoloğa gitmemi söyledi ama o zaman beni yönlendirmediler. Ben ondan sonra Cerrahpaşa'ya gittim yıllarca, randevu alamadım doktor soktum oraya bir sene gittik geldik. Teşhis liseye başlayınca konuldu. K18

Ç19 küçük doğdu. Kilo almadı. Fark ettik ki çocukta sorun var. Özel doktora gidiyorduk hep. Bizi Çapa'da endokrin bölümüne sevk ettiler. Oraya gidip geldikçe Ç19'da bir değişiklik olduğunu fark ettik. K19

Menenjit tedavisi oldu Çapa'da. Sonra hep tedaviye gittik engelli dediler. Yürümedi fizik tedavisi yaptık. Çapa'da ve Bakırköy'de fizik tedavisi. 10 sene gittik sürekli olarak. 7 yaşına kadar yürümedi. Kafa ve eller tutmuyordu. Verirsen yerdi yatalaktı yani. Hep fizik tedavideydi. K22

Çapa'ya götürdüm. 2-3 yaşındayken götürdüm. Orda bana sonucu söylediler. Zatürre geçirmişti. Onda kullanmış olduğum ilacın yan tesir yaptığını söylediler bana. Doktorun vermesiyle kullandım ben. İşte 6 aylık bir bebektir o zaman geçirdik biz onu, ondan sonra bu rahatsızlığını yakaladım, götürdüm tabii ki size anlattığım gibi oradaki doktorlara da anlattım. Ondan buldular bunun rahatsız olduğunu. K27

Doğum yaptıktan sonra doktor söyledi. Cahillik yaptım hamileyken doktora gitmedim. Hamileyken çok rahatsızdım gitmedim. Doğumdan sonra muayene etti, down sendromu dedi. Çok üzüldüm. Çapa'ya götürdüm ama fayda, tedavi yok dedi. K29

6-8 aylıkken Cerrahpaşa'da nöroloji bölümüne gittik orada uzman doktor tetkikler, tahliller yaptı. İlaç tedavisine başladık. Sonra hep İzmit'ten 6 ayda 1 tedavi için İstanbul'a geldik. Sonra bana birileri akıl verdi Çapa'ya git dediler. Ç31'e vitamin gibi bir şey verdiler. Ç31 komaya girdi meğerse epilepsi varmış. Bizim doktorumuz bunu biliyormuş ama diğeri yeni geldiğimiz için bilememiş. K31

3. 'Zihinsel engelli olduğunuzu öğrendiğinizde çocuk kaç aylık/yaşındaydı?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların 10'u (%31,2) çocuklarının zihinsel engelli olduğunu 4-6 yaş aralığında öğrendiklerini; 8'i (%25) 0-1 yaş aralığında öğrendiklerini; 6'sı (%18,7) 2-3 yaş aralığında öğrendiklerini; 3'ü (%9,3) 8-9 yaş aralığında öğrendiklerini; 2'si (%6,2) 10 yaşında öğrendiklerini; 1'i (%3,1) 14 yaşında öğrendiğini belirtmişlerdir.

4. 'Teşhis size söylendiğinde ilk tepkiniz ne oldu?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların 23'ü (%71,8) kendilerine çocuklarının zihinsel engelli teşhisi söylendikten sonra üzüldüklerini ve yıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Ah o geceyi ben nasıl anlatırım, çok yıkılıyor insan. Balyozla birine vurursunuz ya öyle gülm diye bir şey indi. K2

Dünya yıkıldı üstüme. Kaç sene psikolojim bozuldu. Hep ağlıyordum. K8

Tabii ki üzüldüm yani. K26

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların 4'ü (%12,5) kendilerine çocuklarının zihinsel engelli teşhisi söylendikten sonra sakin karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Yani sakin karşıladık. Çünkü anlamıştık fiziksel görüntüsünden. K16

Ben zaten bir şey bekliyordum, hissediyordum. K4

Bekliyordum ben öyle bir şey. K18

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların 3'ü (%9,3) kendilerine çocuklarının zihinsel engelli teşhisi söylendikten sonra şaşırdıklarını ve şok yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Şaşırdım. Bütün aile ve ben hepimiz şok olduk. Mecburen böyle bir kabullenme. Ama ailede çok kabullenmeyen oldu. Başta kayınvalidem kabullenmedi mesela. Annem hala bir şey de. K12

Şaşırdık tabi ki, hamileliğim boyunca tüm testlerde çok sağlıklı, %99 sağlıklı denmişti. K15

Şok oldum yani. K1

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların 2'si (%6,2) kendilerine çocuklarının zihinsel engelli teşhisi söylendikten sonra tepkisiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek bulgular:

Tepkisiz kaldım ilk. Anlamadım ne olduğunu. K28

5. 'Çocuğunuzun durumunu öğrenmeden önce bu engel hakkında neler biliyordunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 24'ü (%75) çocuğunun teşhisinden önce zihinsel engellilik hakkında bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Yok. Hiçbir şey bilmiyordum. K5

Hiç yoktu. Hiçbir şey bilmiyordum. K21

Hiçbir bilgim yoktu. Etrafımda engelli yoktu. K12

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 2'si (%6,2) çocuğunun teşhisinden önce zihinsel engellilik hakkında bilgisi olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Olmaz olur mu? Hastanede çalıştığım için bazı şeyleri biliyordum ben. K1

2.5 sene anaokulunda çalıştım. Bundan bir tecrübem vardı. K27

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 6'sı (%18,7) çocuğunun teşhisinden önce zihinsel engellilik hakkında etraftan gördüğü, duyduğu kadarıyla bildiğini belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Televizyonlardan izliyordum. Başımıza da gelmedi. K13

Arkadaşlardan gördüğüm, televizyonda gördüğüm kadarıyla. K26

Ben çocukken karşı komşumuzun kızı vardı rahatsızdı baya böyle saldırıyordu ediyordu hani eski İstanbul ya Sultanahmet'teydik biz kapıların önünde gezdiriyordu ediyordu. Ne bileyim çocuk aklıyla görmüştüm. Bir o yani. K19

6. 'Bu konuda bilgi almak için bir şey yaptınız mı?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 10'u (%31,2) çocuğunun teşhisini öğrendikten sora bu konuda bilgi sahibi olmak için doktor ya da hastanelerden destek aldığını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Çapa' da hastalığı tanıtan bir kitapçık verdiler. Bizi bilgilendirdiler. K15

Çapa gelişim nörolojisi, ben senelerce oraya gittim. Ordan bilgi aldım. Yürüme, konuşma, tuvalet konusunda falan. Beni nereye gönderdilerse ben oraya gittim. Bakırköy' e gönderdiler oraya gittim. K12

Cerrahpaşa'da, Çapa'da toplantılar yaptılar bize. Orada öğrenmiştim. O zamana kadar hiçbir şey bilmiyordum. K17

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 10'u (%31,2) çocuğunun teşhisini öğrendikten sora bu konuda bilgi sahibi olmak için okul ya da özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek aldığını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Bilgi okuldan aldık. Okullarda toplantılar gittim. K8

Tabii ki rehabilitasyon merkezlerine başvurduk. 2 aylıktan itibaren geldik. Bununla ilgili görüşmeler yaptık.K16

Gittiğimiz kurumun psikologları, rehberlikleriyle hep görüştük. İlgilendiler, bilgi verdiler. K19

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 10'u (%31,2) çocuğunun teşhisini öğrendikten sora bu konuda bilgi sahibi olmak için hiçbir şey yapmadıklarını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Bir şey yapmadık. K10

Eğitim almadım. K13

Yok, yapmadık. K28

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcılardan 2'si (%6,2) çocuğunun teşhisini öğrendikten sora bu konuda bilgi sahibi olmak için kendince tv, internet vb. araştırdığını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Kendimce araştırmalar yaptım. Gelişim geriliğinin ne olduğunu ne yapmam gerektiğini çalıştım. Sonra psikolojim bozuldu onu da bıraktım. K5

Kendi kendime internette, gazetede bir şeyler öğrenmeye çalıştım, yapabildiğim kadarıyla. K11

7. 'Çocuğunuzun tanısı hakkında şimdi ne düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.1.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 9'u (%28,1) şu an çocuğunun tanısı ile ilgili olarak ellerinden geleni yapmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Evet, tanı vahim çünkü doğuştan değil. Fakat gelinebilecek son noktaya kadar getirmeye uğraşıyoruz artık. K3

Yani nasıl diyebilirim bilmiyorum ama. Ailelere, kardeşlere çok üzüliyorum. Oğlum onun farkında değil. Elimizden geleni yapıyoruz. K11

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 9'u (%28,1) şu an çocuğunun tanısı ile ilgili olarak çocuklarının daha iyi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Şu an çok daha iyi. Eskisine göre daha iyi. K4

Aslında bayağı iyi durumda. İnadı ve ergenliği hariç. K15

Tablo 4.1.1.'de gördüğümüz üzere katılımcılardan 7'si (%21,8) çocuğunun tanısı hakkında bir şey düşünmediğini/bilmediğini belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Pek bir şey bildiğimi yine düşünmüyorum. Okuyorum ama belli bir zaman sonra onu beynim siliyor. Kabullenmek mi istemiyorum bilmiyorum. K5

Şimdi hiçbir şey bilmiyorum. Bende çok yıprandım bıraktım kendi haline 2 senedir.

Hiç ilgilenmiyorum. Ç8 ile ilgili bilgim yoktur. K8

Bu konuyla ilgili bir şey düşünmüyorum. K27

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere katılımcılardan 7'si (%21,8) şu an çocuğunun tanısı hakkında çok zor bir durum olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcının görüşüne ilişkin örnek bulgular:

Çok zor bir şey. Bakımı da zor. K10

Benim için çok zor ama alıştum. K17

4.2. Araştırmanın ikinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimlerine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimlerini incelemek amacıyla EK – 1’ de yer alan görüşme formunda belirtilen 7 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.2.

Ebeveynlerin çocuklarının engel durumuyla ilgili yaşam deneyimleri (n: 32)

Kategori	Temalar	f	%
Bir gün nasıl geçiyor	Güzel	16	50
	Çok zor	8	25
	Normal	3	9,3
	Kendi halinde takılıyor	3	9,3
	Bazen iyi, bazen kötü	2	6,2
Zih. Eng. çocuğunuz ile diğer çocuğunuza olan anneliğiniz/babalığınız arasında fark	Fark var	15	46,8
	Fark yok	15	43,7
	Tek çocuk	2	6,2
Zih. Eng. çocuğunuzun annesi/babası olmanın gerektirdikleri	Sabır	12	37,5
	Çok sorumluluk	3	9,3
	Çocuğa bağımlılık/bakıcılık	3	9,3
	Çok şey	3	9,3
	Çok fedakârlık	3	9,3
	Sevgi dolu olmayı	3	9,3
	Diğer	5	15,6
Problem yaşama durumu	Hayır	15	46,8
	Evet	12	37,5
	Bazen	5	15,6
Güçlük çekilen olaylarla karşılaşıldığında tepkiniz	İyilikle, güzellikle/ konuşuyorum, anlatıyorum	12	37,5

	Bazen kızıyoruz/ sinirleniyoruz	7	21,8
	Değişiyor (olaya, ortama, duruma göre)	5	15,6
	Tepki vermemeye çalışıyoruz	5	15,6
	Bazen kızıyoruz, vuruyoruz	2	6,2
	Güçlük çektiğimiz olaylarla babası ilgileniyor	1	3,1
Diğer kişilerle olan ilişkinizi olumsuz etkilemesi	Hayır	22	68,7
	Evet	9	28,1
	Bazen	1	3,1
Diğer anne/babalara mesaj	Sabırlı olmaları	11	34,3
	Sağlıklı çocuk aileleri çok şanslılar, kıymetini bilsinler	7	21,8
	Evlat evlattır	3	9,3
	Allah'ın verdiği bir hediye.	2	6,2
	Diğer	9	28,1
Toplam		32	100

1. ‘Çocuğunuz ile bir gün nasıl geçiyor?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.’de görüldüğü gibi katılımcıların yarısını oluşturan 16’sı (%50) çocuklarıyla genel olarak güzel bir gün geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ç3’ü alıp her yere götürürsünüz. Üzülürsünüz üzülür; seviniyorsanız sevinir. Güzel geçiyor. K3

Çok güzel geçiyor. Ç8’i çok seviyorum. Öyle bir bebek. K8

Çok güzel geçiyor. Sessiz sakin geçiyor. Lafımı dinliyor. Anne diyor iyi ki sen varsın. Sen olmasan kim bakar bana diyor. K14

Tablo 4.2.’de görüldüğü gibi katılımcıların 8’i (%25) çocuklarıyla bir günün çok zor geçtiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ç6 ile bir gün çok zor geçiyor. Onu evde tutmak mümkün değil hocam. Benimle gezmeyi de sevmiyor, illa tek başına çıkacak. Arkadaş bulacak, gezecek. Tabi bende onu öyle göndermiyorum. K6

Çok zor. Hareketli bir gün geçiriyoruz, genelde sakin bir çocuk değil. Sürekli yönlendirmek gerekiyor. Onu yap, bunu yapma. Peşinde koşmak gerekiyor hep. K16

Çok zor. Ç5 çok istediğini tutturan bir çocuk. Ama sonra yine benim istediğim oluyor. K5

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) çocuklarıyla bir günün normal geçtiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Normal geçiyor. Öbür çocuklarımla nasılsa onunla da öyle geçiyor. K4

Normal. Anne, oğul gibi. K28

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) çocuklarıyla geçirdikleri bir günün çocuklarının kendi halinde geçirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 2'si (%6,2) çocuklarıyla bir günün bazen iyi, bazen kötü geçtiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bazen çok iyi birkaç gündür iyiydi. Sinirlendi mi eline geçen her şeyi atıyor. Bazen iyi bazen çok kötü. Sokağa çıkmak istiyor. Kahvehaneye götürüyor bazen babası. Dışarı çıkmak istediğinde beni de alsınlar diye açıyor camı bağılıyor. K10

2. 'Diğer çocuğunuza olan anneliğiniz/babalığınız ile zihinsel engelli olan çocuğunuza olan anneliğiniz/babalığınız arasında fark var mı?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 15'i (%46,8) zihinsel engelli olan çocuklarına yapmış oldukları anne/babalık ile diğer çocuklarına yapmış oldukları anne/babalık arasında fark olduğunu belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Olmaz olur mu? Kardeşini de çok seviyorum, canımdan fazla ama sevgi ayrı ilgilenme ayrı. Onunla az ilgilendim. K1

Tabii ki. Buna daha çok ilgi gösteriyorum. K28

İllaki vardır. Ç8 gül bebek, ötekiler ayağının üstünde durabiliyor. Küçük kardeşinin okulunda sormuşlar anne ve babanız sizinle nasıl ilgileniyor diye, o da demiş bir hasta ablam var annem onunla ilgileniyor hep. Bana zaman kalmıyor demiş. K8

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 15'i (%46,8) zihinsel engelli olan çocuklarına yapmış oldukları anne/babalık ile diğer çocuklarına yapmış oldukları anne/babalık arasında fark olmadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hepsini aynı gözlüyorum. Ç27 rahatsız da diğeri rahatsız değil diye bakmıyorum. Benim için o da bir gün özürlü olabilir düşüncesiyle aynı bakıyorum yani. K27

Yok, ikisine de eşit davranmaya, adil davranmaya çalışıyorum. Sonuçta kardeşini de, üzmemek, kırmamak durumundayım tüm ilgimi Ç16'ya yönlendirmiyorum ikisine de aynı. Zaten çalışan bir anneyim, sınırlı bir vaktim oluyor bir şekilde eşit dağıtmaya çalışıyorum. K16

Katılımcılardan 2'si (%6,2) de tek çocuk sahibi oldukları için böyle bir durum yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

3. 'Zihinsel engelli çocuğunuzun annesi/babası/ebeveyni olmak neleri gerektiriyor?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 12'i (%37,5) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın sabır gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Çok sabırlı olmayı gerektiriyor. Aşırı, aşırı. K20

Çok sabırlı olmayı gerektiriyor. Her şeyden geri kalıyorsun, sende bir insansın. Dışarı çıkmak istersin eşimle ama gidemezsin. Her zaman çanta gibi kolunda. Sabır her zaman. K11

Allah sabrımızı versin. Herkese dayanma versin. Böyle bir çocukla uğraşmak çok zor. K10

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın sorumluluk gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Sorumluluk gerektiriyor. Bu çocuğun okuması, iş gücü sahibi olması lazım kesinlikle. Hayata kazandırmak önemli. Ağır yani sorumluluk. Askerlik, evlilik çağına gelecek asıl sorumluluk orda. K18

Bayağı sorumluluk gerektiriyor. Ç17'yle bütün gün evdeyim. Hiçbir yere gitmiyorum. Onunla dışarı çıkmıyorum. Topluma girmiyorum. Topluma girdiğimizde Ç17 sıkılıyor ve bağılıyor. Ben markete gittiğimde de babasıyla kalıyor. K17

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın çocuğa bağımlılık/bakıcılık gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bakıcı olmayı gerektiriyor. Hiç kendine ait iş yapmıyor ki. Akşama kadar kaldırmam yemek yemez kendiliğinden. Sürekli bakım. K8

Ç21'e bağımlılık gerektiriyor. Başka bir şey gerektirmiyor, bir tek o. K21

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın çok şey gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ç6'nın annesi olmak çok şey gerektiriyor. K6

Çok şey gerektiriyor. Ne gerektirmiyor ki. K22

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın sevgi dolu olmayı gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hep sevgi dolu olacaksın. Ç5 seni hep öyle görecektir. Sisini hiç yükseltmeyecektir. Ç5 sevgi isteyen etrafındaki herkesin mutlu olmasını isteyen bir çocuk. K5

Sevgi, sürekli sevgi ve ilgi bekliyor. Küçük oğlumu sevdiğim zaman aynı şekilde ona da sarılırım. K14

Biraz fazla sevgi dolu olacaksın. Onunla ilgilenecektir elinden geldiği kadar. K15

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'si (%9,3) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın çok fedakârlık gerektirdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Çok fedakârlık gerektiriyor. Her şekilde yani. Ben senelerce hep kendim ilgilendim. Hiç babasına söylemedim. Şimdi babasına tıraşını yaptırmak bile zor geliyor. Hayattan korkuyorum. Muhakkak birinin desteğine ihtiyacı var hep. K12

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%15,6) zihinsel engelli bir çocuğun anne/baba/ebeveyni olmanın gerektirdiklerini birbirinden farklı cevaplar vererek belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Her şeyden önce güçlü bir psikolojiye sahip olmak gerekiyor. K16

Bir şey gerektirmiyor.

Uğraşmak, çabalamayı gerektiriyor.

4. 'Problem yaşıyor musunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 15'i (%46,8) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yok kesinlikle. Allah'ın verdiği bir lütuf diyorum. Beterin beteri de var buna şükrediyorum. K14

Yok, evde bir problem yaşamıyoruz. Komşular gelir. Benimle konuşur gibi adam gibi konuşur. K13

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 12'si (%37,5) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabii ki de yaşıyor. Kübra hiç kimseyi eve almıyor. İki kişi eve gelince alıyor. Ama tek kişi gelince almıyor. Bir keresinde beni eve almadı. Ben bir ay dışardaydım. K17

Tabii. Mesela misafirim gelince problem yaşıyorum. Ç21'i bir odaya kilitlemek zorunda kalıyorum. Ç21'i çıkartamıyorum. Çünkü dağıtıyor, döküyor. Ç21'den utandığımdan değil. Asla utanmıyorum, öyle bir şey yok. Dağıttığı için. Benim komşularda gelir bana severler Ç21'i. Ama durmuyor. Yani siz tanıyorsunuz daha anlatmama gerek yok. K21

Tabii herhâlde yaşıyoruz. Ev için çok korkuyoruz. Ev sahibi atacak diye. Eve zarar veriyor. Tuvaletin klozetini kırdı işte en son. Yenisini alıcam. K21

Yaşıyoruz. Mesela Ç23 hep ilgi istiyor. Benim annem Alzheimer ben çocuğumla ilgilenirken anneme bakamıyorum, ablamlar anneme bakmıyorsun diyorlar. Benim çocuğum hasta olmasa sağlıklı olsa evde durabilir ama hasta benim gitme şansım yok arada kalıyorum. Çok zor hiç anlamıyorlar. Hiç kimseye anlatamıyorsun ki. Anneme bakamıyorum diye ablam ağzına geleni söylüyor bana. K23

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%15,6) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili bazen problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Zaman zaman yaşıyorum. K28

Bazen yaşıyorum. Böyle Ç31'in olmadığı zaman dilimi yaşamak istiyorum ama başaramıyorum. K31

Bazen zorlanıyorum. Bu sene dizlerim, kolum tutmuyor. Bu sene çok zorlanıyorum. K8

5. 'Günlük yaşamda çocuğunuzla ilgili güçlük geçtiğiniz olaylarla karşılaştığınızda nasıl tepki veriyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 12'si (%37,5) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlarda iyilikle, güzellikle, konuşarak, anlatarak tepki verdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hep iyilikle, tatlılıkla... Daha kötü olmasın diye korkuyoruz. K22

Güzellikle söylüyorum. K1

Konuşuyorum, anlatıyorum. K9

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 7'si (%21,8) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlarda sinirlendiklerini ya da kızarak tepki verdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Biraz kızıyorum, bağıriyorum. Baktım ağlıyor, özür diliyor. Anne bir daha yapmım diyor. Her gün 50 kere özür diliyor. Yapmıcam diyor, 5 dk. Sonra yine yapıyor. K6

Sinirleniyorum. Sonra umursamamaya çalışıyorum. Ona da kendime de kızıyorum. Diyorum bile bile niye sinirleniyorum. Artık elimde olmuyor. K19

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%15,6) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlarda olaya, ortama, duruma göre verdikleri tepkilerin değiştiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabi çok geriliyorum. Tepkilerim de ortama göre değişiyor. K3

Olaya göre değişiyor. K16

O anda ne gerekirse o anki psikoloji. K23

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%15,6) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlarda tepki vermemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hiçbir tepki göstermiyorum. Rabbim sabrımı vermiş. K8

Tepki vermemeye çalışıyorum. K11

Hiç tepki vermiyorum. Kendimce üzülüyorum. K21

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 2'si (%6,2) zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlarda bazen kızarak, vurarak tepki verdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bazen kızıyoruz, vurduğumuz zaman oluyor. Babası da vuruyor ama sonradan üzülüyorum. Başka türlü durduramıyoruz. K10

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcılardan 1'i (%3,1) de zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri durumlar ile babasının ilgilendiğini belirtmiştir.

6. 'Çocuğunuzun diğer aile üyeleri ve arkadaşlarınızla olan ilişkinizi olumsuz etkilediğini hissediyor musunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 22'si (%68,7) zihinsel engelli çocuklarından dolayı kendilerinin diğer kişilerle olan ilişkilerinin olumsuz etkilemediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hiç hissetmiyorum. K3

Yok, kesinlikle. Çünkü ailem ve arkadaşlarım Ç14'ü normal görüyor. K14

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 9'u (%28,1) zihinsel engelli çocuklarından dolayı kendilerinin diğer kişilerle olan ilişkilerinin olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabi, tabi hissediyorum. Mesela evde çocuklardan biri olmadan hiçbir yere çıkamam. Ne komşuya gidebilirim, ne akrabaya gidebilirim, ne bir şeye gidebilirim. Hiçbir yere gidemem yani. Tabi ki etkiliyor etkilemez olur mu? K21

Tabi. Eskiden çok arkadaşım vardı. İster istemez Ç10 olduğu için artık gidemiyorum onlara. K10

Oluyor. Ç11 istemediği ve istenmediği bir yere gitmez. Bende oraya gidemediğim için bir eksiklik görüyorum. Gidemezsem de arkadaşlar da bana gelemiyor, biliyor. Gelseler de rahat edemiyor. K11

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcılardan 1'i (%3,1) de zihinsel engelli çocuklarından dolayı kendilerinin diğer kişilerle olan ilişkilerinin bazen olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

7. 'Zihinsel engelli çocuğunuzun annesi/babası/ebeveyni olarak diğer anne/babalara ne mesaj vermek istersiniz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 11'i (%34,3) diğer anne/baba/ebeveynlere sabırlı olmaları gerektiğini mesajı verdiğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Sağlıklı çocuklarımızı olduğu kadar, bunlar engelli çocuklarımız kabullenmek lazım. Onlara zaman ayırmak lazım. Sabırlı olmak lazım. Onların yanında engelliymiş gibi davranmayacaksın. Yanındaki kişilere de anlatacağsın. Sabırlı olacaksın. K11

Sabırlı olsunlar. Ben sabırlıyım demek ki. Çok sabır işi. Hiç bağırمام, vurmam Kübra'nın istediğini yaparım. K17

Sabretmelerini söylerim. Sonuçta bunlar bizim çocuklarımız dışlanmaması gerektiğini, ufak tefek şeylerde bağırılıp çağırılmaması gerektiğini, hoş görüyle karşılanması gerektiğini, sürekli yani dışarıya beraber götürüp getirmeleri gerektiğini. K27

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 7'si (%21,8) diğer anne/baba/ebeveynlerinden sağlıklı çocuk ailelerine; çok şanslı olduklarını ve bunun kıymetini bilmeleri gerektiği mesajı verdiğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Sağlıklı çocuk ailelerine diyorum ne mutlu size. Madem iyi evladınız varsa iyi davranmanızı tavsiye ederim. O iyi olduğu için anlayışla söyleyebilirsin. Ama buna anlayışla da yapsan, iyilikle de yapsan anlamıyor çünkü engelli olduğu için. Bunu kıymetini bilin. K22

Sağlıklı çocuk anneleri çocuklarının değerini bilsinler. Allah'ın verdiklerini hiçbir zaman nankörlük yapmasınlar. Bu sağlamdır diye. İlgi olmadığı zaman geriye döner. Annelere tavsiyem normal çocuklarına da sanki bir şey varmış gibi ilgilensinler. K1

Sağlıklı çocuk annelerine çok şanslı olduklarını söylerim. Çok şanslılar çünkü dimi benimde sağlıklı çocuklarım var. Allah'a şükürler olsun. Çünkü beni bağlayan bir şey var, diğer annelerin yok. Bazen baktığım zamanda kıskanırım ama olsun derim rabbim bana bunu böyle verdi. Yapacak bir şey yok. k21

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) diğer anne/baba/ebeveynlere mesajlarını 'evlat evlattır' şeklinde belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Evlattır sonuçta. Çok bir sıkıntısı yok. Bedensel engelli olsaydı ya çok ağır zihinsel engelli olsaydı ben hep onu düşünüyorum. K18

Evlat evlattır. Bunun ayrımı yok. Özürlü olsun omasın. K28

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) diğer anne/baba/ebeveynlere zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili mesaj olarak Allah'ın verdiği bir hediye şeklinde belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi katılımcıların 9'u (%28,1) diğer anne/baba/ebeveynlere birbirinden farklı mesajlar vermiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Sadece çocuklarını çok sevsinler. Ama o sevgi esnasında her şeyi görsünler. Görmemezlik yapmasınlar. Anne olunca çocuğunun olumsuz yanlarını görmüyorlar. Be o hatayı çok yaptım. Başkasının da yapmasını istemiyorum. K5

Kesinlikle çocuklarıyla çok ilgilensinler. Yani anneden başkası ötesi yok. Anne onları bir adım götürebilmek için anne 30 adım değil, 100 adım atacak. Ama sonuçta çocuğun 1 adımı dünyalara bedel. K7

Çocukları kendi ihtiyaçlarına alıştırmaları lazım. Ben kıymadım her şeyini kendim yaptım. Bıraksaydım kendi işlerini yapardı. Çocuğu kendi ayağının üstünde yetiştirin. K8

Çocuklarının arkalarında dursunlar. Yani destek olsunlar. K13

Bunlar toplumda olan ve topluma girebilmesi gereken çocuklar o yüzdende, ona göre bizde çocuklarımızı bu farklılıkla yetiştirmeli; onlarla yaşamayı öğrenmeliyiz. 'Aaa bu okulda bu çocuk var. Benim çocuğumu da etkiler mi?' gibi düşüncelerden artık sıyrılmalıyız. Kendimizi bu anlamda eğitmeliyiz. Bu çocuklara toplumda yer açmalıyız ve bunu bir şekilde desteklemeliyiz. K16

Kimse utanmasın, çocuğunu topluma kazandırsın. Biz her yere götürüyoruz. Onlarda götürsün. K25

Erkenden sorununu anlayınca kimseyi dinlemesinler. Erken eğitim verdirsinler. Çevremdekilere, farklılık gördüğünüzde çocuğunuz götürün diyorum. K30

Özel çocuğu olan anneler aslında çok şanslılar ama farkında değiller. Allah cennetini bu çocuklar yüzünden onlara hazırlamış durumda. Seçilmiş insanlar bence böyle hasta çocuğu olan anneler, bir şeyin bedelini ödüyorlar bence. Ama sağlıklı çocuğu olup sabretmeyen annelere çok kızıyorum. Eski notlara bakıyordum fizik öğretmeni olan çocuğum etkilendiği şeyleri yazmış orada annemin sabrı diyor mesela. K31

4.3. Araştırmanın üçüncü alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında ebeveynlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri ile ilgili görüşleri ve düşüncelerini incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 9 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.3.

Katılımcıların özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ilişkin görüşleri (n:32)

Temalar	f	%
Çocuk ÖERM’lerinde ne zamandır eğitim görmekte		
0-1 yıl	5	15,6
4-5 yıl	3	9,3
5-10 yıl	7	21,8
11-15 yıl	9	28,
16-25 yıl	4	12,5
25 yıl ve üstü	4	12,5
Çocuğun aldığı eğitimin faydaları		
Faydaları oldu	28	87,5
Fayda göremedi	4	12,5
Çocuğun aldığı destek eğitim seans süresi yeterliği		
Yeterli değil	29	90,6
Yeterli	3	9,3
Uygun eğitim programı hazırlanması		
Düşünüyor /evet	16	50
Düşünmüyor /hayır	3	9,3
Bilmiyor	13	40,6
Eğitim personeli yeterliği		
Yeterli	18	56,2
Yeterli değil	1	3,1
Bilmiyor	13	40,6

Çocuğun okulda sorun yaşaması		
Yaşıyor	5	15,6
Yaşamıyor	20	62,5
Bazen	6	18,7
Bilmiyor	1	3,1
Çocuğun eğitiminde kullanılan destek eğitim programı		
Bilmiyor	23	71,8
Öğrencinin aldığı kazanımları söylüyor	7	21,8
Bildiğini ama hatırlamadığını söylüyor	2	6,2
Z.E.D.E.P. hakkında düşünceler		
Bilgisi yok	21	65,6
İyi olduğunu düşünüyor	5	15,6
Çocuğun ihtiyaçlarına yönelik yapıldığını düşünüyor	4	12,5
Sürekli evde de ilgilenilmesi gerektiğini düşünüyor	2	6,2
Z.E.D.E.P. 'in içeriği, yeterli ve uygun olması		
Bilmiyor	29	90,6
Uygulamada işe yaramadığını düşünüyor	1	3,1
Sürekli birebir ilgilenilmesi gerektiğini düşünüyor	1	3,1
İçreğin uygun olması için daha çok zaman olması gerektiğini düş	1	3,1
TOPLAM	32	100

1. 'Çocuğunuz ne kadar süredir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim görmektedir?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi zihinsel engeli olan bireylerin ebeveynleri çocuklarının 9'unun (%28,1) 11-15 yıldır, 7'sinin (%21,8) 5-10 yıldır, 5'inin (%15,6) 1 yıl ve daha az süredir, 4'ünün (%12,5) 25 yıl daha fazla süredir, 4'ünün (%12,5) 16-25 yıldır özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim gördüğünü belirtmişlerdir.

2. 'Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 28'i (%87,5) çocuklarının ÖERM 'den aldığı eğitimin faydaları olduğunu; 4' ü de (%12,5) fayda göremediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bu süreç çok iyi geçti yani. Faydası çok oldu. Kendi adını yazmayı bilmiyordu, burada okuma yazma öğrendi. Onun için çok iyi oldu. Kendine güveni geldi. İyi geldi yani. K4

Yani eğitim %100 faydalı. Eğitim olmasa hiçbir şey yok. Ç11 çok hırçın bir çocuktü. Renkleri falan öğrenemedi ama eğitim onu evin içinde kendi kendine yaşayacak hale getirdi. K11

Konuşmaya faydası oldu. Daha iyi algılamaya faydası oldu. Yani mesela her şeyi el becerisi daha çok oldu. Yani sayıları daha iyi biliyor. Mesela önceden sayı bilmiyordu. El becerisi yoktu. Fazla konuşamıyordu. Ama buraya başlayalı daha ilerledi yani. K25

Ç19'da çok bir şey göremedim. Farklılık göremedim. K19

Bilmiyorum ben pek fayda göremedim. K8

3. 'Çocuğunuzun aldığı destek eğitimin süresinin yeterliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 29'u (%90,6) çocuklarının ÖERM'den aldığı eğitimin süresinin yetersiz olduğunu belirtirken; 3'ü de (%12,5) yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Devletin uyguladığı yetersiz. Bir iki saat. Bunlar için saat olamaz. Ne kadar saçama bir şey. Ankara genel müdürlükte bizim aileden biri vardı. Orda bu şeyin içendeydi. Ben onunla iletişim kuruyordum. RAM'la ilgili bilmem kanunlar koymuşlar ş u kadar saat, ben diyordum yetersiz ama almıyor bunların kafaları. Ama burada eğitim süresi iyi. K2

Asla yeterli değil. Yani bu çocuklar tam gün okula gitmeli. K7

Daha fazla eğitim almasını istiyoruz. İki seans yetersiz. Sizin verdiğiniz 2 tam gün bile yeterli gelmiyorken. K29

Bence yeterli. Çünkü Bazen okula gitmek istemiyor. K9

Yeterli diye düşünüyorum. Uzun süre olsa sıkılırdı. K13

4. ‘Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.’de görüldüğü gibi katılımcıların yarısı 16’sı (%50) ÖERM ‘de çocuklarına uygun eğitim programı hazırlandığını; 13’ü (%40,6) bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını; 3’ü de uygun program hazırlanmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabii ki. K5

Tabii düşünülüyor. K22

Hiç bir bilgin yok. K8

Onu bilemiyorum. Ç10 zaten eğitimden fazla bir şey alamıyor. K10

Gelip gitmediğim için burada ne yapıp ettiğini bilmiyorum. K31

Yok zannetmiyorum. Yemek yemeyi öğrendi falan ama kelime katılmadı hep aynı kelimeleri konuşuyor. K19

5. ‘Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.’de görüldüğü gibi katılımcıların 18’i (%50) ÖERM ‘de çocuklarının eğitim sürecinde görev alan personelin yeterli olduğunu; 13’ü (%40,6)

bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını; 1'i (%3,1) de yetersiz olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Gayet iyi ilgileniyorlar. Kendi çocuklarına davranır gibi davranıyorlar. K14

Valla çok iyi insanlar buluyorsunuz buraya. Ben utanıyorum onların iyiliği karşısında. K2

Hepsi yeterli. K30

Valla fazla gelip gidemediğim için, ben çok uzağım hiçbir şey bilmiyorum. K6

Okula pek gelmediğim için onun hakkında bilgim yok. k17

6. ‘Çocuğunuz okulda sorunlarla karşılaşiyor mu?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.’de görüldüğü gibi katılımcıların 20’si (%62,5) ÖERM ‘de çocuklarının sorun yaşamadığını; 6’sı (%18,7) çocuklarının bazen sorun yaşadığını; 5’i (%15,6) çocuklarının sorun yaşadığını; 1’i (%3,1) de bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yok, yaşamıyor. K9

Hiçbir sorunla karşılaşmadık. K19

Şu ana kadar şikayet gelmedi. K23

Karşılaşıyor. Üstünü çıkarıyor, bazen camlara vuruyor, hırçınlaşıyor. Başkasından gördüğü hareketleri yapıyor. K24

Ç10 bazen sorunlu olduğu zaman karşılaşıyor. K10

Şu an sakın ama okula gitmek istemediğinde vuruyor hepimize. K20

7. ‘Çocuğunuzun eğitiminde kullanılan destek eğitim programını biliyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu olan 23'ü (%71,8) ÖERM 'de çocuklarının eğitiminde kullanılan destek eğitim programını bilmediğini belirtirken; 7'si (%21,8) çocuğunun aldığı kazanımları belirtirken; 2'si (%6,2) destek eğitim programının ne olduğunu bildiğini fakat hatırlamadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yok, hiçbir şey bilmiyorum. K32

Ç19' un el becerileri, günlük hayat becerileri yazıyordu raporumuzda. K19

Okuma, yazma işte bir de matematik alıyor. K13

Evet. Ama hatırlamıyorum onu. K30

8. 'Z.E.D.E.P. (Zihinsel Engelliler Destek Eğitim Programı) hakkında ne düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi katılımcıların 21'i (%65,6) Z.E.D.E.P.'i bilmediğini belirtirken; 5'i (%15,6) iyi bir şey olduğunu; 4'ü (%12,5) çocuğun ihtiyaçlarına yönelik yapıldığını; 2'si (%6,2) sürekli evde ilgilenilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ona yorum yapamıyorum. Bir şey diyemiyorum. Bilmediğim bir şey. K25

Hiçbir bilgim yok. K18

Çok iyi bir şey. Biz sizin kadar veremeyiz zaten onu. Bizim ailede verdiğimiz ayrı, sizinki ayrı. K12

Onu bildiğim kadarıyla çocuğun ihtiyaçlarına göre yönlendiriyorlar. K15

İçeriğini çok bilmiyorum ama herhalde hayatta kendi ihtiyaçlarını görmesi için yapılan bir etkinlik diye düşünüyorum. K19

Sürekli evde kendin ilgilenmen gerek. K8

9. Z.E.D.E.P. 'ın içeriğini biliyor musunuz? Sizce yeterli, uygun bir program mı? Sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu olan 29'u (%90,6) Z.E.D.E.P.'in içeriğini bilmediğini belirtmiştir. Katılımcılardan 1'i (%3,1) uygulamada işe yaramadığını düşündüğünü; 1'i (%3,1) sürekli birebir ilgilenilmesi gerektiğini düşündüğünü; 1'i (%3,1) de içeriğin uygun olması için daha çok eğitim zamanına ihtiyaç olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

4.4. Araştırmanın dördüncü alt amacı olan 'Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine' ilişkin bulgular

Bu başlık altında hafif zihinsel engelli olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri ile ilgili görüşleri ve düşüncelerini incelemek amacıyla EK – 1'de yer alan görüşme formunda belirtilen 6 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.4.

Kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin görüşleri (n:8)

Temalar	f	%
Çocuğunuz ne zamandır kaynaştırma eğitimi görmekte		
1 yıl	2	25
3 yıl	2	25
2 ay	1	12,5
6 yıl	1	12,5
7 yıl	1	12,5
8 yıl	1	12,5
Uygun eğitim programı hazırlanması		
Düşünüyor /evet	4	50
Düşünmüyor /hayır	4	50
Çocuğun aldığı eğitimin faydaları		
Faydaları oldu	3	37,5

Biraz faydalı	2	25
Bilmiyor	3	37,5
Eğitim personeli yeterliği		
Yeterli	4	50
Yeterli değil	1	12,5
Fena değil	1	12,5
Bilmiyor	2	25
Çocuğun okulda sorun yaşaması		
Yaşıyor	5	62,5
Yaşamıyor	3	37,5
Kaynaştırma uygulaması verimliliği için öneri		
İlk önce öğretmenin özel bir çocuk olduğunu kabul etmesi gerekiyor	1	12,5
Öğretmenlerin daha fazla ilgilenmeleri lazım	1	12,5
Sınıflarında bu çocuklara özel eğitim verilmeli	1	12,5
Ona özel program hazırlanmasında çok eksik var. Öğretmenler de yeterli değil.	1	12,5
Bilemiyorum	1	12,5
Hiç düşünmedim	1	12,5
Eksiklik görmedim	1	12,5
Sadece okumayı yazmayı öğrensün. Biz bir şey istemiyoruz.	1	12,5
TOPLAM	8	100

1. ‘Çocuğunuz ne kadar süredir kaynaştırma eğitimi görmekte?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.’te görüldüğü gibi katılımcılar, kaynaştırma eğitimi gören toplam 8 çocuktan 2’sinin (%) 3 yıldır, 2’sinin (%) 1 yıldır, 1’inin (%) 8 yıl, 1’inin (%) 7 yıl, 1’inin (%) 6 yıldır; 1’inin (%) de 2 aydır kaynaştırma eğitimi gördüğünü belirtmişlerdir.

2. ‘Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.'te görüldüğü gibi katılımcıların yarısı 4'ü (%50) kaynaştırma eğitiminde çocuklarına uygun eğitim programı hazırlandığını; diğer yarısı 4'ü de (%50) uygun program hazırlanmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Düşünüyorum. Bu okula ittiğinden beri daha çok üstünde duruyorlar lisede. K4

Ben zannetmiyorum. Benim ablam da öğretmen. Böyle çocuklara ben ayrı eğitim yapıyorum diyordu. Ama ben Ç13'e yapıldığını düşünmüyorum. K13

3. 'Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.'te görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 3'ü (%37,5) çocuklarının aldığı kaynaştırma eğitimin faydaları olduğunu; 3' ü (%37,5) biraz faydalı olduğunu; 2'si (%25) faydalı olup olmadığını bilmediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Çocuğun bütün şeyi değişti. İlk 2 ay alışamadı. Ondan sonra öğretmenlerle konuştuğumda evde yaptırmadığım şeyleri orada yapıyordu. El becerileri kuvvetlendi. Bütün her şeyiyle sonuç aldık. K30

Oluyor, biraz. K9

Onu çok bilmiyorum ne kadar faydası oluyor. K4

4. 'Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.'te görüldüğü gibi katılımcıların 4'ü (%50) ÖERM 'de çocuklarının eğitim sürecinde görev alan personelin yeterli olduğunu; 2'si (%25) bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını; 1'i (%12,5) personelin fena olmadığını; 1'i (%3,1) de yetersiz olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yeterli buluyorum hepsini. Çok memnunuz. K30

Valla bilmiyorum. K4

5. ‘Çocuğunuz okulda sorunlarla karşılaşılıyor mu?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.’te görüldüğü gibi katılımcıların 5’i (%62,5) kaynaştırmada çocuklarının sorun yaşadığını; 3’ü (%37,5) de çocuklarının sorun yaşadığını; belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Aslında çocukların söylediği şeyler var. Ç5 küçük diye dalga geçenler varmış. Ç5’ in bir kaç tane arkadaşı var zaten. Ç5’in farklı olduğunu bildikleri için ondan uzak duruyorlar. K5

Arkadaşlarıyla. Niye geldin, niye ettin. Git diyorlarmış. Hiç öyle arkadaşlık kurmuyorlar onunla. Selin yanlarına gidince onun yanından ayrılıyorlar. Bir iki tane arkadaş edinmiş. Sen yanımıza gelme, başarısızsın, niye böylesin demişler. Selin de anlatmaya çalışmış ama gelmemiş kimse yanına. K26

Dövüyorlar beni diyor. Gitmek istemiyorum diyor. Ben git git diyorum. K9

Ç13 çok cana yakın. Herkes çok seviyoruz diyor. Herhangi bir sorunla karşılaşmadım. K13

Sorun olarak karşılaştığını düşünmüyorum. K30.

6. ‘Kaynaştırma uygulamalarının daha verimli olması için neler yapılmalıdır?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4.’te görüldüğü gibi katılımcıların tamamı farklı görüşler belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bence biraz daha özen göstermeleri lazım. Yani hocaların daha fazla ilgilenmeleri lazım. Bir şey olduğu zaman daha çok konuşunlar onlarla. Tabii ki ne kadar çok ilgilenirler o kadar çok ilerler yani. K4

İlk önce öğretmenin özel bir çocuk olduğunu kabul etmesi gerekiyor. Tabii ki 20 kişilik bir sınıfta birebir ilgilenemez. Ama veliyle birlikte bunu çok güzel götürebilir ve karşısındaki insanı küçümsemeden götürebilir. K5

Bence bu tip sınıflarda tek tük bir iki tane çocuklara özel eğitim vermeleri lazım. Ama başlarından savıyorlar. Ne biliyim. K13

Şu ana kadar kaynaştırma okudu, çok başarılıydı. Ama o özel okuldaki sistemle, şimdi başlayacağı devletteki sistemin aynı yeterlilikte olmadığını ben etraftan görüyorum. Özellikle ona özel program hazırlanmasında çok eksiklikler var. Öğretmenler de çok yeterli değil. Programı oluşturmada da yeterli değil. K16

Hiç düşünmedim. K26

Her şey yapıyorlardı eksiklik görmedim. K30

Biz istemiyoruz bir şey. Yalnız okumayı, yazmayı öğreysin. Bir şey yazsın, okusun. K32

4.5. Araştırmanın beşinci alt amacı olan ‘Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine (EUOİEM) devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri ile ilgili görüşleri ve düşüncelerini incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 7 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.5.

Katılımcıların eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine ilişkin görüşleri (n:3)

Temalar	f
Çocuğunuz ne zamandır EUOİEM eğitimi görmekte	
1 yıl	2

2 yıl	1
Çocuğun aldığı eğitimin faydaları	
Faydaları oldu	1
Fayda göremedi	2
Uygun eğitim programı hazırlanması	
Düşünüyor /evet	1
Düşünmüyor /hayır	2
Eğitim personeli yeterliği	
Yeterli	1
Yeterli de var yetersiz de var	1
Bilmiyor	1
Çocuğun okulda sorun yaşaması	
Yaşamıyor	1
Bazen	2
Çocuğun meslek edinmesinin desteklenmesi (hangi alanda)	
Hangi alanda başarılı olursa desteklerim	1
Kolay yapabileceği hizmet sektörü	1
Onun için uygun olanı bilemiyorum	1
Çocuğun mesleki eğitim sonrası başarılı olacağı konusunda düşünce	
<i>Disiplinli olursa tabii ki</i>	1
<i>Onunla ilgili pek araştırma yapmadım</i>	1
<i>Alıştıktan sonra severek yapacağını düşünüyorum</i>	1
TOPLAM	3

1. ‘Çocuğunuz ne kadar süredir eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde eğitim görmektedir?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.’te görüldüğü gibi katılımcıların ‘eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde eğitim gören toplam 3 çocuktan 2’sinin 1 yıldır, 1’inin 2 yıldır eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde eğitim gördüğünü belirtmişlerdir.

2. ‘Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.'te görüldüğü gibi katılımcıların 2'si eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde çocuklarına uygun eğitim programı hazırlanmadığını; 1'i de uygun program hazırlandığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Düşünmüyorum çocuğun dersi kaynatıyor gönderme diyen bir okul ile ne düşünülür. K15

Evet. K18

Hiç elimize öyle bir şey vermediler. K23

3. 'Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.'te görüldüğü gibi katılımcıların 2'si çocuklarının aldığı eğitimden fayda göremediğini belirtirken; 1'i de faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ordan pek faydası olmadı. Zaten 1 ay geç başladı. İlk etapta çok sevindik her gün gidecek diye. İşe yerleştirdiler sonra çıkarıldı oradan. Sonra okulda da dersi kaynatıyor diye sevdiği derslere gelsin dediler. Yani ben pek bir fayda göremedim o okuldan. K15

Kendine güveni geldi. Eğitim alanında olmuştur tabii ki. Okuması çok düzeldi. K18

Hiçbir farkını şimdiye kadar görmedim. K23

4. 'Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.'te görüldüğü gibi katılımcıların 1'i eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde çocuklarının eğitim sürecinde görev alan personelin yeterli olduğunu; 1'i

bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını; 1'i de bazısının yeterli bazısının da yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Kendi öğretmenini yeterli öğretmendir. Ama benim çocuğum okula gitmediği için görmüyorum. K15

Yeterli olanlar da, olmayanlar da vardır. K18

Vallahi hiç bilmiyorum. K23

5. ‘Çocuğunuz okulda sorunlarla karşılaşılıyor mu?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.’te görüldüğü gibi katılımcıların 2’si eğitim uygulama ve iş eğitim merkezinde çocuklarının bazen sorun yaşadığını; 1’i de çocuğunun sorun yaşamadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Pek bir sorun yaşamadı. K15

Ara sıra oluyor. Delilerin içindeyim diyor. Gitmeyeceğim diyor. Bir iki gün gitmiyor. Kendi de daralıyor. Okulla ilgili değil de, bizim çocukla ilgili sorunlar oluyor. Öğretmenlerine sapıklık yapıyor, kızdırıyor. O sıkıntı. K18

Ordan şikâyet gelmedi. K23

6. ‘Çocuğunuzun meslek edinmesini destekliyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.’te görüldüğü gibi katılımcıların hepsi çocuklarının meslek edinmesinin desteklediğini belirtmiştir. Destekledikleri alan olarak ise katılımcılardan 1’i hangi alanda başarılı olursa destekleyeceğini; 1’i kolay yapabileceğini düşündüğü hizmet sektöründe desteklediğini; 1’i de çocuğu için uygun alanı bilemediğini belirtmiştir.

Tabii ki. Ne uygun olabilir hiçbir bilgim yok. Aşçılık yapsa bir şey yapmaya kalksa, yapabilir de tehlikeli olabilir ondan da korkuyorum. Ateşten korkuyor ben de o yüzden korkuyorum. K23

Tabii ki destekliyorum. Ben ömür boyu onun arkasında olamayacağım. Onun da bir işi olsun istiyorum. Eskiden babası bizim gibi kuaför olsun istiyordu. Ama kuaförlük zekâ istiyor. Ama onun daha kolay yapabileceği hizmet sektörüdür. Şimdi yemek programlarına çok meraklı. Ç15 'te çok güzel soğan, domates doğruyor kendi kendine. K15

Neyi başarırorsa, neyi yapabilirse onu destekleyeceğim. K18

7. ‘Çocuğunuzun mesleki eğitim aldıktan sonra iş yaşamında başarılı olacağını düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.5.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5.’te görüldüğü gibi katılımcılardan 1’i mesleki eğitim aldıktan sonra disiplinli olursa başarılı olacağını; 1’i alıştıktan sonra severek yapacağını düşündüğünü; 1’i de bu konuda pek araştırma yapmadığını belirtmiştir.

E tabii ki. Disiplinli olursa olur. K15

Onunla ilgili pek araştırma yapmadım. Acaba okulun faydası olur mu? Askere gidebilir mi kafamda soru işaretleri var. Asıl sıkıntı çocuk bu okulu bitirdikten sonra. Bu çocuğa faydası mı olacak, zararı mı olacak. Devlet bunlara kadro veriyor mu? Okulu bitirip işe başvurduğunda, sen engellisin alınamazsın ya da alınabilirsin onun sıkıntısı olacak mı? K18

Alıştıktan sonra severek yapacağını düşünüyorum. K23

4.6. Araştırmanın altıncı alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine katkısına’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine katkısını incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 5 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.6.

Katılımcıların çocuklarının eğitimine katkısına ilişkin bulgular (n:32)

Temalar	f	%
Çocuğun eğitimi için yeterli zaman ayırma		
Ayrırmıyor	15	46,8
Ayırıyor	6	18,7
Tüm zaman eğitimle geçiyor	5	15,6
Bazen	5	15,6
Çocuğun eğitim raporundaki kazandırılması hedeflenen amaçlarına yönelik çalışma		
Yapmıyor	20	62,5
Yapıyor	6	18,7
Yapmaya çalışıyor	6	18,7
Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik çalışabileceğiniz materyal		
Yok	16	50
Var	8	25
Yapmayı sevdiği/hoşlandığı şeyler var	8	25
BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) nedir		
Bilmiyor	28	87,5
Biliyor	1	3,1
İyi bir şey olduğunu düşünüyor	3	9,3
BEP' e uygun çalışma yapılması		
Yapmıyor	32	100
TOPLAM	32	100

1. ‘Çocuğunuzun eğitimi için evde yeterli zaman ayırabiliyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.6.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.6.’da görüldüğü gibi katılımcıların 15’i (%46,8) çocuğunun eğitimi için yeterli zaman ayırmadığını; 6’sı (%18,7) zaman ayırdığını; 5’i (%15,6) zamanının tamamının eğitimle geçtiğini; 5’i (%15,6) de bazen ayırdığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Açıkça söyleyeyim evde bir şey yapmıyorum. K17

Ayıramıyorum. K27

Yok, hayır. K5

Ayırıyorum. K30

Evdeki yaşantı zaten tamamen eğitim. K2

Ayırıyorum ben. Onunla bire bir günüm geçiyor. K8

Bazen çalıştırıyorum. K32

2. ‘Çocuğunuzun özel durumuna ve raporundaki kazandırılması hedeflenen amaçlarına yönelik çalışma yapıyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.6.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.6.’da görüldüğü gibi katılımcıların 20’si (%) çocuğunun hedeflenen amaçlarına yönelik çalışma yapmadığını; 6’sı (%) yaptığını; 6’sı (%) da yapmaya çalıştığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Onları ben okumuyorum, ilgilenmiyorum. Onları size yazıyorlar. K2

Çalışma yapmıyoruz. O rapora hiç çalışmadık. K8

Ben bu sene RAM raporunu hiç okumadım. Hiç farkında değilim. K29

Yapıyorum, ilgileniyorum. Kendisini yıkattırmaya çalışıyorum. Öğretmeye çalışıyorum. Sürekli bırakıyorum kendi öğrensin diye. Yatağını toplamasını öğretiyorum. Getir götürleri öğretiyorum. K14

Ona benzer pratik şeyler öğretiyorum. K1

Yapmaya çalışıyoruz. K30

3. ‘Çocuğunuzun ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik çalışabileceğiniz materyalleriniz var mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.6.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi katılımcıların yarısı 16'sı (%50) çocuğunun ihtiyaçlarına yönelik materyal olmadığını; 8'i (%25) var olduğunu; 8'i (%25) de yapmayı sevdiği, hoşlandığı şeylerin olduğunu belirtmiştir.

Yok, hayır. K26

Hangi kitabı isterse alıyorum. İsteddiği her şeyi, okulda bir şey lazım olursa alıyorum. Hiçbir şeyini eksik bırakmıyoruz. K4

Tabii ona göre eğitimine göre destek aletler alıyoruz. Gelişmesi için malzemeler var evde. K29

Sürekli o televizyona bağlı çalışmayı istemiyor. K8

İp ve boncukları seviyor. Evin içindeki şeylerle ilgilenmeyi seviyor. Önceden kâğıtlara çizgi çizdirirdik şimdi onlarla ilgilenmiyor. K31

4. 'BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) nedir?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu olan 28'i (%87,5) Bireyselleştirilmiş Eğitim Planını bilmediğini; 3'ü (%9,3) iyi bir şey olduğunu düşündüğünü; 1'i (%3,1) de bildiğini belirtmiştir.

Bilmiyorum. K18

Öğrenci için daha iyi bir şeydir. Ama nedir nasıl anlatayım. K4

Çocuğun eğitim planı. K15

5. 'BEP'e uygun çalışma yapıyor musunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.6.'da gösterilmiştir.

Katılımcıların tamamı 32'si (%100) Bireyselleştirilmiş Eğitim Planına uygun çalışma yapmadığını belirtmiştir.

4.7. Araştırmanın yedinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerini incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 7 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.7.

Katılımcıların çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine ilişkin bulgular (n:32)

Temalar	f	%
Çocuğun geleceği ile ilgili düşünceler/beklentiler		
Ben olmazsam ne yapacak	10	31,2
Bir meslek/iş sahibi olabilmesi	7	21,8
Bir beklentimiz yok	5	15,6
Kendi kendine yetebilmesi / bizden bağımsız yaşayabilmesi	4	12,5
Daha iyi olması	3	9,3
Diğer	3	9,3
Gelecekte çocuğu nelerin beklediğine dair korku		
Var	28	87,5
Yok	4	12,5
Çocuğunuza karşı toplumun bakış açısı/tutumu		
İyi, güzel	11	34,3
Üzücü, kaba, güzel değil	11	34,3
İnsandan insana değişiyor	7	21,8
O tür insanlarla muhatap olmuyorum	1	3,1
Aile arkasındaysa toplum iyi aile yoksa toplum sıfır	2	6,2
Toplumumuz zihinsel engellilik konusunda bilinçli olması		
Bilinçli değil	24	75
Eskiye göre bilinçli	4	12,5
Bilinçli	3	9,3

Kendi çevresinde engelli birey bulunanlar bilinçli	1	3,1
Toplumumuzda zihinsel engelli bireyler dışlanması		
Dışlanıyor	29	90,6
Dışlanmıyor	3	9,3
Devletin zih. eng. bireylere sağladığı hakların yeterliliği		
Yeterli değil	23	71,8
Yeterli	5	15,6
Haklarımızı bilmiyoruz	4	12,5
Zih. Eng. bireylerin sosyalleşmeleri için yapılan faaliyetlerin yeterliliği		
Yeterli değil	26	81,2
Yeterli	2	6,2
Bilmiyorum	3	9,3
Benim çocuğum katılabilecek düzeyde değil	1	3,1
TOPLAM	32	100

1. ‘Çocuğunuzun geleceği ile ilgili düşünceleriniz/beklentileriniz neler?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.’de görüldüğü gibi katılımcıların 10’u (%31,2) zihinsel engelli çocuklarının geleceği ile ilgili ben olmazsam ne yapar diye düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Orası beni yiyor işte. Bilmiyorum. Gelecek için yani o kadar karmaşa ki kafam, aileden birine bırakmayı düşünmüyorum. Ondan sonra babasına bile bırakmam. Ölmemeyi düşünüyoruz, bekleyeceğiz. K2

Bir tek Allah’ a yalvarıyorum, benden sonra kalmayın diye. Kim bakacak, hiç kimse. K21

Hep, arkamda kalmayın. Ya bir gün evvel ya bir saat evvel. Kime kalacak, ne yapacak. Valla hep onu düşünüyorum. Yarın gözümü kapadığım zaman Allah’a emanet diyorum. İki kızım var. Bakar ama damatlar bakar mı? K22

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 7'si (%21,8) zihinsel engelli çocuklarının gelecekte bir meslek ya da iş sahibi olmasını beklediklerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Herhangi bir meslek sahibi olması. K18

Güzel bir mesleği olsun. Geleceği iyi olsun yani. K26

Çok büyük. Tabii ki çok büyük. Tabii ki ilk önce okumasını işitiyorum. Okuması benim için önemli olan şu an bu. Çok seveceği mesleğini seçip, yapsın ne istiyorsa ben arkasındayım zaten. K5

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%15,6) zihinsel engelli çocuklarının geleceği ile ilgili bir beklentilerinin olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ç10 ile ilgili bir beklentimiz yok. Bir şey olmayacağını biliyoruz. Rezil olmaması için elimizden geleni yapacağız, başka bir şey de yapamıyoruz. K10

Geleceği için bir beklentim yok. K12

Ç17 ile ilgili bir düşüncemiz yok. K17

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 4'ü (%12,5) zihinsel engelli çocuklarının kendi kendine yetebilmesi ya da bağımsız yaşayabilmesini beklediklerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Düşüncem tabii ki gelecek ile ilgili ne olacak. Şu an elimizden geleni yapıyoruz zaten. Dil, okul, evdeki çalışma, rehabilitasyon olsun. Her yönden bir şekilde ilerlemesi için çalışıyoruz. Gelecekte bir birey olabilmesi, kendi imkânlarıyla bir yere gidip gelmesi, topluma karışabilmesi için elimizden geleni yapıyoruz. Düşüncem acaba olur mu olmaz mı şeklinde. K16

İleri için her anne baba gibi kendine yetsin, ablasına bağımlı olmasın. Olabilirse, bulabilirse bir eşi olsun. K15

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%9,3) zihinsel engelli çocuklarının daha iyi olmasını beklediklerini belirtmiştir.

Valla inşallah konuşması iyi olsun. Daha iyi olmasını bekliyorum. K29

Ç27'nin geleceği için beklenti biraz daha eğitim alabilmesi, daha iyiye doğru gidebilirse ne mutlu. K27

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 3'ü (%3,1) zihinsel engelli çocuğunun geleceği ile ilgili farklı beklentilere sahiptir. Ebeveynlerden biri sadece okumayı yazmayı öğrenmesini beklediklerini; biri bir çocuk dünyaya getirmesini istediğini fakat bir hanımla birlikte yaşayamayacağını; diğeri de her şeyi beklediğini ama yapamayacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

2. 'Gelecekte çocuğunuzu nelerin beklediğine dair korkularınız var mı?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 28'i (%87,5) gelecekte çocuklarını nelerin beklediğine dair korkularının olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Var işte diyorum ya benden sonra ne olacak. Çünkü erkek ile kadın arasında farkı siz daha iyi fark edersiniz. Dünyanın en harika babası bile olsa, annenin yarısı kadar olamaz. K1

Var olmaz mı? Kim bakacak, ortalıkta mı kalacak, kuruma mı verilir çok var hem de korkularım. Onun için o benim kâbusum gibi, rüyam gibi. Korkularım var çünkü. K21

E tabii ki. Ç28'in yalnız kalmasından çok korkuyorum. K28

Var tabii çok. Acaba kız bakacak mı damat bakacak mı onların çocukları var. Allah bırakmasın arkamda. Bazen dua ediyorum yarabbi ya onu al ya beni al. Çünkü ben öldükten sonra kim bakacak. Kızım bakar ama damat bakar mı? Bilemezsin ki. K22

Hayır. K3

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 4'ü (%12,5) çocuklarının geleceği ile ilgili herhangi bir korkularının olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hayır. Benim çocuklarım çok hayırlı evlatlar. Ç31' i bırakmazlar bana bir şey olsa. Hepsi bakar, baktırır. Babasının maaşı zaten Ç31' e kalacak. Evin biri de ona kalacak. Onlar *gelirleri ile bir yerde bakabilirler. K31*

3. 'Çocuğunuza karşı toplumun nasıl bir bakış açısı/tutumu olduğunu düşünüyorsunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 11'i (%34,3) çocuklarına karşı toplumun iyi, güzel bir bakış açısı olduğunu ya da tutum sergilediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Şu an için çok olumlu düşünüyorum. Şimdiye kadar aksi tavır almadım. Şu an sosyal sevimli olması iyi bakılıyor ama sonradan ne olur bilmiyorum. Hele ki ilkokul çağı. Çocukların acımasız olduğu dönemler tabii ki o yönde endişem var. K16

Genel olarak baktığımda çevremdeki insanların hepsi iyi yönde, kötü bir şey görmedim. K30

Olumlu yani tepki almadım öyle. K13

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 11'i (%34,3) çocuklarına karşı toplumun üzücü, kaba ya da güzel olmayan bir bakış açısı olduğu ya da tutum sergilediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Toplum çok kaba saba, ne diyeceğini bilmeyen, otobüste ayrı pis, yolda ayrı pis, bana sorun bu toplumu beğeniyor musunuz, istanbul'un en güzel yerindeyiz hemen hemen öyle ya Florya, yok efendim. Ha kendimi mi beğenmişim, değilim. Kimseye bir zararımız olmaz, insanca davranırız bir yere kadar gelir gelir ondan sonra ben panter gibi olurum. Hele de çocuğum söz konusu olursa. Bana bir adam sormuştu o küçükken, bu napar şimdi. Döndüm dedim ki, havlar, ısırır, gözünü çıkarır verir eline

öyle her şeyi yapar dedim. Anladı durumu, sustu. Yani bu napar derken, sirkte maymun seyrederek gibi bakıyor çocuğuma, o kadar da değil. K2

'Konuşamıyor, aaaa total' . Bizim insanlarımız böyle çünkü. Nefret ediyorum. Yolda çevirip; sen nasıl annesin bu çocuk topallıyor diyen çok insanla karşılaştım. İlk önce insanlara bir eğitim gerekiyor bence. K5

Yani üzülerken bakıyorlar. Ben ona üzülerken bakmalarını istemiyorum. Dokunsalar, işte onun anlayacağı dilden normal bir birey gibi yaklaşılar hani çocuk gibi değil. O çocuk değil, yetişkin bir insan. Ona mesela yetişkin gibi konuşsalar, onu birey olarak görseler. K11

Gördüğünde normalmiş gibi bakıyorlar. Ama ben kendi kardeşlerimden diyim sanki bulaşıcı hastalıklı gibi ben 4 senedir kardeşimin evine gitmedim. Bu hastalık gibi davranıyorlar. Öyle değil ama kendilerini geri çekiyorlar. K23

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 7'si (%21,8) çocuklarına karşı toplumun bakış açısı ya da tutumunun insandan insana değiştiğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Bazıları çok anlayışlı oluyor, bazıları çok alaycı gözlerle bakıyor. K6

Yani o insandan insana değişiyor. K4

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 2'si (%6,2) çocuklarına karşı toplumun bakışını çocuğun ailesi arkasındaysa toplum iyi; aile yoksa toplum sıfır şeklinde belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Ben şimdi başındayım, ben şimdi temiz tutuyorum. Belli olmuyor yüzünden şu an herkes çok seviyor. Ben olmayınca ne olur. K8

Aile arkasında olmadığı zaman toplum sıfır. K7

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 1'i (%3,1) çocuğuna karşı toplumun bakış açısı ile ilgili olarak "o tür insanlar ile muhatap olmuyorum" şeklinde belirtmiştir.

4. 'Toplumumuz zihinsel engellilik konusunda yeteri kadar bilinçli midir?'

sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi katılımcıların 24'ü (%75) toplumun zihinsel engel konusunda bilinçli olmadığını belirtirken; 4'ü (%12,5) eskiye göre bilinçli olduğunu; 3'ü (%9,3) bilinçli olduğunu; 1'i (%3,1) de kendi çevresinde engelli birey bulunanların bilinçli olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hayır. Sirkte maymun seyreder gibi bakıyor çocuğuma, bu bilinç değil. K2

Bilinçli değil. Fakat ailelerin zihinsel engelli çocuklarını topluma sokmadaki tedirginliklerini insanların hissettiğini düşünüyorum. Aile zihinsel engelli çocuğunu her konuda engelliyor, zihinsel engelli bir çocuğu varsa onu her konuda geri bırakıyor, ben yine dönüyorum dolaşıyorum çocuklarının gördüğü muamelenin %70'nin aile yüzünden olduğunu düşünüyorum. Çünkü sizin engelli bir çocuğunuz var kendisini ifade edemiyor ise, siz çocuğun kendisini ifade edebileceği şeylerden başlayıp onu donatmalısınız. Üstü başı düzgün olmalı, çocuğunuz her zaman güzel kokmalı, tıraşı düzgün olmalı, temiz olmalı, yemek yemeyi güzel bilmeli ki, desinler ki bu çocuk normal davranabiliyor. Tabii çok ağır mental çocuklardan bahsetmiyorum hafif ve ortarlardan bahsediyorum. Toplumumuzun bakış açısı acımak ama aileler yüzünden. K3

Tabii ki de hayır. Baktığınız zaman bende engelli annesiyim, ama bende bunu yaşamadan önce bu tür çocukların farkında değildim. K5

Şimdi daha bilgili toplum. Önceden bön bön bakarlardı. K8

Bence son zamanlarda bilinçlendiler. Ya da bana öyleleri denk geldi, daha bilinçli diye düşünüyorum. K19

Bence bilinçli. K14

Bence kendi çevresinde zihinsel engelli ya da engelli olanlar bilinçlidir. K17

5. ‘Toplumumuzda zihinsel engelli bireyler dışlanıyor mu?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.’de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan 29’u (%90,6) zihinsel engelli bireylerin toplumumuzda dışlandığını; 3’ü (%9,3) de dışlanmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Maalesef evet. Onunla oynamayın akılsızdır, onun gibi yapmayın. Sanki bulaşıcı bir şey. Toplumumuz budur. Eğitmemiş kendini. Tahsillisi de, tahsilsizi de eğitmemiş yani. K1

Dışlanıyor tabii. Gidiyoruz biz, her topluma giriyoruz dışlasalar da, dışlamamaya çalışsalar da. Kimse sana yanaşmıyor. Sanki o çocuktan sana hastalık geçecek gibi davranıyorlar. K23

Çok çok, mesela alışveriş merkezlerine gidiyorduk, alışveriş yapacağız Ç7 gitti kapıda. Anne dedi ben kapıda bekle, tamam annecim sen bizi burada bekle biz alışverişimizi yapalım. Bir çıktık 3 kişi karşısında, iki yetişkin bir çocuk. Ağzlarını açmış böyle bakıyorlar. Çocuk artık tedirgin olmuş bir durumda, biliyor, çocuk da farkında senden benden farklı olduğunun yani çocuk onlardan daha bilinçli. Şöyle Ç7’yi o kadar büyük bir sinirle bir kavradım, iyi bakın bir farklılık ne çözdünüz onu söyleyin dedim bana söyleyin, bende biliyim ona göre bir bana yaptılar bir daha başkasına yapamamışlardır. Nasıl kaçtılar, nasıl korktular yaptıklarından, davranışlarından. Bir de denizde anne bir artist çocuk böyle yapıyor, Ç7 denize giriyor, gireceğiz böyle korkulu halleri falan anne de onu koruyor gibi. Çok sinirlendim. Kalktım böyle yanlarına gittim. Ç7 böyle orda, çocuğunuz korktu galiba dedim. Evet dedi. Biliyor musunuz sizin yüzünüzden nice doktor, anneler babalar, nice eğitimci öğretmen anneler babalar o kadar hassas o kadar üzüntülü oldukları için, sizlerin yüzünden çocuklarını çıkaramıyorlar biliyor musunuz, sizin verdiğiniz tepkiler yüzünden dedim. Akıl sağlığı ile zihin sağlığının farkında değilsiniz, yani nasıl o an sinirden ona iyice bir şeyler söylemişim. Yıllar geçti. Nasıl mahcup oldular, nasıl defolup gittiler. Ben hep öyle yaptım. K7

Dışlayan biriyle hiç karşılaşmadım. K17

Ben görmedim, herkes onlara ilgili davranıyor yani. K32

6. ‘Devletin zihinsel engelli bireylere sağladığı hakları yeterli buluyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.’de görüldüğü gibi katılımcıların çoğu, 23’ü (%71,8) devletin zihinsel engelli bireylere sağladığı hakları yeterli bulmadığını; 5’i (%15,6) yeterli bulduğunu; 4’ü (%12,5) de haklarını bilmediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yetersiz çok yetersiz hem de. Normale nasıl yapıyorsa bunlara da günlük eğitim vermesi lazım. Devlet el atsa çok iyi olur. k8

Bulmuyorum. Mesela onların kalabileceği yerler olsa. Eğitim olsun, sağlık olsun. Oğlum hasta oluyor nereye götüreceğimi bilemiyorum. Mesela dişi ağrıyor, nereye götüreceğimi bilemiyorum. Yani hep özel özel, yani o engelli bir insan. Bana mesela ayda 1000 tl para ödüyor. Bunu da ailemin gelir, gider şunu hesaplıyor, bunu hesaplıyor olmaması lazım. Bu kişi çalışmıyor. Bu kişi gelmiş 30 yaşına, kardeşlerinin eline bakmamalı. En azından o parayla tıraş olacak, üst baş alacak, bunları sosyal devlet yapmalı ve bunu aile gelirine katmamalı. Aile gelir gider hesaplamak şu bu olmamalı. Bu engelli kişiye verilen bir paradır yani. Veyahut 30 yaşına geldi mi onu emekli yapması lazım. Devlet bunu yapmalı. Yani ben olmayabilirim, kardeşlerinin başına sıkıntı olmasın. O bir maaşla oldu mu, kuzeni olsun biri olsun maaşı var ben ona bakarım der. Yani gelir gidere bakmaması lazım. Bu kişi engelli, hasta bunu öyle göreceksin. Çalışmıyor, bir güvencesi yok. Sağlığı devlet vermesi lazım. K11

Kesinlikle eksik. Eğitim eksik, aileye destek eksik, sağlık eksik. Yani bunlar farklı çocuklar. Her şeyi yüzde yüz hakediyorlar. K7

Hayır, bence değil. Bence Avrupa’daki gibi bir şey yapabilirler hani, tamam orda çocukları ailelerden alıyorlar, çok güzel eğitim veriyorlar, yani hiç bırakmıyorlar. Öyle bir şey olmasını isterdim. Yani çünkü aileler çok zor hayat yaşıyor. Çok zorlanıyoruz yani. Öyle şey olmasını isterdim valla. Çünkü bir tek ben

etkilenmiyorum, çocuklarım etkileniyor. Mesela biz ailece bir yere gidip oturamayız, muhakkak birimiz eksikiz. Yani çok zor şeyler bunlar. K21

Eskiden hiç yoktu. Şimdi çok iyi. K6

İyi güzel. K9

Çok hakkımızı zaten bilmiyoruz. Otobüslere biniyoruz, müzelere giriyoruz. Onun dışında ne hakkımız var bilmiyoruz. K20

Bize özel eğitim bir de bakım parası veriyor. Daha fazla hakkımız var mı bilmiyoruz, bilinçli değiliz. Daha ne hakkımız var bilmiyoruz. Cahil olduğumuzdan bulduğumuzla yetiniyoruz. K23

7. Zihinsel engelli bireylerin sosyalleşmeleri için yapılan faaliyetlerin yeterliliği hakkındaki görüşleriniz neler?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7.’de görüldüğü gibi katılımcıların çoğu, 26’sı (%81,2) zihinsel engelli bireylerin sosyalleşmeleri için yapılan faaliyetlerin yeterli olmadığını; 3’ü (%9,3) bu konuda fikri olmadığını; 2’si (%6,2) yeterli bulunduğunu; 1’i (%3,1) de faaliyetlerin yeterliliği ne olursa olsun kendi çocuğunun katılabilecek düzeyde olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Asla yeterli değil. K3

Yeterli bulmuyorum. K20

Çok az çoğalması lazım. K22

Ben hiçbir yere gitmediğim için böyle şeylerde bilgim yok. K17

Onlar hakkında ne desem bilmiyorum ki. K25

Evet. K13

4.8. Araştırmanın sekizinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam kalitesine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin **yaşam kalitesini** incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 4 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.8.

Ebeveynlerin yaşam kalitelerine ilişkin görüşleri (n:32)

Temalar	f	%
Çocuğunuzdan dolayı olmasını istediğiniz düzeyde özel hayatınızın olmadığını hissediyor musunuz?		
Hissediyorum	17	53,1
Hissetmiyorum	14	43,7
Zaman zaman hissediyorum	1	3,1
Özel eğitim gerektiren bir çocuğa sahip olmanın sosyal etkinliklere katılıma etkisi		
Etkilemedi	17	53,1
Etkiledi	12	37,5
Zaman zaman etkiledi	3	9,3
Çocuğun özel durumunda dolayı günlük işleri organize etmede güçlük yaşanması		
Yaşamıyor	19	59,3
Yaşıyor	10	31,2
Bazen yaşıyor	3	9,3
Çocuğun zihinsel engelli olmasının aile bireylerini etkilemesi		
Değişiklik olmadı	9	28,1
Üzüldük / üzülüyoruz	8	25
15 farklı cevap daha	15	46,8
TOPLAM	32	100

1. ‘Çocuğunuzdan dolayı olmasını istediğiniz düzeyde bir özel hayatınızın olmadığını hissediyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi katılımcıların 17'si (%53,1) çocuklarından dolayı olmasını istedikleri düzeyde özel hayatlarının olmadığını hissettiklerini; 14'ü (%43,7); hissetmediklerini; 1'i (%3,1) de zaman zaman hissettiğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabii ki. Ben onu apayrı bir yere koydum artık. Ben başkalarına özenmiyorum, istemiyorum onları reddediyorum. K1

Hissediyorum tabi. Nasıl hissetmem. K8

Çok hissediyorum. K28

Yok, öyle bir şey. K5

Yok, biz alıştık onunla yaşamaya öyle. K15

Zaman zaman. K16

2. ‘Özel eğitim gerektiren bir çocuğa sahip olmak sosyal etkinliklere katılımınızı nasıl etkiledi?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.8.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi katılımcıların 17'si (%53,1) özel bir çocuğa sahip olmalarının sosyal etkinliklere katılımlarını etkilemediğini; 12'si (%37,5); sosyal etkinliklere katılımlarını etkilediğini; 3'i (%9,3) de zaman zaman etkilediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabii ki. Mutluyum ben şimdi kendi özel hayatımda. Çok sade, belki çok başka yerlerde olacaktık ama hiç de gerek yokmuş. K1

Hiç etkilemedi. Her yere onu da götürüyorum. K3

Yok, hiç etkilemedi. K4

Hiç o konuda onunla ilgili bir şeyim olmadı benim. K6

Her şeyi etkiledi tabi. Onun için şikâyetçi değilim. Belki benim için hayırlısı budur dedim. İnsan bun alıyor ama olmuyor yani. K8

Evet, etkiliyor, engelliyor. Bazen gitsem de; evde biri kalırsa gitmem gerekiyor. Kardeşlerinin birini evde bırakıp birini götürüyorum. K10

Zaman zaman etkiliyor. Her zaman değil yardımcım var ama kısıtlanıyorum. O olmasaydı çok çok zor olurdu. K16

Ç19'un buraya gelmesi benim için çok iyi oldu. Sabahtan 4' e kadar her gün bana kalıyor. Onun dışında her zaman ayarlayamıyoruz, babası olmadığına. Zaman zaman etkiliyor. K19

3. 'Çocuğunuzun özel durumundan dolayı günlük işlerinizi organize etmede sorun yaşıyor musunuz?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.8.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi katılımcıların 19'u (%59,3) çocuklarından dolayı günlük işlerini organize etmede sorun yaşamadıklarını; 10'u (%31,2) günlük işlerini organize etmede sorun yaşadıklarını; 3'ü (%3,1) de bazen sorun yaşadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hayır, onu çok güzel organize ettim. K2

Yok, yaşamıyorum. K32

Tabi onda da sorun oluyor. K10

Yaşıyoruz. K23

Aksaklıklar oluyor tabii ki. K7

Bazen yaşıyoruz. Öyle sıkıntılarımız var. K24

4. ‘Çocuğunuzun zihinsel engelli olması aile bireylerinin yaşamında ne gibi değişikliklere yol açtı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8.’de görüldüğü gibi katılımcıların 9’u (%28,1) çocuklarının zihinsel engelli olmasının aile üyelerinin yaşamında herhangi bir değişikliğe yol açmadığını belirtirken; 8’i (%25) üzüldüklerini belirtirken; 15’i (%46,8) de bu konuda farklı görüşler belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Değişikliğe yol açmadı. K3

Hiçbir değişikliğe yol açmadı. K18

Ç22’den önce rahattık. Şimdi daha çok üzüntü, sıkıntı. K22

Benim çevrem, ailem çok üzüldü. K13

Çok üzülüyoruz. Kendimizi Ç21’e göre ayarlıyoruz. K21

Aile bireyi derken zaten 6 kişilik bir aileyiz. Baba zaten yok. Torunlarım biraz şey yapıyor. İstemiyorlar onu. Anlayış göstermiyorlar. İteliyorlar. K6

Diğer çocuğuma daha az emek verdim. Mesela çocuğumun eğitim hayatı çok daha iyi olabilirdi. Kendiyle de konuşuyorum kızım bazen vicdan azabı duyuyorum diyorum. Ama yaptığının hiçbir zaman yanlış olduğunu düşünmüyorum. Kızım da anne doğrusunu yaptın, bana daha fazla emek verip kardeşimi arkada bıraksaydın, bana daha çok yük olurdu. Ben farkındayım anne diyor. K7

Bir şey yapmadı aileye, bir bana yaptı. K8

Kızım üniversiteye gidiyor tam ders çalışacak, kardeşi bağırtıyor. Bıktım diyor. Bende diyorum ne yapacağız kızım uğraşmak zorundayız. K10

Çok eskiden çocuklarım çok şikâyetçiydi küçükken. Tabii ki onlarda haklı. Toplantılarına katılmıyordum. Bir yere gidecekse katılmıyordum. Çünkü evde bir engelli çocuk var onunla ilgileniyorum. Zamanla şimdi anladılar. Ama ben onlara üzülüyorum. K11

Şok oldu bütün aile. Baba bile kabullenmedi çocuğu. Çocuğu sen yaptın böyle diyor.
K12

Babasına sorsan ben işlerimi bıraktım çocuğum için der. Bence iyi oldu, iyi etkiledi.
K15

Dedesiyile babaannesi doktor peşinde koşturuyorlar. Gün içinde bir şeyler öğretmeye çalışıyorlar. K16

Bunun böyle olduğunu hiç duymadık. Bilmiyorduk.20 yaşındaydım, cahildim. Anlamadım hiç. Bilgim de yoktu. Sonra yaşaya yaşaya alıştık. K17

Oğlum okuyor. Eve akşam geliyor kardeşim nasılsın diyor. Bazen cevap veriyor bazen vermiyor. K23

Daha dikkatli ona odaklı yaşıyoruz. Bazen fedakârlıklar yapıyoruz. K24

Psikolojik olarak ailemiz çok yıprandı. Kardeşimin böyle olması anneleri çok hayal kırıklığına uğrattı. K25

Sadece baba istemedi o kadar. Benim çocuğum deli mi dedi. Tepki gösterdi. K26

Biraz daha dikkatli oluyorsun çocuk için. Daha çok öğrenmek istiyorsun. Onun için ne yapabilirim diyorsun. Ben daha çok baba o kadar değil. K30

Tabii ki çocuklarımız mutlaka etkilenmişlerdir. Ben üzülmem diye benimle paylaşmamışlar. Hepimizin sosyal hayatını etkiledi. K31

4.9. Araştırmanın dokuzuncu alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, **ebeveynlerin kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarını** incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 4 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.9.

Ebeveynlerin kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgular
(n:32)

Temalar	f	%
Zih. Eng. çocuğunuzun annesi/babası olmak nasıl bir şey		
Güzel bir şey	14	43,7
Hem iyi/güzel hem de zor/üzücü	11	34,3
Çok zor	4	12,5
<i>Diğer</i>	3	9,3
Çocuğa harcanılan zaman nedeniyle kendinize yeterince zaman ayrılması		
Ayıramıyor	16	50
Ayırıyor	16	50
Özel durumu olan bir çocuğa sahip olduğundan psikolojik destek alınması		
Almadım	23	71,8
Aldım	9	28,1
Çocuğunuzun zihinsel engelli tanısından dolayı kendinizi suçlu hissettiniz mi?		
Hissettim	17	53,1
Hissetmedim	15	46,8
TOPLAM	32	100

1. ‘Zihinsel engelli çocuğunuzun annesi/babası/ebeveyni olmak nasıl bir şey tanımlar mısınız?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.9.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9.’da görüldüğü gibi katılımcıların 14’ü (%43,7) zihinsel engelli çocuklarının ebeveyni olmanın güzel bir şey olduğunu; 11’i (%34,3) hem iyi hem de üzücü/zor olduğunu; 4’ü (12,5) çok zor olduğunu; 3’ü (9,3) de farklı cevaplar ile düşüncelerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Güzel bir şey. Ç8 biraz daha iyi olsaydı benim için daha yi olurdu. K8

Ben Ç21’i çok seviyorum gerçekten çok seviyorum. Annesi olarak seviyorum ama çok zor hayat yaşıyorum o kadar yani. Bence çok zor bir şey. K21

Hem güzel hem zor. K16

Daha beterlerini görüyorum. Haline şükür diyorum. Birçok şeyi atlattığıma elhamdülillah diyorum. K12

2. ‘Çocuğunuza harcadığınız zaman nedeniyle kendinize yeterince zaman ayıramadığınızı düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.9.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9.’da görüldüğü gibi katılımcıların yarısı 16’sı (%50) çocuklarına harcadıkları zaman nedeniyle kendilerine yeterince zaman ayıramadığını belirtirken; diğer yarısı 16’sı (%50) da kendilerine yeterince zaman ayırabildiklerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Evet. Hiç yok. Ben çok sosyal bir insandım. Kahvaltılara gitmek istiyorum gidemiyorum, sinemayı çok severim gidemiyorum, mesela pikniği çok severiz gidemiyoruz. Pikniklere gittiğimiz zaman Ç21 başkalarının şeylerini ellediği zaman rahat edemiyoruz. Mesela ben yemeğe gitmeyi çok severim. Hiç yok. K21

Ayrımadım. Ne eşime ne öteki çocuklarıma ne kendime. Hiç kimseye. K8

Tamamen zaman ayırmadığımı düşünüyorum. Benim zamanım yok. Ben tamamen oğluma, eşime adadım kendimi. K2

Hiç öyle düşünmüyorum. Damla’ya yetersiz kalıyorum. K5

Yok, hiç düşünmüyorum. K27

3. ‘Özel durumu olan bir çocuğa sahip olmanız nedeniyle psikolojik destek aldınız mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.9.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9.’da görüldüğü gibi katılımcıların 23’ü (%71,8) özel bir çocuğa sahip olmaları nedeniyle psikolojik destek almadıklarını belirtirken; 9’u (%28,1) da özel bir çocuğa sahip olmaları nedeniyle psikolojik destek aldıklarını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yok, gitmedik. İhtiyacımız var mı var ama gitmedik. K23

Yok almadım. K12

Evet aldım. Ama etraftaki insanlardan dolayı aldım. Çocuğumdan dolayı değil. Herkes beni suçlayınca ister istemez ben yaptım durumuna dönüyorsun. K5

Alıyorum. Hatta ilaçlarım da var. Depresyon ilacı kullanıyorum devamlı. Böyle olduğu için, sorun çok olduğu için depresyona çok sık giriyorum. K10

Hala alıyorum, hep aldım. İlaçlarla ayaktayım işte. K6

4. ‘Çocuğunuzun zihinsel engelli tanısından dolayı kendinizi hiç suçlu hissettiniz mi?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.9.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9.’da görüldüğü gibi katılımcıların 17’si (%53,1) çocuklarının zihinsel engelli tanısından dolayı kendilerini suçlu hissettiklerini belirtirken; 15’i (%46,8) kendilerini suçlu hissetmediklerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabii ki. Hep ediyorum. Yani ne biliyim, zamanında tedavi ettirseydim. Belki ilk havale geçirdiğinde, tedavisi olsaydı. Belki bugün o da normal bir hayatını yaşayan biri olacaktı. Normal bir evliliğim olsaydı, baba ilgilenen biri olsaydı. Cahillik eskiden zorla verdiler. Çocuk yaşında evlendirdiler. 16 yaşında evlenmişim. K6

Evet hissettim. Emzirme döneminde bir depresyon geçirmiştim. İlaç kullanmışım. O arada doktor kesmeyin bir şey olmaz demişti. Sonradan işte ben mi yaptım, ben mi ettim. Vicdan azabı çekiyorum. K10

Hissettim. Çünkü akraba evliliği yaptık biz. Acaba ondan dolayı mı oldu. Ya dedim bazı şeyleri ben mi fark edemedim. K19

Hiç öyle bir şey düşünmedim. K2

Yok, çünkü elimde olan bir şey değildi. K8

4.10. Araştırmanın onuncu alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin sosyal destek düzeylerini incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 5 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.10.

Ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine ilişkin bulgular (n:32)

Temalar	f	%
Çocuğun zihinsel engelli olduğunu öğrendikten sonra yakın çevreden olumlu destek görme		
Görmedim	17	53,1
Gördüm	15	46,8
Zih. Eng. çocuğa sahip olmak toplum içinde zorluk/kolaylık		
Zorlukları var kolaylıkları yok	18	56,2
Zorluk da yok kolaylık da yok	13	40,6
Bazen kolaylık var	1	3,1
Çocuğun bakımı/eğitimine çekirdek ailede sizden başka destek olabilen kişiler var mı?		
Yok	17	53,1
Var	Baba-kardeş (4) Baba (5) Kardeş (6)	15 46,8
Çocuğun bakımı/eğitimini sağlama diğer ihtiyaçlarını karşılamada yardım eden kişiler var mı?		
Yok	26	81,2
Var	Yardımcı (3) Babaanne (1) Dayı (2)	6 18,7
Çocuğun durumundan dolayı maddi destek alma		
Almıyor	20	62,5
Alıyor	12	37,5
TOPLAM	32	100

1. ‘Çocuğunuzun zihinsel engelli olduğunu öğrendikten sonra yakın çevrenizde bulunan kişilerden olumlu yönde destek gördünüz mü?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10.'da görüldüğü gibi katılımcıların 17'si (%53,1) çocuklarının zihinsel engelli olduğunu öğrendikten sonra yakın çevrelerinden olumlu destek görmediklerini belirtirken; 15'i (%46,8) olumlu yönde destek gördüklerini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hiç görmedik. Daha çok dışladılar. K22

Hayır. Hiçbir zaman. K21

Akraba zaten akrep. Yok görmedik. K25

Vallahi komşularımdan gördüm. Yanımda komşularım vardı. K7

Eşimin ailesinden çok destek gördüm. K11

Yakınlarımdan çok gördüm. K28

2. 'Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmak size toplum içinde ne gibi zorluklara sebep oluyor ya da kolaylık sağlıyor?' sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.10.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.10.'da görüldüğü gibi katılımcıların 18'i (%53,1) zihinsel engelli çocuğa sahip olmalarının toplum içinde zorluklarının var olduğunu, kolaylıklarının olmadığını belirtirken; 13'ü (%46,8) zihinsel engelli çocuğa sahip olmalarının toplum içinde zorluklarının da kolaylıklarının da olmadığını; 1'i (3,1) de sadece bazen kolaylığı olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Kolaylığı yok. Zor. Eğitimde zorluk var, toplum içinde çok. Bilmeyen insanlara durumu açıklamakta zorluk yaşıyorsun. K16

Zorluk var tabi. Bir yere onunla gidemiyorum. Yok, kolaylık da sağlamıyor. K10

Çok zorluklar yaşıyorsun. Her yerde yani. Mesela bir yerde oturuyorsun komşuya anlatmak zorundasın bir ses yapıyor diye, bir yere gitsen otursan herkes ters bakıyor onu anlatmak zorundasın. Yani çok eksiklikleri vardır nasıl anlatsam. Çok zorlukları

var. Onun için kendini soyutluyorsun, kendini kısıtlıyorsun, yani çocuğa hiçbir şey diyemiyorsun çünkü o çocuk bilmiyor. Kolaylık hiç görmedim. K11

Bir zorluğu, kolaylığı yok. K26

Hiçbir kolaylık sağlamadı. Zorluk da sağlamadı. K27

Bazen kolaylığı var. Mesela bazen otobüse bindiğimiz zaman yer veriyorlar. K1

3. ‘Çocuğun bakımı/eğitimine çekirdek ailede sizden başka destek olabilen kişiler var mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10.’da görüldüğü gibi katılımcıların 17’si (%53,1) çocuklarının bakımı/eğitimine çekirdek ailede kendilerinden başka destek olan kişilerin olmadığını belirtirken; 15’i (%46,8) kendinden başka destek olan kişilerin olduğunu; bunlardan 6’sı kardeşin, 5’i babanın, 4’ü de hem kardeş hem babanın destek olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Maalesef yok. K1

Ablaları var, şu an yapıyorlar. Sonrasını bilemiyorum. K8

Babası var, kardeşleri var. Öbürleri de hepsi gidici benle baba kalıcıyız. K21

Ben ve baba. K2

4. ‘Çocuğun bakımı/eğitimi sağlama, diğer ihtiyaçlarını karşılamada yardım eden kişiler var mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10.’da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu olan 26’sı (%81,2) çocuklarının bakımı/eğitimine yardımcı olan kişilerin olmadığını belirtirken; 6’sı (%18,7) destek olan kişilerin olduğunu; bunlardan 3’ü yardımcıların, 2’si çocuğun dayısının, 1’i de babaannenin destek olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Kimse yok. K23

Yok, kim yardım edecek. K25

Evdeki yardımcı. Onun dışında kimse yok. K3

Dayısı çok yardımcı olur. K7

Babaanne ilgileniyor. Bütün şeyi ben ama işim olunca babaanne. K30

5. ‘Çocuğunuzun zihinsel engelli olmasından dolayı maddi destek aldınız mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10.’da görüldüğü gibi katılımcıların 20’si (%62,5) çocuklarının zihinsel engelli olmasından dolayı maddi destek almadığını belirtirken; 12’i (%37,5) bu sebeple maddi destek aldığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hiç almadık. K2

Engelli maaşı var. 3 aydan 3 aya olan bir maaşı var. K12

Bakım parası alıyorum. K17

Yeni başladım almaya. Bir seneyi geçti herhâlde. Özürlü maaşı değil de evde anne bakım parası alıyorum. K21

4.11. Araştırmanın on birinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin evlilik uyumlarına’ ilişkin bulgular

Bu başlık altında, ebeveynlerin evlilik uyumlarını incelemek amacıyla EK – 1’de yer alan görüşme formunda belirtilen 5 tane soru sorulmuştur. Bu sorular ve bu sorulara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.11.

Ebeveynlerin evlilik uyumlarına ilişkin bulgular (n:32)

Temalar	f	%
Özel durumu olan bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşanması		

Yaşadık	18	56,2
Yaşamadık	14	43,7
Çocuğun ihtiyaçları ile ilgili aile bireylerinin ayrı ayrı sahip olduğu sorumluluklar		
Yok	18	56,2
Var	14	43,7
Çocuğunuzla ilgili karşılaştığınız problemleri çözmede tüm aile bireylerinin katkıda bulunması		
Evet	16	50
Hayır	16	50
Çocuğun bakımı/eğitimi ile ilgilenirken aileniz ya da eşinize karşı diğer sorumlulukları yerine getirmede sıkıntı yaşama		
Yaşıyorum	18	56,2
Yaşamıyorum	14	43,7
Özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olmanın aile yaşamınıza sınır getirmesi		
Getiriyor	16	50
Getirmiyor	16	50
TOPLAM	32	100

1. **‘Özel durumu olan bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşadınız mı?’** sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.’de görüldüğü gibi katılımcıların 18’i (%56,2) zihinsel engelli bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşadığını belirtirken; 14’ü (%43,7) bu konuda aile içi sorunlar yaşamadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Yani yaşadım. Onu anlatmak çok zor. K11

Yaşıyoruz tabii ki. Çünkü ben sinirli, asabi oluyorum. Eşime diyorum ilgilenmiyorsun. Evin içinde gerginlik oluyor. K20

Tabii ki ister istemez yaşıyorsun. Kendi yapacağımız bütün iş geri kalıyor. Zamanında olmuyor işler. K23

Yok yaşamadık. K14

2. ‘Çocuğunuzun ihtiyaçları ile ilgili aile bireylerinin ayrı ayrı sahip olduğu sorumluluklar var mı?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.’de görüldüğü gibi katılımcıların 18’i (%56,2) çocuklarının ihtiyaçları ile ilgili aile bireylerinin ayrı ayrı sahip olduğu sorumluluklar olmadığını belirtirken; 14’ü (%43,7) de aile bireylerinin bu konuda ayrı ayrı sorumlulukları olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Hepsiyle ben ilgileniyorum. K8

Daha çok ben ilgileniyorum. K1

Ben tekim. K18

Var. Mesela babayla ikimiz sürekli Ç21’in altını yıkarız. Yani hangimiz yetiştiysek. Kızıma desem yemeğini yedir diye, yedirir. İlkokula giden oğluma bile desem yedirir. Yine yardımcı oluyoruz birbirimize. Bana hep yardım ederler. K21

Var. Banyosu, tıraşı, tırnak bakımı falan o kısmı baba. Giyim, kuşam ben. Yemek işi anne. K24

Var tabii ki. K16

3. ‘Çocuğunuzla ilgili karşılaştığınız problemleri çözmede tüm aile bireylerinin katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.’de görüldüğü gibi katılımcıların yarısı, 16’sı (%50) çocuklarının problemlerini çözmede tüm aile bireylerinin katkıda bulunduğunu belirtirken; diğer yarısı 16’sı (%50) da katkıda bulunmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Problem oldu mu babayı ararım, şey yapar öyle. Beraber çözmeye çalışırız. Küçük şeyleri ben yaparım da büyük oldu mu babayı ararım. K13

Tabii tabii fazlasıyla yani. Baba da bende aynı şeyleri yaparız. K2

Biz aile olarak evet. Başkalarından da bir şey beklemeyiz zaten. K25

Genelde ben çözmeye çalışıyorum. K10

Düşünmüyorum. Tek başımayım. K12

Valla eşime diyorum oğlun böyle yapıyor diye. Beni dinlemiyor diye kestirip atıyor. Ben hallediyorum. K20

4. ‘Çocuğunuzun bakımı/eğitimi ile ilgilenirken eşinize/ailenize karşı olan diğer sorumluluklarınızı yerine getirmeye çalışma arasında sıkıntı yaşıyor musunuz?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.’de görüldüğü gibi katılımcıların 18’i (%56,2) çocuklarının bakımı/eğitimi ile ilgilenirken eşine/ailenine karşı olan diğer sorumluluklarını yerine getirmede sıkıntı yaşadığını belirtirken; 14’ü (%43,7) sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Her çocuklarımla sıkıntı yaşıyorum. Mesela bazen öteki kızım diyor; buna çok yüz veriyorsun. Çok şımartıyorsun. Aslında her şeye akli eriyor gibilerinden. Ondan sonra oğlum mesela ona bağırdığı zaman ‘oğlum bağırma. Biliyorsun ki o özel bir insan.’ Ondan sonra “e üf bıktım işte özelden mözelden, o da adam olsun işte biraz akıllı olsun” falan filan gibi şeylerden, öyle şeylerden. K6

Tabii yaşıyorum. Yaşamaz mıyız? Mesela ben diyorum ki, Ç21 olmasaydı diğer anneler gibi kalksam erkenden, bir kahvaltı sofrası hazırlasam, ama ben önce kalkıyorum. Ç21’i banyoya sokuyorum, önce Ç21 temizleniyor, giydiriliyor. E ondan sonra zaten şeyin düşüyor artık, ne bilim güzel bir kahvaltı hazırlayacaksan o yok oluyor. Ondan sonra ya alıp dışarı çıkacaksak o yok zaten. Yani atıyorum bir yere gideceksen, birini kahvaltıya çağıracaksan o yok. Yok yani. Zorluklar çok yani.

E tabii ki yaşıyorsun. Eşinde olsa bir yerde oturup kahve içmek, sohbet etmek her zaman kısıtlı tabii. K11

Hayır. Ç3 evde normal bir birey. Biz Ç3’ü öyle görüyoruz. K3

Yok. Yaşamıyorum. K27

Yok. Hepsine Allah 'ın izniyle yetişiyorum. K14

5. ‘Özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olmak aile yaşamınıza sınır getiriyor mu?’ sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11.’de görüldüğü gibi katılımcıların yarısı, 16’sı (%50) zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmanın aile yaşamlarına sınır getirdiğini belirtirken; diğer yarısı 16’sı (%50) da sınır getirmediğini belirtmiştir. Bu katılımcılara ilişkin bulgular:

Tabi ki getiriyor. Bir seyahat edemiyorsun istediğin zaman. Elbette etkiliyor. K16

Mesela bir yere gideceksin. Ç25’den dolayı gidemiyorsun. Herkes her şeye hoşgörülü olmadığı için herkese de yüklenemiyorsun. Yani sınır getiriyor. K25

Getiriyor. Getirmiyor diyemem. Çanakkale’de dostumuz var gitsem oraya birkaç gün kalsam. Ama Ç31’le gittiğim yerde rahatsızlık veririm diye gitmekten vazgeçiyorum. K31

Hayır sınırlamıyor. Biz artık onunla yaşamaya alışmışız sınırlamıyor bizi. K15

Yok, hayır hiç. Ç5’i biz öyle bir çocuk olarak görmüyoruz, normal yani. K5

Yok, sınırlılıklarımız yok. Ç24 ile her yere gidip, her şeyi yapabiliriz. K24

BÖLÜM V

4. SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmada öncelikle zihinsel yetersizlik ve zihinsel engelli, zihinsel engelli birey ailesi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Araştırmanın uygulama aşamasında ise 2018 yılında araştırmacının çalıştığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim görmekte olan zihinsel engelli öğrencilerin, çalışmaya katılmayı kabul eden 32 ebeveyni ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmede, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan: ailelerin sosyal-ekonomik ve demografik durumunu incelemek amacıyla oluşturulan form; ebeveynlerin çocuklarına zihinsel engelli tanı konması ile günümüze kadar olan süreçte çocuklarının eğitimleri konusundaki görüşleri tespit etmek amacıyla oluşturulan görüşme soruları kullanılmıştır.

Araştırmada; ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanı ile ilgili farkındalıkları, ebeveynlerin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimleri, ebeveynlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri, kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri, eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine katkısı, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşünceleri, ebeveynlerin yaşam kalitesi, ebeveynlerin psikolojik yönden kendilerini nasıl tanımladıkları, ebeveynlerin sosyal destek düzeyleri, ebeveynlerinin evlilik uyumları ile ilgili düşünceleri ele alınmıştır.

Araştırmacının aynı zamanda uygulayıcı olduğu durum çalışması olarak desenlenen bu araştırma; durum çalışması aşamalarına uygun şekilde planlanarak, uygulanmıştır.

Bu bölümünde; çalışmanın amaç ve alt amaçlarından elde edilen bulgular doğrultusunda varılan sonuçlar verilmiştir. Bu sonuçlar ilgili literatüre göre tartışılmış ve son olarak araştırmanın sonuçlarına göre önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Araştırmanın birinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıklarına’ ilişkin sonuçlar

Araştırma sonucunda, araştırmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunun çocuklarındaki farklılığı ilk olarak çocuklarının konuşma ve yürümelerinde gecikme olduktan sonra fark ettikleri; bir kısmının bebeklik döneminde çocuklarının rahatsızlanmaları sonrası doktora götördüklerinde öğrendikleri; diğer katılımcıların ise çocuklarında ki durumu ilk olarak komşusu, akrabası, müşterisi gibi diğer kişiler tarafından fark edildiği görülmüştür. Çalışmanın bu sonucu Hutton ve Caron (2005), Bıçak (2009), Chamak, Bonniau, Oudaya ve Ehrenberg (2011), Arslan (2011) çalışmalarının sonuçlarına benzerlik göstermektedir. Bazı katılımcılar, ‘yaşı daha küçük’, ‘erkek çocuk geç konuşur’, şeklindeki açıklamalar ile doktora gitmelerine karşı çıkan aile üyelerinin, çocuklarını doktora götürme kararlarını etkilediklerini ifade etmişler. Çalışmanın bu bulgusu Zwaigenbaum (2001), Özay (2004), Özsan (2004), Tway, Connolly, Novak (2007), Wiggins, Bakeman, Adamson, Robins (2007), Bıçak (2009), Selimoğlu, Özdemir, Töret, Özkubat (2013) çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Ebeveynlerin çoğunun çocuklarındaki farklılığı kendilerinin fark ettiği; çocuklarındaki farklılığı okul öncesi dönemde fark ettiği; çoğunun çocuklarına Tıp Fakültelerinde teşhis konulduğu görülmüştür. Çalışma verilerine baktığımızda katılımcıların çocuklarına en yoğun 4-6 yaş aralığında zihinsel engelli teşhisi konulduğu; 0-1 yaş aralığının da teşhis yaşını takip ettiği görülmektedir. Katılımcılara çocuklarının zihinsel engelli olduğu söylendiğinde, katılımcıların çoğunun ilk tepki olarak üzüldükleri ve yıkıldıkları; diğer ebeveynlerden de sakin karşılayan; şok - şaşkınlık yaşayan ve tepkisiz kalanların olduğu da görülmüştür. Ebeveynlerin büyük kısmının çocuklarına zihinsel engelli tanısı konulmadan önce bu konuda bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin teşhisi öğrendikten sonra bu konuda bilgi artırmak için bir kısmının hiçbir şey yapmadığı; bir kısmının doktor ve hastanelerden destek aldığı; bir kısmının da okul

ve rehabilitasyon merkezlerinden destek aldığı görülmüştür. Ebeveynlerin, çocuklarına konulan teşhis hakkında şimdiki düşüncelerine baktığımızda ebeveynlerin çoğunluğunun bir kısmı bu konuda ellerinden geleni yapmaya çalıştığını; bir kısmı da çocuklarının şu anda daha iyi olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Elde edilen bulgular Atay (2007), Toprak (2018), Quine ve Phal (1986), ‘un yaptığı çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

5.1.2. Araştırmanın ikinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının engel durumlarıyla ilgili yaşam deneyimlerine’ ilişkin sonuçlar

Araştırmanın sonucunda zihinsel engelli bireylerin bakımında genellikle birinci derecede annelerin sorumlu olduğu; ebeveynlerin yarısının zihinsel engelli çocuklarıyla bir günü güzel geçirdikleri gözlenirken kalan yarısının büyük çoğunluğunun çocuklarıyla bir günü çok zor geçirdikleri görülmüştür. Ebeveynlerin yarısının zihinsel engelli çocuğuna olan anne/babalığı ile diğer çocuklarına olan anne/babalığı arasında fark olmadığı; diğer yarısının zihinsel engelli çocuğuna olan anne/babalığı ile diğer çocuklarına olan anne/babalığı arasında fark olduğu bu sebeple zihinsel engelli çocukla daha fazla ilgilenildiği için diğer çocuğa yeterli zaman ayrılamadığı görülmektedir. Ebeveynlerin çoğunluğu zihinsel engelli bir bireyin ebeveyni olmanın en çok sabır gerektirdiğini; diğer ebeveynlerin de çok sorumluluk, çok fedakârlık, çocuğa bakıcılık ve çok şey gerektirdiğini ifade ettiği görülmektedir. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin çoğunluğu oluşturduğu ebeveynlerin, yaklaşık yarısının çocuklarının zihinsel engelli olmasından dolayı problem yaşamadığı; ebeveynlerin çoğunluğu ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinden oluşan diğer yarisına yakınının problem yaşadığı görülmüştür. Ebeveynlerin çoğunluğunun zihinsel engelli çocuklarıyla ilgili güçlük çektikleri olaylarla karşılaştıklarında çocuklarına iyilikle, güzellikle konuştukları ve açıklama yaptıkları görülürken; bir kısmının çocuklarına sinirlendikleri ve kızdıkları; çok azının da çocuklarına vurduğu görülmüştür. Ebeveynlerin çoğu diğer ebeveynlere “sabırlı olmaları gerektiği” mesajını verirken; bir kısmı “sağlıklı çocuk ailelerine; çok şanslı olduklarını ve çocuklarının kıymetini

bilmeleri gerektiğini bazıları “Allah’ın verdiği bir hediye olarak görmeleri”ni; bazıları da “evlat evlattır” şeklinde mesaj vermişlerdir. Elde edilen bulgular Rispler-Chaim, (2007); Piroğlu-Akçakmak, (2014) ‘ın yaptığı çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

5.1.3. Araştırmanın üçüncü alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentilerine’ ilişkin sonuçlar

Zihinsel engelli bireylerin ÖERM’den aldıkları eğitim süresine baktığımızda büyük kısmının 11 yıl ve üzeri bir zamandır eğitim aldığı görülmektedir. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu zihinsel engelli çocuklarının ÖERM’den aldığı eğitimin çocuklarına faydaları olduğunu; fakat çocuklarının ÖERM’den aldığı eğitimin süresinin yetersiz olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarına ÖERM’nde uygun eğitim programı hazırlanması konusunda ebeveynlerin yarısı ÖERM’de çocuklarına uygun eğitim programı hazırlandığını; diğer ebeveynlerin çoğunun bu konuda bir şey düşünmediği, bilgisi olmadığını belirttiği görülmüştür. Ebeveynlerin yarısından fazlası ÖERM’de çocuklarının eğitim sürecinde görev alan personelin yeterli olduğunu; kalan kısmının da bu konuda bir şey düşünmediği, bilgisi olmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin çoğu çocuklarının ÖERM’de sorun yaşamadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin çoğunun ÖERM’de çocuklarının eğitiminde kullanılan destek eğitim programını bilmedikleri görülmüştür. ZEDEP hakkındaki düşünceleri konusunda ebeveynlerin çoğunun bu konuda bilgisinin olmadığı; çok az kısmının da çocuğun ihtiyaçlarına yönelik yapıldığını ifade ettiği ve ebeveynlerin tamamının ZEDEP’in içeriğini bilmediği görülmüştür.

5.1.4. Araştırmanın dördüncü alt amacı olan ‘Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda kaynaştırma eğitimi gören 8 çocuğun ebeveynlerinin yarısı kaynaştırma eğitiminde çocuklarına uygun eğitim programı

hazırladığını; diğer yarısının da uygun program hazırlanmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin bir kısmının çocuklarının aldığı kaynaştırma eğitimin faydaları olduğunu; bir kısmının da faydası olmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin yarısı çocuklarının kaynaştırma eğitim sürecinde görev alan eğitim personelinin yeterli olduğunu; diğerleri de bilgisi olmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin çoğu kaynaştırmada çocuklarının sorun yaşadığını belirtmiştir. Ebeveynler kaynaştırma uygulamasının verimli olması için, öğretmenin zihinsel engelli öğrencinin özel bir çocuk olduğunu kabul etmesi; öğretmenlerin zihinsel engelli öğrenciyle daha fazla ilgilenmesi; kaynaştırma sınıfında zihinsel engelli öğrenciye özel eğitim verilmesi; zihinsel engelli öğrenciye özel program hazırlanması; öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencinin eğitimi konusunda yeterli olması gerektiğini belirtmiştir. Elde edilen bulgular Taşdemir (2016), Uysal (2004), Öztürk (2006), Güzel (2014), Sucuoğlu (2004), Özdemir (2012), Pınar (2010), Rinlaben-Prince (1981), Lairve-Cook (1979), Hersh-Walker (1983), Sucuoğlu ve Kargın (2006), Orel, Zerey ve Töret, (2004), Batu, Kırcaali-İftar ve Uzuner (2004), Gözün ve Yıkılmış (2004), Cankaya (2010), Orhan (2010), Demir ve Açar (2011), Melekoğlu, (2013) yaptığı çalışma sonuçlarına benzerlik göstermektedir.

5.1.5. Araştırmanın beşinci alt amacı olan ‘Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan eğitim uygulama ve iş eğitim merkezine devam eden bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentilerine’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda EUOİEM’de eğitim gören 3 çocuktan 2’si 1 yıldır, 1’i 2 yıldır EUOİEM’ de eğitim almaktadır.

Ebeveynlerden 2’si çocuklarına EUOİEM’de uygun eğitim programı hazırlanmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin 2’ si çocuklarının aldığı eğitimden fayda göremediğini ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin 1’inin EUOİEM’de çocuklarının eğitim sürecinde görev alan personelin yeterli olduğunu; 1’i bu konuda bir şey düşünmediğini, bilgisi olmadığını; 1’i de bazısının yeterli bazısının da yetersiz olduğunu ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin 2’sinin EUOİEM’de çocuklarının bazen sorun yaşadığını; 1’inin de çocuğunun sorun yaşamadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin hepsinin çocuklarının meslek

edinmesinin desteklediği görülmüştür. Destekledikleri alan olarak ise katılımcılardan 1'i çocuğu hangi alanda başarılı olursa onu destekleyeceğini; 1'i kolay yapabileceğini düşündüğü hizmet sektöründe desteklediğini; 1'i de çocuğu için uygun alanı bilemediğini ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin mesleki eğitim aldıktan sonra çocuklarının başarısı konusundaki düşüncelerine bakıldığında; 1'inin zihinsel engelli çocuğunun mesleki eğitim aldıktan sonra disiplinli olursa başarılı olacağını; 1'inin alıştıktan sonra mesleğini severek yapacağını düşündüğünü; 1'inin de bu konuda pek araştırma yapmadığını ifade ettiği görülmüştür.

5.1.6. Araştırmanın altıncı alt amacı olan 'Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine katkısına' ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin çoğunun çocuklarının eğitimi için yeterli zaman ayırmadığı; çocuklarının kazanması hedeflenen amaçlarına yönelik çalışma yapmadığı; ebeveynlerin yarısının evlerinde, çocuğunun ihtiyaçlarına yönelik materyal olmadığı görülmüştür. Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin büyük çoğunluğunun Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını bilmediği; ebeveynlerin tamamının BEP'e uygun çalışma yapmadığını görülmüştür. Atay (2007), Fish (2008), Channabasavanna (1985), Şahin (2017), Öztürk ve Eratay (2010), Taşdemir (2016), Zan ve Özgür (2004) de bu bulgulara benzer sonuçlara ulaşmıştır.

5.1.7. Araştırmanın yedinci alt amacı olan 'Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının günlük yaşamdaki rollerine dair beklenti ve düşüncelerine' ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda zihinsel engelli çocuğun geleceği ile ilgili beklentileri konusunda ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının bir meslek ya da iş sahibi olabildiğini; bir kısmı çocuğunun kendi kendine yetebilmesi/bağımsız yaşayabilmesini; bir kısmı zihinsel engelli çocuğunun daha iyi olabildiğini beklediğini ifade ederken bir kısmının da bir beklentisinin olmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin büyük çoğunluğunun gelecekte çocuklarını nelerin beklediğine dair korkularının olduğu; kendileri olmadığında çocuklarının ne yapacakları konusunda

kaygılandığı görülmektedir. Araştırma verilerine baktığımızda zihinsel engelli çocuğa karşı toplumun bakış açısı ve tutumları konusunda ebeveynlerin bir kısmı toplumun çocuklarına karşı üzücü ve kaba tutum sergilediğini; bir kısmı da toplumun çocuklarına karşı iyi ve güzel tutum sergilediğini ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu Zihinsel engellilik konusunda toplumun bilinçli olmadığını; zihinsel engelli bireylerin toplumumuzda dışlandığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin çoğunun, devletin zihinsel engelli bireylere sağladığı hakları yeterli bulmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Ebeveynler genel olarak, çocuklarının temiz bir şekilde bakımı, giyimi, ihtiyaçlarına yönelik etkinliklere katılabilme ve yeterli eğitimi alabilmesi için yeterli maddi desteğin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin neredeyse tamamının çocuklarının rehabilitasyon merkezlerinden alabildiği bireysel ve grup eğitiminin süresinin yeterli olmadığı, artırılması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Ebeveynlerin bir kısmı kendilerine sağlanan haklar konusunda bilgilerinin olmamasını ifade ederken; bir kısmı da çocuklara sağlanan haklardan yararlanmak üzere gittikleri kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin kendilerini haklardan yararlandırmak istememesi; yanlış ya da eksik bilgi verme gibi durumlarla karşılaştıklarını ve engelli çocuğuna yönelik haklardan yararlanamadıklarını belirtmektedir. Ayrıca kendilerine bağımlı ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuğu olan annelerin çoğu, özel günlerde ya da yılda birkaç defa tatil yapabilmek, dinlenebilmek için güvenerek emanet edebilecekleri kimseleri olmadığı için bu konuda bir merkez kurulmasına ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin büyük çoğunluğunun, zihinsel engelli bireylerin sosyalleşmeleri için yapılan faaliyetlerin yeterli olmadığını ifade ettikleri gözlenmiştir. Bu konuda ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının ilgi, ihtiyaçlarına yönelik faaliyetlerin arttırılması gerektiğini, çocuklarının kendilerini ait hissedebilecekleri, bağımsız olarak, dışlanmadan hareket edebildikleri sosyal faaliyetlerin ve merkezlerin oluşturulması gerektiğini ifade ederken; ağır düzeyde zihinsel yetersiz çocuğu olan velilerin bazısı da çocuklarının zaten bu alanlardan yararlanamayacağı için üzüntü duyduğunu ifade ettiği görülmüştür. Altuğ ve diğerleri (2006), Erdoğanoğlu ve arkadaşları (2007), Güllüpınar (2013), İkizoğlu (2005), Özbesler (2008), Piroğlu-Akçakmak, (2014),

Yavuz, F. (2016), İnan Budak (2017) yaptığı çalışmalarda benzer bulgulara ulaşmışlardır.

5.1.8. Araştırmanın sekizinci alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam kalitesine’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin yarısından fazlasının zihinsel engelli çocuklarından dolayı olmasını istedikleri düzeyde özel hayatlarının olmadığını hissettiği görülmüştür. Ebeveynlerin yarısından fazlasının özel bir çocuğa sahip olmalarının sosyal etkinliklere katılımlarını etkilemediği görülmektedir. Ebeveynlerin çoğunun çocuklarından dolayı günlük işlerini organize etmede sorun yaşamadığı görülmüştür. Ebeveynlerin çoğu çocuklarının zihinsel engelli olmasının aile üyelerinin yaşamında çeşitli değişikliklere yol açtığını ifade ettiği görülmüştür. Akarsu (2014), Erdoğanoğlu ve arkadaşlarının (2007), Güllüpinar (2013), İnan Budak (2017), Smith-Bird ve Turnbull, (2005), Singer ve arkadaşları (1998), Toprak (2018), Yavuz (2016) buradaki bulgulara benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

5.1.9. Araştırmanın dokuzuncu alt amacı olan ‘Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin kendilerini psikolojik yönden nasıl tanımladıklarına’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin çoğunun zihinsel engelli çocuğunun ebeveyni olmanın güzel bir şey olduğunu ifade ettikleri gözlenirken; çoğunun da zihinsel engelli çocuğunun ebeveyni olmanın hem güzel hem de zor ve üzücü olduğunu ifade ettikleri gözlenmiştir. Ebeveynlerin yarısı çocuklarına harcadıkları zaman nedeniyle kendilerine yeterince zaman ayıramadığını; diğer yarısı da kendilerine yeterince zaman ayırabildiklerini ifade ettiği görülmektedir. Ebeveynlerin çoğu özel bir çocuğa sahip olmaları nedeniyle psikolojik destek almadığını, bunlardan bir kısmının destek almadıklarını fakat ihtiyaçları olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Psikolojik destek alanların da bazıları ilaçlarla ayakta durduğunu; bazıları zihinsel engelli çocuğu ile ilgili çok sorun yaşadığından dolayı; bazıları zihinsel engelli çocuğundan dolayı değil, etrafındaki insanların kendisini suçlamasından dolayı gibi sebeplerle psikolojik destek aldıkları görülmüştür.

Ebeveynlerin yarısından fazlası çocuğunu zamanında doktora götürmeme; çocuğundaki farklılıkları fark edememe; emzirme döneminde depresyon ilacı kullanma; doğumu steril olmayan ortamda, kendi kendine yapma; akraba evliliği yapma; hastalıkta taşıyıcı olduğu için önlem almama; ailesinde rahatsızlanan olduğu için eşinin ailesinin kendisi yüzünden olduğunu düşündürmesi; cahillikten dolayı yeterince ilgilenmeme gibi sebeplerden çocuklarının zihinsel engelli tanısından dolayı kendilerini suçlu hissettiğini; ifade ettiği görülmektedir. Yıldırım ve arkadaşları (2005), Demir ve arkadaşları (2008), Yıldırım ve arkadaşları (2012) , Demirhan (2014), Nagarkar, Sharma, Tandon ve Goutam (2014), Piroğlu-Akçakmak (2014), Metin-Karaaslan (2015), Yavuz (2016) benzer sonuçlara ulaşmıştır.

5.1.10. Araştırmanın onuncu alt amacı olan ‘zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sosyal destek düzeylerine’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuklarının zihinsel engelli olduğunu öğrendikten sonra yakın çevrelerinden destek görmedikleri görülmektedir. Ebeveynlerin yarısından fazlasının zihinsel engelli çocuğa sahip olmalarının toplum içinde zorluklarının olduğu, kolaylıklarının olmadığını ifade ettiği gözlenirken; bir kısmının da zorluklarının da kolaylıklarının da olmadığını ifade ettiği görülmektedir. Ebeveynlerin yarısından fazlası çocuklarının bakımı/egitimine çekirdek ailelerinde kendilerinden başka destek olan kişilerin olmadığını ifade ederken; diğer katılımcıların da kendinden başka bazısının diğer çocuğunun, bazısının eşinin, bazısının da hem diğer çocuğun hem de eşinin destek olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu çekirdek aile dışındaki aile üyelerinden çocuklarının bakımı/egitimine yardımcı olan kişilerin olmadığını ifade ederken; 3’ü yardımcıların, 3’ü de akrabalarının destek olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Çocuklarının zihinsel engelli olmasından dolayı maddi destek alma konusunda ebeveynlerin çoğunun maddi destek alamadığı ve bu durumdan sıkıntı duydukları görülmüştür. Altuğ ve diğerleri (2006), Ceran 2018, Demirhan (2014), Ersoy ve Çürük (2009), Güllüpınar (2013), Karaçengel (2007), Kaya(2010), Sivrikaya ve arkadaşları (2013), Taşdemir (2016), Toprak (2018), Yavuz (2016) buradaki bulgulara benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Ayrıca alan yazında özellikle zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere yönelik sosyal desteğin oldukça etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Çan Aslan, 2010; Çürük, 2008; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Karadağ, 2009; Lüle, 2008; Margalit, Leyers, Ankonina ve Avraham, 1991; McCubbin, 1989; Mitchell ve Trickett, 1980; Nachshen, Garcin, ve Minnes, 2005; Şardağ, 2010; Sencar,2007).

5.1.11. Araştırmanın on birinci alt amacı olan ‘Hafif, orta, ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin evlilik uyumlarına’ ilişkin sonuçlar

Araştırma verilerine baktığımızda ebeveynlerin yarısından fazlasının zihinsel engelli bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşadığını(babanın çocuğu kabullenmemesi; babanın çözüm odaklı yaklaşmaması; babanın mutsuz olması; babanın çocuğu dövmesi; kardeşlerin ders çalışmaması; babanın çocukla ilgilenmemesi sonucu ailede gerginlik; aile büyüklerinin zihinsel engelli çocuğu deli olarak görmesi; zihinsel engelli çocuğun eğitime, doktoruna harcanan paranın, emeğin boşa sayıldığını, ilgilenilmemesi, para harcanmaması gerektiği baskısı gibi) ifade ettikleri gözlenmiştir. Ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuklarının ihtiyaçları ile ilgili aile bireylerinin ayrı ayrı sahip olduğu sorumluluklar olmadığını sadece kendilerinin ilgilendiklerini ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin yarısı çocuklarının problemlerini çözmede tüm aile bireylerinin katkıda bulunduğunu belirtirken; diğer yarısı da katkıda bulunmadığını ifade ettiği görülmüştür. Ebeveynlerin yarısından fazlasının çocuklarının bakımı/eğitimi ile ilgilenirken eşine/ailesine karşı olan diğer sorumluluklarını yerine getirmede sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Ebeveynlerin yarısının zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmanın aile yaşamlarına sınır getirdiğini; diğer yarısının da aile yaşamlarına sınır getirmediğini ifade ettiği görülmüştür. Ceran (2018), Fakirullahoğlu (2013), İnce ve Tüfekçi (2015), Goutam (2014), Nagarkar, Sharma, Tandon, , Akarsu (2014), Karaçengel (2007), Piroğlu-Akçakmak (2014), Sivrikaya ve arkadaşlarının (2013) benzer sonuçlara ulaşmıştır.

5.2. Öneriler

5.2.1. İlgili Kurum ve Kişilere Yönelik Öneriler:

Zihinsel engelli bireylerin erken teşhis edilmesinde özellikle annelerin doğum öncesi dönemde zihinsel engellilik konusunda bilinçlendirilmesi için bu konuda çalışmalar yapılması önerilebilir.

Ailelerin engelli çocukla ilgili sorunlarının ve sorumluklarının eşit olarak dağıtılması konusunda tüm aile üyelerini kapsayacak şekilde danışmanlık hizmeti verilmesi önerilebilir.

Öğrencilerin devam ettiği rehabilitasyon merkezi, rehberlik araştırma merkezi ve diğer devam ettiği okullar tarafından öncelikle BEP hakkında ailelerin bilgilendirmesi için eğitimler verilmesi; ailelerin BEP sürecine aktif katılımı için gerekli çalışmaların düzenlenmesi ve bu çalışmanın zorunlu olarak yapılması önerilebilir.

Öğrencilerin devam ettiği rehabilitasyon merkezi, rehberlik araştırma merkezi ve diğer devam ettiği okullar tarafından zihinsel engelli bireylerin eğitim gördüğü “Zihinsel Engelliler Destek Eğitim Programı” hakkında ailelerin bilgilendirilmesine yönelik eğitimler önerilir.

Engelli çocuk sahibi ailelerin eğitim alabilecekleri, ihtiyaç duydukları her durumda danışabilecekleri muhtarlıklar gibi her ailenin evine yakın olacak şekilde birimler oluşturulabilir.

Zihinsel engelli çocuğa teşhis konulduktan hemen sonra ebeveynlerin çocuğun engeli ile ilgili ve neler yapılabileceği konularında bilgilendirilmelerini sağlayacak bir eğitim/sertifika programı oluşturularak; bu programın ailenin tüm bireyelerine verilmesi önerilebilir.

Toplumun engellilere karşı duyarlılığın artması için gerekli çalışma ve uygulamaların yapılması önerilir.

Zihinsel engelli çocuğu olan anneler psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle engelli çocuğu olan annelerin ruhsal durumunun

yakından izlenmesi, duygusal paylaşımlarının sağlanması ve gerektiğinde psikolojik destek sağlanması için psikolojik destek programları oluşturulması önerilebilir.

Zihinsel engelli bireylerin sahip olduğu haklardan yararlanabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarındaki çalışanların yeterince bilgilendirilmesi; engelli ailelerine karşı anlayışlı davranmaları ve aileler ile iletişim konusunda eğitim verilmesi önerilir.

Zihinsel engelli bireylerin sosyalleşmeleri için etkinliklerin artırılması ve çeşitlendirilmesi önerilebilir.

Kaynaştırma öğrencilerinin eğitiminden sorumlu kişi ve kurumların, çocuklarının eğitimi konusunda ebeveynleri daha fazla bilgilendirmeleri önerilir.

Kaynaştırma öğrencisinin bulunduğu sınıflara verilen özel eğitim desteği daha işlevsel hale getirilmesi önerilebilir.

5.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler:

İstanbul ilindeki bir rehabilitasyon merkezine giden zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin görüşlerini inceleyen bu çalışmaya ek olarak İstanbul'da bulunan diğer kurumlar ve Türkiye'nin diğer illerinde de durumları incelemek amacı ile çalışmalar yapılabilir.

Zihinsel engelli olan çocuğa sahip ebeveynlerden başka kardeşlerin, zihinsel engelli kardeşlerinin eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini inceleyen çalışmalar yapılabilir.

Farklı engel grubundaki çocuklara sahip olan ailelerin çocuklarının eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini inceleyen çalışmalar yapılabilir.

Zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin bu bireylerin eğitim süreçleri konusundaki görüşlerini inceleyen çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ainworth, P. B. & Pamela, C. (2004). Understanding Mental Retardation. University Press of Mississippi.
- AAMR,(2002).Mental Retardation: Definition, Classification, and Systems of Supports. Washington DC: AAMR.
- American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic criteria for 299.80 Asperger's Disorder (AD). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (4th ed., text revision (DSM-IV-TR) bas.). ISBN0-89042-025-4. (Erişim Tarihi: 17.09.2013).
- Akalın, S. (2017). Zihin Yetersizliği: Tanım, Sınıflama, Yaygınlık ve Nedenler. İ.H. Diken, H. Bakkaloğlu (Ed.) *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akarsu, Ö. (2014). *Zihinsel Yetersiz Çocukların Aile Yükü, Öz Bakım Becerileri, Annelerinin Yaşam Doyumu ve Etkileyen Faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Akıntürk, T. ve Karaman, D.A. (2004). Türk Medeni Hukuk. *Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*. İstanbul: Baskı Beta.
- Akkök, F. (1982). Özürlü Çocukların Aileleriyle Psikolojik Danışma ve Rehberlik Çalışmaları. *Ulusal Psikoloji Kong. Psikoloji Dergisi*, 4,6, 3-5.
- Akpınar, B. (2011). Biliş ve Üstbiliş Metabiliş Kavramlarının Zihin Felsefesi Açısından Analizi. *Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6, 353-365.
- Aksoy, F. (2018). Özel Eğitim. V. Aksoy (Ed.) *Özel Gereksinimli Bireylere Sunulan Hizmetler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altuğ, Ö., Özkahraman S., ve Çallı F. (2006). Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yasadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(9), 69-78.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Aral, N. (2011). Okul Öncesi Eğitiminde Kaynaştırma. İstanbul: Morpa Kültür.
- Ardıç, A. (2013). *Otistik Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların Ailelerine Yönelik Bir Psiko-Eğitsel Grup Programının Ebeveynlerinin Bazı Psikolojik Değişkenleri Üzerindeki Etkisi*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Atay, M. (2007). *İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Temel İlkeler*. İstanbul: Özgür.
- Ayata, R. (2016). *Zihinsel Engelli Bireylerin Meslek Edindirilmesinde Ailelerin Tutumlarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Ayyıldız, T., Şener, D. K., Kulakçı, H., ve Veren, F. (2013). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Baş Etme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Batu, S. (2000a). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Batu, S. (2000). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 35-45.
- Batu, S. ve Kırcaali-İftar, Gönül. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök.
- Batu, S. (2007). İlköğretimde Kaynaştırma. S. Eripek (Ed.) *Sık Rastlanan Yetersizlikleri Olan Öğrenciler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Baykoç, N. (2015). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Bıçak, N. (2009). *Otizimli Çocukların Annelerinin Yaşadıklarının Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Bıyıklı, L. (1989). Özürlü Çocuk, Toplum ve Aile. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(2) 633-641.
- Bıyıklı, L. (1997). Özel Eğitim Gereksinimi Duyan Çocuklar. *Milli Eğitim Sanat-Kültür Dergisi*. 136, 31-32.
- Bilir, Ş. (1986). Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. Ş. Bilir (Ed.) *Özürlü Çocukların Erken Tanısı ve Eğitimi*. Ankara: Ayyıldız.
- Bos, C. S. & Vaughn, S. (2002). *Strategies for Teaching Students with Learning and Behavior Problems*. (5th Ed.) Boston: Allyn & Bacon.
- Bozdoğan, İ.B. (2011). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Yalnızlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A. (2018). Özel Eğitimde Aile Eğitimi. A. Cavkaytar (Ed.) *Toplum ve Aile*. Ankara: Ayrıntı.
- Ceran, A. (2018). *Görme ve Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Algıları ve Beklentileri (Ankara İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Channabasavanna, S.M., Bhall, R.S. & Prabhu, L.R. (1985). A tool to study the of parents towards the management of mentally restarted children. *Child Psychiatry Quarterly*. 18(2), 44-47.
- Cillo, D. (2009). Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Engellilerin Eğitimi ve İstihdamı. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, İ. ve Erdin, G. (2014). Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Kaynaştırma Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerilerinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*. 41.
- Çan Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne ve Babaların Psikolojik Belirtileri Sosyal Destek Algıları ve Stresle Basa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çapa-Tayyare, B. & Akçin, N. (2013). The difficulties encountered by the mothers having children with mental disabilities or autism in participating to community life. *International Journal of Special Education*. 28(1), 123-135.
- Çiftçi-Tekinarslan, İ. (2014). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler. İ.H. Diken (Ed.) *Özel Eğitime Gerekisini Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çürük, N. (2008). *Ankara İl Merkezindeki İş Okullarında 1. ve 4. Sınıfa Devam Eden Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Kaygı ve Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştıkları Problemlere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Data SS, Russell PSS, Gopalakrishna SC. (2002). Burden Among the Caregivers of Children with Intellectual Disability Associations and Risk Factors. *Journal of Learning Disabilities* 6(4): 337-350.
- Demir, G., Özcan, A. ve Kızılırmak, A. (2008). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 13(4), 85-91.

- Demir, G. Özcan, A. ve Kızılırmak, A. (2010). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 13, 53-58.
- Demirbilek, M. (2005). Zihinsel Engelli Bireylerde Ebeveynlik *Becerileri*. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 5(2), 35-48.
- Demirhan, H. (2014). Zihinsel Engelli ve Sınır Zekâ Kapasitesine Sahip Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinde Aile Yükü ve Yaşam Kalitesi. (Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Dere-Çiftçi, H. (2007). *Zihin Engelli Çocuklara Renk Kavramını Kazandırmada Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Bireysel ve Grup Eğitimindeki Etkisinin Karşılaştırılması*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Diken, İ. H. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Doğal Ortamlarda Öğretim*. Ankara: Maya Akademi.
- Diken, İ. H. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Dil Becerilerini Geliştirme*. Ankara: Maya Akademi.
- Diken, İ. H., ve Bakkaloğlu, H. (2017). Zihinsel Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğru, S.S.Y. ve Saltalı, N.D. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Ankara: Maya Akademi.
- Dönmez, N. B. (2015). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Drew, C. J. & Hardman, M. L., (2004). *Mental Retardation a Lifespan Approach to People with Intellectual Disabilities*. Eight Edition, Pearson Merrill, Upper Saddle River, New Jersey Columbus, Ohio.
- Duvdevany I, Abboud S. (2003). Stress, Social Support and Well-Being of Arab Mothers of Children with Intellectual Disability Who Are Served by Welfare Services in Northern Israel, *Journal of Intellectual Disability Research*. 47(4/5), 264-272.
- Edmondson Pretzel, R. & Hiemenz, J. (2004). Assessment of Young Children: Standards, Stages, and Approaches. S. R. Hooper & W. Umansky (Ed.) *Young Children with Special Needs*. 122-147, 4th Edition. Pearson Merrill Prentice Hall, USA.
- Erdoğanoglu, Y. ve Günel, G. (2007). Serebral Palsili Çocukların Ailelerinin Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitelerinin Araştırılması. *Toplum Hekimliği Bülteni*. 26(2), 35-39.

- Eripek, S. (2005). *Zekâ Geriliği*. Ankara: Kök.
- Eripek, S. (2012). *Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitimleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Ersoy,  . ve  r k, N. (2009). Özel Gereksinimli  ocuğa Sahip Annelerde Sosyal Desteğin  nemi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*. 5(17), 104-10.
- Evans, S. S. & Evans, W. H. (1992). Assessment in Special Education. L. M. Bullock (Ed.) *Exceptionalities in Children and Youth*. 68-91, Allyn and Bacon. Boston.
- Fakirullohoğlu A. (2013). *Engelli  ocukların Annelerinde Muskuloskeletal Ağrı Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Friend, M. (2011). *Special Education*. Upper Saddle River: Pearson Education Inc.
- Galinsky, E. (1987). *The Six Stages of Parenthood*. Ma: Addison- Wesley.
- Gander, M.J. & Gandiner, W. H. (2004).  ocuk ve Ergen Gelişimi. B. Onur. (Yay. Haz.) Ankara:  mge.
- Gargiulo R. (1985). *Working with Parents of Exceptional Children: A Guide for Professionals*. Boston, Houghton Mifflin Company.
- Görgü, E. (2005). *3-7 Yas Arası Otistik  ocuğa Sahip Olan Annelerin Algıladıkları*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güllüpınar, F. 2013. Toplumsal İlişkiler Kıskaçında Zihin Engelli Olan Bireyler ve Aile Yapıları: Eskişehir’de Engelli Ailesi Hakkında Sosyolojik Bir Alan  alışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 24(1), 41-64.
- G rsel, O. (2007). Kaynaştırma Uygulamalarında  ğrenci Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Edit: S. Eripek), 41-64. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.
- G rsel, O. (2009). Kaynaştırma Uygulamalarında  ğrenci Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi. S. Eripek (Ed.) *İlköğretimde Kaynaştırma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık  ğretim Fakültesi.
- Güven, Y. (2003). Özel Eğitime Giriş. A. Kulaksızoğlu (Ed.) *Farklı Gelişen  ocuklar*. İstanbul: Epsilon.

- Güzel-Özmen, R. (2003). İfade Edici Dil Becerileri Sınırlı Olan Zihinsel Engelli Çocukların Dil Gelişimlerini Desteklemek İçin Öğretmenin Sınıf Ortamında Yapacakları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 205-218.
- Güzel, N. (2014). *Özel Gereksinimli Öğrenci Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar* (Beykoz İlçesi Örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Hallahan, D.P. & Kaufman, J.M. (1997). *Exceptional Learner*. (7th Ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Heward, W. L. (2013). *Exceptional Children: An Introduction to Special Education*. (10th Ed.). Upper Saddle River. New Jersey: Pearson Education.
- Hornby, G. (2000). *Improving Parental Involvement*. Continium International Publishing.
- İçağasıoğlu Çoban, A. (2008). Engellilere Yönelik Hizmetlerin Sunumunda Yaşam Kalitesi Yaklaşımının Önemi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. 8(1-2), 47-58.
- İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F., ve Özçetin, A. (2008). “Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması”, *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*. 3, 21-28.
- İkizoğlu, M. (2005). Özürlü, Özürlü Ailesi ve Toplum İlişkisi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. 5(1), 47-60.
- İnan-Budak, M. (2017). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Özel Bir Çocuğa Sahip Olmaya İlişkin Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnce, Z. ve Tüfekçi, F. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 4(1).
- Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Ana Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. (Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu). Ankara Üniversitesi.
- Karabulut, A. ve Yıkılmış, A. (2010). Zihin Engelli Bireylere Saat Söyleme Becerisinin Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Öğretiminin Etkililiği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*. 10(2), 104-113.
- Karaçengel, F. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anneler ile Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin Atılganlık ve Suçluluk-Utanç Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 8(4), 315-322.
- Kargın, T. (2006). *Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama*. İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları. (Edt: B. Sucuoğlu). Morpa: İstanbul.
- Kargın, T. (2010). Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yerleştirilmesi ve BEP. G. Akçamete (Ed.) *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Ankara: Kök.
- Kaya, F. (2010). *Engelli Çocuklarda Depresyon ve Kaygı Düzeyi*. Adana: Nobel.
- Lafçı, D., Öztunç, G. ve Alparslan, Z.N. (2014). Zihinsel Engelli Çocukların (Mental Retardasyonlu Çocukların) Anne ve Babalarının Yaşadığı Güçlüklerin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3(2)
- Lüle, F. (2008). *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mağden, D. ve Avcı, N. (1997). Öğretmen Adaylarının Özürlü Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri. (4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2012). [Http://Ookgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2015_11/17093532_17112015z_elretimkurumларыnetmeli.Pdf](http://Ookgm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2015_11/17093532_17112015z_elretimkurumларыnetmeli.Pdf) 30.10.2018 Tarihinde Alındı.
- MEB. (2017). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim. 2016/'17. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- MEB. (2015). Çocuk Gelişimi, *Zihinsel Engelliler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2008). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2007). MEGEP Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, *Zihinsel Engelliler*. Ankara: Milli Eğitim.
- MEB. (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 31.05.2006-26184 Sayılı Resmî Gazete.
- Margalit, M., Leyers, Y., Ankonian, D. B., & Avraham, Y. (1991). Community support in Israeli kibbutz and city families of children with disabilities, family

- climate and parental coherence. *The Journal of Special Education*. 24 (4), 427–440.
- Meşe, İ. (2013). Engellenmiş Annelik: Zihinsel Engelli Çocukların Anneleri. *Turkish Studies*. 8(12), 841-858.
- Metin-Karaaslan, M. (2015). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Durumları ile Bakım Yükünün Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- McCubbin, M. A. (1989). Family Stress and Family Strengths: A Comparison of Single and Two Parent Families with Handicapped Children. *Research in Nursing & Health*. 12, 101-110.
- Mitchell, R. E. & Trickett, E. J. (1980). Task Force Report: Social Networks as Mediators of Social Support. *Community Mental Health Journal*, 16(1), 27-44.
- Nagarkar, A., Sharma, JP., Tandon, SK. & Goutam, P. (2014). The Clinical Profile of Mentally Retarded Children in India and Prevalence of Depression in Mothers of the Mentally Retarded. *Indian Journal of Psychiatry*. 56, 165-170.
- Nachshen, J. S., Garcin, N., & Minnes, P. (2005). Problem Behavior in Children with Intellectual Disabilities: Parenting Stress, Empowerment and School Services. *Mental Health Aspects of Developmental Disabilities*. 8, 105–114.
- Olçay-Gül, S. (2012). *Engellilere Yönelik Tutumlar*. İ.H. Diken (Ed.), Engellilere Yönelik Tutumlar. Ankara: Vize.
- Orhan, M. (2010). *Okulöncesi Özel Gereksinimli Öğrencileriyle Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Problem Davranışlarının Düzeyi İle Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özbesler, C. (2008). Farklı Gelişimsel Özellikleri Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Sorunları. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. 8(1-2), 25-36.
- Özdemir, H. (2012). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşları ve Mesleki Deneyimleri Açısından Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*. Volume 2 Issue 1 Article 11, 2146-7463
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006, 2009, 2010, 2012). http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_son.pdf, 30.10.2018 tarihinde alındı.
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırma Dergisi*. 1(1), 33-54.
- Özgür, İ. (2013). *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim*. Adana: Karahan.
- Özsoy, S.A., Özkahraman, Ş. ve Çallı, F. (2006). Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum*. 3(9), 70.
- Özşenol, F., Işıkhani, V., Ünay, B., Aydın, H.İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*. 45 (2), 156-164.
- Öztürk, S. (2006). *İşitme, Görme ve Ortopedik Engelli İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Kavramlarının Özel Eğitim Okullarına veya Kaynaştırma Eğitimine Devam Etme Durumlarına Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, Ç. C. ve Eratay, E. (2010). Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*. 10(2) .
- Patton, J. R. ve Payne J. S. (1986). Mild Mental Retardation. N.G. Haring ve L. Mc Cormick (Ed.) *Exceptional Children and Youth*. Colombus: A Bell & Howell Company.
- Pınar, E. S. (2010). *Kaynaştırma Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Becerilere İlişkin Beklentileri ve Sosyal Beceri Öğretim Programının Öğretmen Çıktıları Üzerindeki Etkililiğinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Piroğlu-Akçakmak, G. (2014). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşam Deneyimleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Rispler-Chaim, V. (2007). *Disability in Islamic Law*. Dordrecht: Springer.
- Quine, L. & Phal, J. (1986). First Diagnosis of Severe Mental Handicap: Characteristics of Unsatisfactory Encounters Between Doctors and Parents. *Soc., Sci, Med.*. 22(1), 53-62.
- Seligman, M. (1991). *Counseling Parents With Children With Disabilities*. (2nd ED.) "The Family With a Haddicapped Child" Boston: Allyn Bacon.
- Seligman, M. D. & Rosalyn B., (2007). *Ordinary Families, Special Children: A Sistes Approach to Childhood Disability* Guilford Publications. Incorporated.

- Sencar, B. (2007). *Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin (Anne-Babaların) Algıladıkları Sosyal Destek ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Singer, G.H., Irvin, L.K. & Hawkins, N. (1998). Stress Management Training for Parents of Children with Severe Handicaps. *Mental Retardation*. 26(5), 269-77.
- Sivrikaya, T. ve Tekinarslan, İ. (2013). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerde Stres, Sosyal Destek ve Aile Yükü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 14(2), 17-29.
- Smith-Bird, E. & Turnbull, A.P. (2005). Linking Positive Behavior Support to Family Quality of Life Outcomes. *Journal of Positive Behavior Interventions*. 7 (3), 174-180.
- Smith, M., Patton, J.S. & Kim, S.H. (2006). *Mental Retardation: An Introduction to Intellectual Disability*. (7th Ed.): Pearson Education.
- Sucuoğlu, B. (1991). *Anne Babaların Özel Eğitimi Algılama Biçimleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar (1980-2005). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 5(2) 15-23.
- Sucuoğlu, B. (2006). *Özel Gereksinimli Çocukların Özellikleri*. “İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar Yöntemler Teknikler” İstanbul: Morpa.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar Yöntemler Teknikler*. İstanbul: Morpa.
- Sucuoğlu, B. ve Çiftçi, İ. (2009). Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi. Ankara: Kök.
- Sucuoğlu, B. (2010). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*. Ankara: Kök.
- Şahin, S. (2017). *İlköğretim Kaynaştırma Ortamlarında Eğitim Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerin Veli ve Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şardağ, S. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Annelerin Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Aile Sosyal Desteğinin Evlilik Uyumlarını Yordaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Taşdemir, H. (2016). *Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunların ve Aile Gereksinimlerinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taylor, R. L., S.B. Richards & Brady, M.P. (2005). *Mental Retardation*. US: Pearson Education Inc.
- Toprak, F. (2018). *Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algularının Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüfekçioğlu, Ü. (1997). İşitme Engelli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Ortamında Eğitimleri. *Milli Eğitim Kültür-Sanat Dergisi*, 136, 58.
- Tümkaya, S. (2001). Engelli Çocukların Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri Gereksinimi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 1(2), 95-102.
- Uysal, A. (2004). Kaynaştırma Uygulaması Yapan Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşleri. A. Kontrol (Ed.) *Özel Eğitimden Yansımalar*. Ankara: Kök.
- Ün, N. (1999). *Zihinsel Engellilerde Reaksiyon Zamanının Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vuran, S. (2005). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları*. O. Gürsel (Ed.) *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Vuran, S. (2003). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.
- Yassıbaş, U. (2015). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Yaşam Deneyimlerine Derinlemesine Bakış*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yavuz, F. (2016). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma Sorunsalı Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yavuz, S. (2016). *Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler İle Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yıldırım, A., Aşlar, R. ve Korkut P. (2012). Engelli Çocukların Annelerinin Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi. *İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*. 20(3), 200-209.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, S.D. ve Durmuşoğlu, N.S. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ankara: Maya Akademi.
- Zan, B. ve Özgür, İ. (2004). Engelli Çocuk, Engelli Aile. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(27), 18-27.
- (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 31.05.2006 Tarih ve 26184 Sayılı Resmî Gazete.
- 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997). http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf, 30.10.2018 tarihinde alındı.
- 5378 Sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Engelliler Hakkında Kanun) (2005). http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_10/08020617_engellilervebazkanunvekanunhkmndekararnamelerdedeiik-likyaplmashakkndakanun.pdf,

EKLER

EK 1 Araştırma Soruları

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocuklarının Eğitimleri Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma

Açıklama:

Merhaba.

Geldiğiniz için teşekkür ederim.

Yapacağımız görüşmede söyleyeceğiniz her şey araştırma için kullanılacaktır ve gizli tutulacak, kesinlikle araştırma dışında kullanılmayacaktır. Araştırmaya katkıda bulunabilmek, çocuklarınızın içinde bulunduğu özel durumu olumlu ve olumsuz yönleriyle diğer anne babalara, eğitimcilere, eğitim ortamlarına, ilgili makamlara öneri oluşturabilmesi, belki de yaşadığımız sorunlara çözüm niteliğinde kullanılabilmesi için bütün düşüncelerinizi rahatlıkla ve açıkça söyleyebilirsiniz. İlgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Sorularımız iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal- ekonomik ve demografik bilgilerinizin tespiti için 11 soru soracağım. İkinci bölümde ise çocuğunuzun doğumundan günümüze kadar olan süreç ile ilgili çeşitli sorular soracağım.

Görüşme soruları:

Bölüm I

Sosyal-Ekonomik ve Demografik Anket

Katılımcı Kişisel Bilgilere İlişkin Sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Medeni durumunuz?
3. Öğrenim durumunuz?
4. Çalışıyor musunuz?

5. Ailedeki çocuk sayısı?

6. Ailenizin aylık gelir durumu?

(Zihinsel Yetersizliği olan çocuk Hakkında Bilgi)

7. Zihinsel yetersizliği olan çocuğunuz kaçınıcı çocuğunuz?

8. Çocuğunuzun yaşı?

9. Çoğunuzun engellilik düzeyi?

( ) Hafif ( ) Orta ( ) Ağır

10. Çocuğunuzun eğitim durumu (hangilerine devam etmekte)?

( ) kaynaştırma (kreş, anaokulu)

( ) eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezi

( ) özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi

11. Çocuğunuzun bakımı ve gelişimi ile kim/ kimler ilgilenmektedir?

Bölüm II

Birinci Alt Problem: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin **çocuklarına konulan tanılar ile ilgili farkındalıkları nasıldır?**

1.Çocuğunuzdaki farklılığı ilk ne zaman ve nasıl fark ettiniz?

2.Çocuğunuzun zihinsel engelli olduğunu nasıl öğrendiniz? (Teşhis Süreci nasıl oldu?)

3.Çocuğunuzun zihinsel engelli olduğunu öğrendiğinizde çocuk kaç aylık/ yaşındaydı?

4.Teşhis size söylendiğinde ilk tepkiniz ne oldu?

5.Çocuğunuzun engelli olduğunu öğrenmeden önce bu konuda herhangi bir bilginiz var mıydı?

6.Bu konuda bilgi almak için bir şey yaptınız mı? Neler yaptınız?

7.Çocuğunuzun tanısı hakkında şimdi ne düşünüyorsunuz?

İkinci Alt Problem: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin **çocuklarının engel durumuyla ilgili yaşam deneyimleri nasıldır?**

8.Çocuğunuz ile bir gün nasıl geçiyor?

9.Diğer çocuğunuz/çocuklarınız ile zihinsel engelli çocuğunuza olan anneliğiniz arasında fark var mı?

10.Zihinsel engelli kızınızın/oğlunuzun annesi/babası olmak neleri gerektiriyor?

11.Problem yaşıyor musunuz?

12.Günlük yaşamda çocuğunuzla ilgili günlük çektiğiniz olaylarla karşılaştığınızda nasıl tepki veriyorsunuz?

13.Çocuğunuzun diğer aile üyeleri ve arkadaşlarınızla olan ilişkinizi olumsuz etkilediğini hissediyor musunuz?

14.Zihinsel engelli bir çocuk annesi/babası olarak diğer anne/babalara ne mesaj vermek istersiniz?

Üçüncü Alt Problem: **Hafif düzeyde** zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin **özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri** nasıldır?

15.Çocuğunuz ne kadar süredir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim görmektedir?

16.Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu? Bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

17.Çocuğunuzun aldığı destek eğitimin süresinin yeterliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

18.Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?

19.Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

20.Çocuğunuz okulda sorunlarla karşılaşiyor mu? Ne gibi sorunlarla karşılaşiyor?

21.Çocuğunuzun eğitiminde kullanılan destek eğitim programını biliyor musunuz?

22.Z.E.D.E.P (Zihinsel Engelliler Destek Eğitim Programı) hakkında ne düşünüyorsunuz?

23.Z.E.D.E.P. içeriğini biliyor musunuz? Sizce yeterli, uygun bir program mı?

Dördüncü Alt Problem: Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan, **kaynaştırma eğitimi alan bireylerin ebeveynlerinin okuldan beklentileri** nasıldır?

24.Çocuğunuz ne kadar süredir kaynaştırma eğitimi görmektedir?

25.Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?

26.Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu?

27.Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

28.Çocuğunuz okulda (eğitim sistemiyle, okul yönetimiyle, öğretmenleriyle, eğitim ortamıyla, akranlarıyla, akranların aileleriyle, çocuğunuzun kendisi ile ilgili) sorun yaşıyor mu?

29.Kaynaştırma uygulamalarının daha verimli olması için neler yapılmalıdır?

Beşinci Alt Problem: Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan, **Eğitim Uygulama Okulu Ve İş Eğitim Merkezine Devam Eden Bireylerin Ebeveynlerinin Okuldan Beklentileri** nasıldır?

30.Çocuğunuz ne kadar süredir eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezinde eğitim görmektedir?

31.Okulda çocuğunuza uygun eğitim programı hazırlandığını düşünüyor musunuz?

32.Çocuğunuzun aldığı eğitimin faydaları oldu mu? Bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

33.Çocuğunuzun eğitim sürecinde görev alan personellerin yeterlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

34.Çocuğunuz okulda sorun yaşıyor mu?

35.Çocuğunuzun meslek edinmesini destekliyor musunuz? Destekliyorsanız hangi alanda?

36.Çocuğunuzun mesleki eğitim aldıktan sonra iş yaşamında başarılı olacağını düşünüyor musunuz?

Altıncı Alt Problem: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin **ebeveynlerinin çocuklarının eğitimine katkısı** nasıldır?

37.Çocuğunuzun eğitimi için evde (yeterli) zaman ayırabiliyor musunuz?

38.Çocuğunuzun özel durumuna ve raporundaki kazandırılması hedeflenen amaçlarına yönelik çalışma yapıyor musunuz?

39.Çocuğunuzun ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik çalışabileceğiniz materyalleriniz var mı?

40.BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) nedir?

41.BEP' e uygun çalışma yapıyor musunuz?

Yedinci Alt Problem: Zihinsel Yetersizliği Olan **Bireylerin Ebeveynlerinin Çocuklarının Günlük Yaşamdaki Rollerine Dair Beklenti Ve Düşünceleri** nasıldır?

42.Zihinsel engelli çocuğunuzun geleceği ile ilgili düşünceleriniz/beklentileriniz neler?

43.Gelecekte çocuğunuzu nelerin beklediğine dair korkularınız var mı?

44.Çocuğunuza karşı toplumun nasıl bir bakış açısı (tutumu) olduğunu düşünüyorsunuz?

45.Toplumumuz zihinsel engellilik konusunda yeteri kadar bilinçli midir?

46.Toplumumuzda zihinsel engelli bireyler dışlanıyor mu?

47.Devletin zihinsel engelli bireylere sağladığı hakları yeterli buluyor musunuz? Eksik gördüğünüz noktalar neler?

48.Zihinsel engelli öğrencilerin sosyalleşmeleri için yapılan faaliyetlerin-aktivitelerin yeterliği hakkındaki görüşleriniz nedir?

Sekizinci Alt Problem: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin **Ebeveynlerinin Yaşam Kalitesi nasıldır?**

49.Çocuğunuzdan dolayı olmasını istediğiniz düzeyde bir özel hayatınızın olmadığını hissediyor musunuz?

50.Özel eğitim gerektiren bir çocuğa sahip olmak sosyal etkinliklere (sinema, gezme, düğüne gitme vb.) katılımınızı nasıl etkiledi?

51.Çocuğunuzun özel durumundan dolayı günlük işlerinizi organize etmede sorun yaşıyor musunuz?

52.Çocuğunuzun zihinsel engelli olması aile bireylerini nasıl etkiledi? Aile bireylerinin yaşamında ne gibi değişikliklere yol açtı?

Dokuzuncu Alt Problem: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin **Ebeveynleri Psikolojik Yönden Kendilerini Nasıl Tanımlamaktadır?**

53.Zihinsel engelli kızınızın/oğlunuzun annesi/babası/ebeveyni olmak nasıl bir şey tanımlar mısınız?

54.Çocuğunuza harcadığınız zaman nedeniyle kendinize yeterince zaman ayıramadığınızı düşünüyor musunuz?

55.Özel durumu olan bir çocuğa sahip olmanız nedeniyle psikolojik destek aldınız mı?

56.Çocuğunuzun zihinsel engelli tanısından dolayı kendinizi suçlu hissettiniz mi?

Onuncu Alt Problem: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin **Ebeveynlerinin Sosyal Destek Düzeyleri** nasıldır?

57.Çocuğunuzun zihinsel engelli olduğunu öğrendikten sonra yakın çevrenizde bulunan kişilerden (akraba, arkadaş, komşu vb.) olumlu yönde destek gördünüz mü?

58.Zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmak size toplum içinde (arkadaş çevresi, akrabalar, komşular, resmî kurumlar vb.) ne gibi zorluklara sebep oluyor ya da ne gibi kolaylık sağlıyor?

59.Çocuğunuzun bakımı ve eğitimini sağlamada, diğer ihtiyaçlarını karşılamada çekirdek ailenizde sizden başka destek olabileceği bireyler var mı?

60.Özel eğitim gerektiren çocuğunuzun bakımı ve gelişimine çekirdek aileniz dışında yardım eden kişiler var mı?

61.Çocuğunuzun zihinsel engelli olmasından dolayı maddi destek aldınız mı?

On birinci Alt Problem: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin **Ebeveynlerinin Evlilik Uyumları** nasıldır?

62.Özel durumu olan bir çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşadınız mı?

63.Çocuğunuzun ihtiyaçları ile ilgili aile bireylerinin ayrı ayrı sahip olduğu sorumluluklar var mı?

64.Çocuğunuzla ilgili karşılaştığınız problemleri çözmek için tüm aile bireylerinin katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?

65.Çocuğunuzun bakımı/eğitimi ile aileniz ya da eşinize karşı diğer sorumluluklarınızı yerine getirmeye çalışma arasında sıkıntı yaşıyor musunuz?

66.Özel eğitim gerektiren çocuğa sahip olmak aile yaşamınıza sınır getiriyor mu?